

İLLER BANKASI

TÜRKİYE: İKLİM VE AFETE DAYANIKLI ŞEHİRLER PROJESİ

ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM ÇERÇEVESİ

TEMMUZ 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
KISALTMALAR	i
YÖNETİCİ ÖZETİ	i
1. PROJE AÇIKLAMASI	1
1.1 Giriş ve Bağlam	1
1.1.1 Ülke Bağlamı	1
1.1.2 Sektörel ve Kurumsal Bağlam	2
1.2 Proje Geliştirme Hedefi ve Kilit Sonuçlar	3
1.3 Proje Bileşenleri	3
1.4 İstenen Şartlara Uygun Olmayan Projeler	5
1.5 Uygulayıcı Kuruluş	6
1.6 Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesinin (ÇSYÇ) Amacı	7
2 ÇEVRESEL VE SOSYAL DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK POLİTİKA, MEVZUAT VE KURUMSALLIK ÇERÇEVESİ	9
2.1 Türkiye'de Çevrenin Korunması ve Muhafaza Edilmesine İlişkin Kurumsal ve Yasal Çerçeve	9
2.2 Ulusal Çevre Mevzuatı ve Mevzuata Dayalı Gereklilikler	10
2.3 Türkiye ÇED Yönetmeliği	15
2.3.1 Tarama	15
2.3.2 Halkla İstişare	17
2.3.3 Kapsam Belirleme	17
2.3.4 ÇED Raporunun Gözden Geçirilmesi ve Onaylanması	17
2.3.5 Halkı Bilgilendirme	17
2.3.6 Takip ve Kontrol	18
2.4 Sosyal Etkilere İlişkin Ulusal Kanunlar	18
2.4.1 İş Gücü ve Çalışma Koşullarına İlişkin Ulusal Kanunlar	18
2.4.2 Arazi Edinimine İlişkin Ulusal Kanunlar	19
2.5 Uluslararası Anlaşmalar ve Sözleşmeler	19
2.6 Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Standartları	20
2.6.1 ÇSS1 Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi	21
2.6.2 ÇSS2 İş Gücü ve Çalışma Koşulları	21
2.6.3 ÇSS3 Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Yönetilmesi	22
2.6.4 ÇSS4 Halk Sağlığı ve Güvenliği	22
2.6.5 ÇSS5 Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim	22

2.6.6	ÇSS6 Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi.....	23
2.6.7	ÇSS8 Kültürel Miras.....	23
2.6.8	ÇSS9 Finansal Aracı.....	23
2.6.9	ÇSS10 Paydaş Katılımı ve Halkı Bilgilendirme.....	24
2.6.10	Dünya Bankası Koruma Önlemleri Politikaları.....	24
2.7	Türk ÇED Yönetmeliği ile Dünya Bankası ÇSS'leri Arasındaki Başlıca Farklılıklar...	24
2.8	Çevresel ve Sosyal Risk Sınıflandırması ve ÇSS'lerin Alt Projelere Uygulanması	26
2.8.1	Genel Risk Değerlendirmesi.....	26
2.8.2	Çevresel Risk Sınıflandırması.....	27
2.8.3	Sosyal Risk Sınıflandırması.....	27
2.8.4	ÇSS'lerin Alt Projelere Uygulanması.....	28
3.	ÇEVRESEL VE SOSYAL TAKİP BAŞLANGIÇ DURUMU ANALİZİ	37
3.1	Tekirdağ.....	37
3.2	Kahramanmaraş.....	40
3.3	Manisa.....	42
3.4	İzmir.....	43
3.5	İstanbul.....	45
4	ÖNERİLEN ALT PROJELERİN MUHTEMEL ÇEVRESEL VE SOSYAL ETKİLERİNİN ANALİZİ	47
4.1	Önerilen Alt Projelerin Çevresel ve Sosyal Risk Sınıflandırması.....	47
4.2	Önerilen Alt Projelerin Muhtemel Çevresel ve Sosyal Etkileri.....	47
4.2.1	Çok Boyutlu Muhtemel Etkiler.....	47
4.2.2	Etki Hafifletme.....	53
5	ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM SÜRECİ	63
6	ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM UYGULAMASINA YÖNELİK KURUMSAL DÜZENLEMELER VE KAPASİTE	70
6.1	Kurumsal Düzenlemeler.....	70
6.1.1	İller Bankası PYB.....	72
6.1.2	Belediyeler/İdareler.....	72
6.1.3	İnşaat Yüklenicisi/ Alt Yükleniciler, Gözetim Mühendislik Danışmanları.....	74
6.2	Eğitim Programı ve Bütçe.....	74
6.3	İller Bankası Kapasite Değerlendirmesi.....	76
6.3.1	Faaliyet Alanı.....	77
6.3.2	Çevresel ve Sosyal Yönetimi Kapasitesi.....	77
6.3.3	İş Gücü ve Çalışma Koşulları (ÇSS2'ye göre).....	78

7. TAKİP VE RAPORLAMA	81
7.1 Çevresel ve Sosyal Takip	81
7.2 Dünya Bankası'na Raporlama.....	81
8 ÇSYÇ'NİN HALKA DUYURULMASI VE İSTİŞARE EDİLMESİ.....	83
EKLER	84
EK 1. DÜNYA BANKASI PROJE SINIFLANDIRMASI.....	84
EK 2. ÖNERİLEN FORMATLAR	96
EK 3. ŞİKAYET MEKANİZMASI	103

KISALTMALAR

TSGS	Halk Sağlığı Güvenliği Standardı
ARY	Afet Riski Yönetimi
Ç-S	Çevresel ve Sosyal
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
EIB	Avrupa Yatırım Bankası
ÇSTP	Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planı
ÇSÇ	Çevresel ve Sosyal Çerçeve
ÇSED	Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi
ÇSYÇ	Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi
ÇSYP	Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı
ÇSYS	Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi
ÇSS	Çevresel ve Sosyal Standart
AB	Avrupa Birliği
FRIT	Türkiye'deki Mültecilere Yönelik Mali Yardım Programı
PGH	Proje Geliştirme Hedefi
SG	Sera Gazları
ŞM	Şikayet Mekanizması
TH	Türkiye Hükümeti
ÖKA	Önemli Kuş Alanı
IBRD	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
UFK	Uluslararası Finans Kurumu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IUCN	Uluslararası Doğa Koruma Birliği
JICA	Japonya Uluslararası İş Birliği Ajansı
ÖBÇA	Önemli Biyolojik Çeşitlilik Alanları
İYP	İş Gücü Yönetim Prosedürü
T-D	Takip ve Değerlendirme
ÇŞİDB	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

BHP	Belediye Hizmetleri Projesi
BHİP	Belediye Hizmetleri İyileştirme Projesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
KKS	Kayıp-Kaçak Su
UAYP ve EP	Ulusal Atık Yönetim Planı ve Eylem Planı
İSG	İş Sağlığı ve Güvenliği
n.e.	Nüfus Eşdeğeri
PTD	Proje Tanıtım Dosyası
PUB	Proje Uygulama Birimi
PYB	Proje Yönetim Birimi
YYÇ	Yeniden Yerleşim Çerçevesi
YYP	Yeniden Yerleşim Planı
SCADA	Merkezi Denetim ve Veri Toplama
SŞP	Sürdürülebilir Şehirler Projesi
CSİ/CT	Cinsel Sömürü ve İstismar/Cinsel Taciz
PKP	Paydaş Katılım Planı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
DB	Dünya Bankası
ASAT	Atık Su Arıtma Tesisi

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye yağmur, akarsu ve kıyı taşkınları, deprem ve heyelanlar, aşırı sıcaklar (ve uzak dağlık bölgelerde aşırı kar yağışları), su kıtlığı ve kuraklık ve kırsal alan yangınlarından oluşan iklim ve afet risklerinden etkilenmiştir. Bu riskler doğrudan hasar vererek, fiziki altyapı ağlarını kesintiye uğratarak, hizmet sunumu ve bakımda gecikmelere yol açarak ve bağımsız altyapı ağlarında birbirini tetikleyen arızalar yaratarak altyapıyı etkilemektedir (örneğin, depremde çöken binalar su, doğal gaz, elektrik, telefon ve internet borularına/hatlarına zarar verebilmektedir). İklim değişikliği ve afet riskini yönetmek, dayanıklı altyapı geliştirmek için daha fazla çaba gösterilmesini gerektirmektedir. **Türkiye İklim ve Afete Dayanıklı Şehirler Projesi** sismik ve iklimle ilgili risklere karşı dayanıklılığı artırmak ve projeye katılan belediyelerde doğal afetlerin etkilerini yönetmek için kapasite oluşturmak konusunda Türkiye Hükümetinin desteklenmesi amacıyla **Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB), İller Bankası ve Dünya Bankası'nın (DB) katılımıyla geliştirilmiştir.**

Proje için beş büyükşehir belediyesi seçilmiş olup, bunlar İzmir, Tekirdağ, Kahramanmaraş, Manisa ve İstanbul büyükşehir belediyeleridir. Projede riskli binalarda yaşayan hak sahiplerinin güçlendirme ve/veya yeniden yapım masraflarını karşılayabilmelerine yönelik finansman erişimlerinin artırılması, bunun yanı sıra bu belediyelerde altyapı dayanıklılığına yatırım yapılması amacıyla kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesine odaklanılmaya devam edilecektir. Önerilen toplam kredi tutarı 500 milyon Avro (553,08 milyon ABD Doları) olup, bu tutarın 167 milyon Avrosu **İller Bankası'nın sorumluluğunda olacak İklim ve Depreme Dayanıklı Kentsel Altyapılar** için tahsis edilmiştir.

Altyapı yatırımları arasında yağmur suyu, drenaj ve taşkın yönetim sistemleri yapımı veya ıslahı, afete dayanıklı su ve atık su sistemleri ve arıtma tesisleri yapımı veya güçlendirmesi ve dayanıklı köprü, kavşak, alt geçit ve yol yapımı veya ıslahı bulunabilir. Yatırımın şehrin afet ve iklim riskine dayanıklılığına ve/veya bu riskin azaltılmasına yapacağı olumlu katkının yanı sıra, projelerin gerçekleştirilmeye hazır olmaları ve büyükşehir belediyelerinin/idarelerin kredi değerliliği de yatırımlar için önemli bir seçim kriteri olmuştur.

Bu proje kapsamındaki faaliyetler, Türkiye Cumhuriyeti mevzuatına ve Dünya Bankası'nın Çevresel ve Sosyal Standartlarına (ÇSS'ler) uygun olacaktır. **İller Bankası, İklim ve Depreme Dayanıklı Kentsel Altyapılar Bileşeni kapsamındaki çalışmalara finansal aracılık yapmak suretiyle, ilgili Dünya Bankası politika ve prosedürlerine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin mevzuat gerekliliklerine uyulmasını güvence altına alacaktır.** Bu nedenle, İller Bankası kendi Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemini (ÇSYS) Dünya Bankası ÇSS9 gerekliliklerine göre güçlendirmekte olup, kendi sorumluluğu altındaki faaliyetler (Bileşen 3 ve 5.b) için bu Çevresel ve Sosyal Çerçeve (ÇSYÇ) dokümanını hazırlamıştır.

Alt projeler tam olarak belirlenmemiş olduğundan, muhtemel sosyal ve çevresel risk ve etkileri de bu aşamada tam olarak değerlendirilememektedir. Bu Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesinde (ÇSYÇ) **İklim ve Afete Dayanıklı Şehirler Projesi** aracılığıyla finanse edilecek alt projelerin muhtemel sosyal ve çevresel etkilerinin taranması, değerlendirilmesi ve yönetilmesine ilişkin ilke, kural, yönerge ve prosedürleri ortaya konmuştur. Olumsuz risk ve etkilerin önlenmesine, önlemenin mümkün olmadığı durumlarda, bunların azaltılmasına, hafifletilmesine ve/veya dengelenmesine yönelik tedbir ve planlar içermektedir. ÇSYÇ'de, uygulanması en olası sosyal ve çevresel politika ve gereklilikler ve desteklenecek faaliyetlerle ilişkili sosyal ve çevresel risk ve etkilerin taranması, değerlendirilmesi, onaylanması, hafifletilmesi, takip edilmesi ve raporlanmasına yönelik prosedürler aracılığıyla söz konusu gerekliliklerin nasıl karşılanacağı belirtilmiştir.

Proje Geliştirme Hedefi

Proje Geliştirme Hedefi Türkiye'de **iklim ve afet risklerine dayanıklılığın artırılması ve söz konusu etkileri yönetme kapasitesi oluşturulmasıdır**. Türkiye'deki kentsel dayanıklılığa kuşatıcı bir yaklaşım sağlayacak farklı kapsamları ve muhtemel finansman kaynakları olan bir dizi paralel proje içerecek aşamalı bir yaklaşım çerçevesi belirlenecektir.

Proje Bileşenleri

Projenin beş bileşeni bulunmaktadır:

- Bileşen 1)** Kentsel dayanıklılık için gereken koşulların sağlanmasına yönelik kurumsal güçlendirme,
- Bileşen 2)** Riske açık alanların farklı tipolojilerini hedefleyen Yenilikçi Dayanıklı Konut Finansmanı,
- Bileşen 3)** İklim ve Depreme Dayanıklı Kentsel Altyapı yatırımları,
- Bileşen 4)** Beklenmedik Acil Müdahale Bileşeni,
- Bileşen 5)** Proje Yönetimi,
 - Alt Bileşen 5.a - ÇŞİDB
 - Alt Bileşen 5.b - İller Bankası

1, 2, 4 ve 5.a Bileşenleri, Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü (AKDHGM) bünyesindeki Proje Yönetim Birimi (PYB) aracılığıyla ve belediyeler ile koordinasyon içinde ÇŞİDB tarafından uygulanacak ve HMB ile imzalanan kredi anlaşması kapsamında finanse edilecektir. Kredinin Dünya Bankası'na geri ödenmesinden HMB sorumlu olacaktır. **3 ve 5.b Bileşenleri ise İller Bankası ve belediyeler tarafından** ve ÇŞİDB sorumluluğundaki bileşenler ile paralel olarak **uygulanacaktır**. Kredinin borçlanıcısı İller Bankası olacak ve büyükşehir belediyelerine/idarelere alt kredi verecektir. 3. Bileşene ilişkin yasal düzenlemeler (a) Dünya Bankası ve İller Bankası arasındaki Kredi Anlaşması, (b) HMB ile Dünya Bankası arasındaki Garanti Anlaşması ve (c) İller Bankası ile projeye katılan belediyeler/idareler arasındaki Alt Kredi Anlaşmalarından oluşacaktır. ÇŞİDB ve İller Bankası tarafından yürütülen faaliyetlerle ilgili proje yönetiminin tamamı 5. Bileşenle finanse edilecektir.

3. Bileşen içinse, İller Bankası'nın ÇSYÇ, ÇSTP, YYÇ, İYP, PKP dokümanlarını hazırlaması gereklidir.

İstenen Şartlara Uygun Belediye Altyapı ve Danışmanlık Hizmetleri şunlar olacaktır:

- a) Afete dayanıklı su, atık su, yağmur suyu, kanalizasyon sistemleri, drenaj sistemleri, su ve atık su arıtma tesisleri, menfezler, aktarma ve geri dönüşüm tesisleri yapımı veya ıslahı,
- b) Sosyal mesafenin artırılması amacıyla yaya bölgelerinin genişletilmesi dahil olmak üzere yaya yolu/kaldırım, bisiklet yolu, aydınlatma, köprü, yol, alt geçit ve kavşak yapımı veya ıslahı,
- c) Mal alımı (inşaat işleri için gerektiği şekilde)
- d) (Yerel Yönetimler için) Tasarım İncelemesi, ihale dokümanları hazırlanması ve gözetim hizmetlerine yönelik Danışmanlık Hizmetleri.

İstenen şartlara uygun olmayan belediye yatırımları şunlar olacaktır:

- Siyasi parti, sendika gibi kuruluşların idari hizmetleri ve tesisleri
- Dini altyapı tesisleri ve hizmetleri
- Ticari nitelikli tesisler (kafe, restoran v.s.) veya milli savunma veya cezaevleri için yapılan yatırımlar.
- Rezerv alanlara yapılan yatırımlar (tek tek gözden geçirilen ve mutabık kalınanlar hariç).
- Kültürel Miras (KM) alanlarının ıslahını içeren veya maddi veya gayri maddi (KM) alanlar üzerinde etkilere neden olabilecek yatırımlar
- Biyolojik çeşitlilik üzerinde önemli etkileri olan yatırımlar
- Çevresel ve/veya Sosyal riski yüksek olan yatırımlar
- Gerçekleştirilmesi teknik olarak mümkün olmayan yatırımlar,
- Ekonomik ve mali yönlerden yapılabilir olmayan yatırımlar,
- Talep ve ihtiyaç odaklı olmayan ve Dünya Bankası ÇSÇ gerekliliklerine uygun olarak onaylanmış fizibilite etütleri, detay tasarımları veya taslak çevresel ve sosyal dokümanları olmayanlar dahil olmak üzere, gerçekleştirilmeye önemli ölçüde hazır olduğu gösterilmeyen yatırımlar,
- Dünya Bankası Grubu/Uluslararası Finans Kurumu Yasaklı Faaliyetler Listesinde listelenmiş her türlü faaliyet veya listelenmiş malzemelerin üretildiği ve/veya kullanıldığı faaliyetler içeren yatırımlar (bakınız: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/company-resources/ifcexclusionlist)
- Dünya Bankası'nın (Uluslararası Su Yolları Üzerindeki Projeler) başlıklı 7.50 Operasyonel Politikasını (OP) harekete geçiren yatırımlar ve
- ÇSS4 Ek-1'e göre yeni barajlar veya yapım aşamasında olan barajlar içeren yatırımlar.

Uygulayıcı Kuruluş

İller Bankası bir finansal aracı olup, IBRD'den alınan krediyi hedeflenen belediyelerin/idarelerin belirlenmiş alt projelerinin finanse edilmesi amacıyla, projenin 3 ve 5.b Bileşenleri kapsamında, borçlanan belediyelere/idarelere aktaracaktır. Proje, beş büyükşehir belediyesi (İstanbul, İzmir, Manisa, Tekirdağ, Kahramanmaraş) ve bunlara bağlı idareler tarafından uygulanacaktır.

Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesinin (ÇSYÇ) Hedefi

Bu ÇSYÇ'de 3. Bileşen faaliyetleri kapsamındaki çevresel ve sosyal risk ve etkilerin değerlendirilmesine ilişkin ilke, kural, yönerge ve prosedürler belirlenmiş olup, alt proje aşamasında sosyal ve çevresel konuların sistematik olarak ele alınmasının sağlanması amacıyla alt proje hazırlanması ve uygulanması suretiyle olumsuz risk ve etkilerin azaltılması, hafifletilmesi ve/veya dengelenmesine yönelik tedbir ve planlar bulunmaktadır.

ÇEVRESEL VE SOSYAL DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK POLİTİKA, MEVZUAT VE KURUMSALLIK ÇERÇEVESİ

Türkiye'de Çevrenin Korunması ve Muhafaza Edilmesine İlişkin Kurumsal ve Yasal Çerçeve

Çevrenin korunması ve muhafaza edilmesine ve sürdürülebilir kalkınma ve doğal kaynakların yönetilmesine ilişkin politikaların uygulanmasından sorumlu kuruluş Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'dır (ÇŞİDB).

Türkiye ÇED Yönetmeliği

Çevre Kanununun 10. Maddesinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) prosedürünün Türkiye'deki genel kapsamı belirlenmiş ve gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmelerin Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya Proje Tanıtım Dosyası (PTD) hazırlamakla yükümlü oldukları belirtilmiştir.

ÇED Yönetmeliği, ÇED hakkındaki AB Direktifine büyük ölçüde uyumludur. Türkiye'deki ÇED prosedürünün ilgili temel adımları, yani tarama, halkla istişare, kapsam belirleme, halkı bilgilendirme ve gözetim adımları gerçekleştirmeleri öngörülen sırayla aşağıda kısaca gözden geçirilmiştir.

Sosyal Etkilere İlişkin Ulusal Kanunlar

Türkiye ÇED Yönetmeliği uluslararası standartların gerekliliklerini sosyal etkiler açısından tam olarak karşılamamakla birlikte, çeşitli sosyal etkilerin yönetimine ve paydaş katılımına ilişkin bazı yasal hükümler içermektedir. Bu bağlamda, bu proje için geçerli olan sosyal ve yasal çerçeve aşağıdaki sınıflandırma altında değerlendirilmelidir:

- İş Gücü ve Çalışma Koşullarına İlişkin Ulusal Kanunlar
- Arazi Edinimine İlişkin Ulusal Kanunlar
- Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Ulusal Kanunlar
- Ulusal Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği

Uluslararası Anlaşmalar ve Sözleşmeler

Türkiye'nin çevre koruma, kültürel miras ve biyolojik kaynakların muhafaza edilmesine ilişkin ulusal politikası, Türkiye tarafından imzalanan veya onaylanan ilgili uluslararası anlaşmalar esas alınarak belirlenmiştir. Alt projelerin yapım ve işletme aşamaları asgari olarak ulusal politikaya uygun olmalıdır.

Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Standartları

Dünya Bankası'nın yeni Çevresel ve Sosyal Çerçevesi (ÇSÇ) Proje için geçerli olacaktır. ÇSÇ'de yer alan Çevresel ve Sosyal Standartlarda (ÇSS'lerde), Yatırım Projesi Finansmanı yoluyla Banka tarafından desteklenen projelerle ilişkili sosyal ve çevresel risk ve etkilerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve azaltılması/hafifletilmesi ile ilgili olarak Borçlanıcılar tarafından karşılanması gereken gereklilikler belirtilmiştir. On ÇSS'nin dokuzunda (ÇSS 7 uygulanmayacaktır) Borçlanıcının ve projenin proje yaşam döngüsü boyunca karşılayacağı standartlar yer almaktadır.

ÇSS'ler uyarınca, Dünya Bankası Grubu'nun Çevre, Sağlık ve Güvenlik (ÇSG) Yönergeleri projeye aşağıdaki şekilde uygulanmalıdır:

- Dünya Bankası Grubu'nun ÇSG Genel Yönergeleri,
- Dünya Bankası Grubu'nun Su ve Kanalizasyona İlişkin ÇSG Yönergeleri ve
- Dünya Bankası Grubu'nun Atık Yönetimi Tesislerine İlişkin ÇSG Yönergeleri.

Türk ÇED Yönetmeliği ile Dünya Bankası ÇSS'leri Arasındaki Başlıca Farklılıklar

Türk ÇED prosedürleri, bazı istisnalar olmakla birlikte, Dünya Bankası'nın ÇSS'leri ile uyumludur. Başlıca istisnalar ise proje sınıflandırması, çevresel ve sosyal değerlendirme kapsamı ve halkla istişare konularındadır. Bunlar arasındaki farklılıklar ve bunların giderilmesine yönelik tedbirler 2.7 Kısmında açıklanmıştır. Türk mevzuatının ÇSS'lerden ayrıldığı durumlarda, hangisi daha sıkı hükümler içeriyorsa proje uygulamasında o geçerli olacaktır.

BAŞLANGIÇ DURUMU ANALİZİ

İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Manisa ve Tekirdağ büyükşehir belediyeleri Projenin 2 ve 3. Bileşenlerine katılmaktadır. Bu belediyeler, tümünün (a) (deprem, sel, kuraklık, sıcak hava dalgaları gibi) doğal tehlikelerinin ve iklim değişikliğinin etkileri karşısında son derece örselenebilir oldukları, (b) hizmet verdikleri bölgelerde dönüşüm gerektiren çok sayıda riskli konut bulunduğu ve (c) hizmet verdikleri bölgelerde acilen dayanıklı altyapı yatırımı yapılmasını gerektiren riske açık birden fazla alan bulunduğu için seçilmişlerdir. Hedeflenen belediyelerin çoğu tarafından sunulan belediye hizmetlerinde kayıp-kaçak su miktarının yüksek olması, su arıtımının yetersiz olması, atık su toplama şebekesine erişimin yetersiz olması ve mali kapasite eksikliği ve kurumsal kapasite yetersizliği dolayısıyla atık su arıtımı olmaması gibi operasyonel sorunlar halihazırda yaşanmıştır. Ayrıca, nüfusun aniden artması da altyapı ve belediye hizmetleri üzerinde fazladan baskı oluşturmuş ve hemen harekete geçilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Beş ilin çevresel, sosyal ve ekonomik başlangıç durumu 3. Kısmında verilmiştir.

ÇEVRESEL VE SOSYAL RİSK DEĞERLENDİRME VE YÖNETME SÜRECİ

Genel proje riskinin derecesi "**Önemli**" şeklinde belirlenmiştir. Projenin başlıca Çevresel risklerinin alt projeler kapsamındaki yapım ve işletme süreçleri ile ilgili tipik risk ve etkiler olması beklenmekte olup, bunlar toz ve gürültü emisyonları, Asbest İçeren Malzemeler (AİM) dahil olmak üzere tehlikeli atık ve tehlikesiz atık üretimi ve bertarafı, İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) riskleri, idareler tarafından verilen kamu hizmetlerinde ve altyapılarında kesinti olması, trafik güvenliği riskleri, atık toplama ve nakletme faaliyetlerinden kaynaklanan biyolojik aerosol, koku ve araç egzozu emisyonu, atık işleme ekipmanları çalıştırılmasından kaynaklanan titreşim, arıtılan atık suların alıcı ortamlara deşarj edilmesi, su ve atık su arıtma tesislerinin ürettiği çamur ve katı maddeler, yakındaki reseptörler üzerindeki ekolojik etkiler ve muhtemel riskler ve kültürel miras alanları üzerindeki etkilerden oluşmaktadır. Projenin başlıca sosyal riskleri ise gönülsüz yeniden Yerleşim (geçici veya kalıcı ekonomik ve/veya fiziksel yer değiştirme), arazi kullanımının kısıtlanması, geçim kaynaklarının kaybedilmesi, örselenebilir grupların (yasal mal sahibi veya kiracı olmayanların/düşük gelir gruplarının) dışlanma ihtimali, İSG ile ilgili iş gücü riskleri ve kamu altyapısının devam etmekte olan inşaat işlerinden kaynaklanan halk sağlığı ve güvenliği riskleridir.

Alt proje faaliyetlerindeki çevresel ve sosyal etkilerinin belirlenmesi ve yönetilmesi için bir dizi adım ve prosedürün izlenmesi gerekmektedir. Bu sürecin aşamaları aşağıda tanımlanmıştır.

- 1) Alt proje önerilerinin Ç-S taraması;
- 2) Önerilen alt projelerin Ç-S değerlendirmesi;

- 3) İller Bankası'nın Dünya Bankası ile istişare etmesi;
- 4) Taramadan çıkan sonuca göre, gerektiğinde alt projeler için sahaya özel Ç-S dokümanlar hazırlanması;
- 5) Alt projeye özel Ç-S dokümanların halka duyurulması;
- 6) Taslak Ç-S dokümanların paydaşlarla istişare edilmesi;
- 7) Önemli risk içeren alt projeler gerektirdiğinde Ç-S dokümanlar için Dünya Bankası'ndan onay alınması;
- 8) Ç-S dokümanların yapım işi ihale dokümanlarına, sonrasında da sözleşmelerine dahil edilmesi;
- 9) Alt projelerdeki Ç-S uygulamanın gözetimi, takibi ve raporlaması.

ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİME YÖNELİK KURUMSAL DÜZENLEMELER VE KAPASİTE

Kurumsal Düzenlemeler

Bu ÇSYÇ'nin uygulanmasında yer alacak kilit aktörler İller Bankası PYB ve proje sahibi belediyeler/idarelerdir.

İller Bankası PYB

3 ve 5. Bileşenlerin uygulamasının koordine edilmesi ve gözetiminin yapılmasından ve alt borçlanıcılara (belediyeler/idareler) destek verilmesinden İller Bankası PYB sorumlu olacaktır. Bir tedarik uzmanı, bir kentsel gelişim uzmanı, bir çevre uzmanı, bir sosyal konular uzmanı, bir İSG uzmanı, bir finans uzmanı bir T-D uzmanı ve (gerekmesi halinde) bir TGG uzmanından oluşan bireysel danışmanlar görevlendirilmesi suretiyle, PYB güçlendirilecektir.

Belediyeler/İdareler

İller Bankası ile imzalayacakları alt kredi anlaşmalarına göre alt proje yatırımlarının gerçekleştirilmesinden beş büyükşehir belediyesi (İstanbul, İzmir, Manisa, Tekirdağ, Kahramanmaraş) ve bunlara bağlı idareler sorumlu olacaktır. Alt proje uygulamasının yeterli düzeyde olmasını sağlamak amacıyla, alt kredi anlaşmalarının imzalanmasından sonra her biri birer Proje Uygulama Birimi (PUB) kuracaktır. PUB'ler belediye çalışanlarından oluşacak ve gerekli görülmesi durumunda bireysel danışmanlarla güçlendirilebilecektir. Belediyeler/idareler altyapı yatırımları gerçekleştirmiş olup, Türkiye'deki çevresel, sosyal ve İSG mevzuatına ve inşaat prosedürlerine hakimdir. Dünya Bankası gerekliliklerinin karşılanması için kapasiteleri güçlendirilerek destekleneceklerdir.

İller Bankası'nda ÇSYS, İş Gücü ve Çalışma Koşulları ve İSG

Faaliyet Alanı

İşin muhtemel kapsamı yerel yönetimlerin su şebekesi (şebekeleri), su arıtma tesisi (tesisleri), kanalizasyon şebekesi (şebekeleri), atık su arıtma tesisi (tesisleri) ve düzenli katı atık depolama sahaları, asfaltlama ve yol yapım faaliyetleri ile köprü yapım ve benzeri altyapı projelerinin yanı sıra üstyapı işlerinden oluşmaktadır. Yerli iş ortaklarının yanı sıra, İller Bankası gerek yurt içi operasyonlarında gerekse yurt dışından kredi ve fon kullanımında Dünya Bankası, Avrupa

Yatırım Bankası (EIB), JICA ve İslam Kalkınma Bankası gibi çeşitli uluslararası kuruluşlarla kapsamlı iş birlikleri yapmaktadır.

Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi

İller Bankası, UFK finansmanlı projeleri kapsayan ÇSS 9 gereklilikleri uyarınca Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemini (ÇSYS) güçlendirmektedir. Bu aşamada, ÇSS 9 gereklilikleri uyarınca, İller Bankası ÇSS 1'den (Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi) ve diğer ilgili ÇSS'lerden oluşan Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Çerçevesinin (ÇSC) gerekliliklerini karşılayan bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi (ÇSYÇ) hazırlamaktadır. ÇSYÇ'nin hazırlanması, istişare edilmesi, Dünya Bankası tarafından gözden geçirilmesi ve değerlendirme öncesinde halka duyurulması gereklidir.

Alt projelere yönelik olarak projenin çevresel ve sosyal tarama, gözden geçirme ve takip prosedürlerinin esas alındığı temel prosedür dokümanları ÇSYÇ, Yeniden Yerleşim Çerçevesi (YYÇ), İş Gücü Yönetim Prosedürü (İYP) ve Paydaş Katılım Planı (PKP) olup, bunlar uluslararası finansmanlı projelerin ömrü boyunca uygulanırlar. Dünya Bankası finansmanlı projeler içinse, bu çerçeve dokümanları Proje Değerleme Dokümanları ve Proje İşletim Kılavuzlarına entegre edilir ve Kredi Anlaşmalarında temel unsurlarına atıfta bulunulur. Dolayısıyla, Çevresel ve Sosyal Çerçeve dokümanlarının yeterli düzeyde uygulanmasından tamamıyla İller Bankası sorumlu olmaktadır.

Çevresel ve Sosyal Yönetim Kapasitesi

İller Bankası Uluslararası İlişkiler Dairesi bünyesindeki PYB'nin Dünya Bankası teknik, tedarik, çevresel, sosyal ve finansal yönetim (FY) ile ilgili prosedürlerinde deneyimli personeli bulunmaktadır. İller Bankası personeli Dünya Bankası'nın koruma politikaları ile ilgili çok sayıda eğitim almış, ayrıca son dönemde ÇSC Borçlanıcı Eğitimi yaygınlaştırma programı kapsamında ÇSC eğitimleri de almıştır.

İş Gücü ve Çalışma Koşulları (ÇSS2'ye göre)

İş Sağlığı ve Güvenliği

Türkiye İSG mevzuatı genel olarak tüm sektörlerde ve birçok sanayi kolunda yürürlüktedir. Bir resmi kurum olan İller Bankası'nın ayrı bir İSG Politikası bulunmakta olup, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın İSG hakkındaki iç hukukuna tabidir. İller Bankası tesislerinin tümü yerel yönetmelik gereği yangın güvenliği ekipmanları ile donatılmıştır.

Önemli risk içeren alt projeler için, İller Bankası alt borçlanıcı belediyeden/idareden ulusal İSG kanunu, Dünya Bankası'nın İş Gücü ve Çalışma Koşulları başlıklı 2. ÇSS'si ve Dünya Bankası Grubu'nun Genel Çevre, Sağlık ve Güvenlik Yönergelerine uygun şekilde İSG tedbirlerinin alınmasını sağlamasını isteyecektir.

İş Gücü ve Çalışma Koşulları

İller Bankası ulusal yönetmeliklerin yanı sıra Dünya Bankası gerekliliklerine de uygun olan, kurumsal düzeyde bir İnsan Kaynakları Politikası yayınlamıştır (4 Ocak 2013 tarihli ve 28518 sayılı Resmi Gazete). Bu dokümanda çalışma saatleri, izinler (doğum izni, sosyal olay izni, ücretsiz izin), mali haklar, çalışma koşulları, terfiler v.s. dahil olmak üzere çalışanın özlük hakları tanımlanmıştır.

İller Bankası kendi operasyonlarının ve Projede çalışan tüm yüklenici veya alt yüklenicilerin operasyonlarının aşağıdakilere uygunluğunun sağlanmasını taahhüt eder:

- Türk İş Kanunu
- Türk İSG Kanunu
- Dünya Bankası ÇSS 2 Gereklilikleri
- Dünya Bankası Grubu Genel Çevre, Sağlık ve Güvenlik Yönergeleri
- İller Bankası İnsan Kaynakları Politikası

İller Bankası Projenin faydalı etkilerinin en üst düzeye çıkarılmasına ve potansiyel olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine veya hafifletilmesine yönelik spesifik politikalar uygulamaya koyacaktır:

- İstihdamda yerel halka öncelik veren, böylece en yakınında yaşayan halk katmanlarının gördüğü sosyoekonomik faydaları en üst düzeye çıkaran İnsan Kaynakları Politikası;
- Ayrımcılıkla mücadeleye yönelik özel politikalar ve şikayet yönetimi prosedürleri.

İller Bankası'nın veya borçlanan belediyenin görevlendirdiği yüklenicilerin yaptığı inşaat işlerinde görülebilecek kayıt dışı/sigortasız istihdam, kadın istihdamında fırsat eşitsizliği v.s. gibi sorunların raporlanması ve takibine yönelik temel yönetim tedbirleri projenin İş Gücü Yönetim Prosedürü kapsamına girecektir. CSİ/CT konusuna özellikle dikkat edilerek belirlenmiş söz konusu tedbirler İYP'de yer alacaktır.

Belediyelere Yönelik Şikayet Mekanizması

İller Bankası 2021 Eylül ayında zaten bir Şikayet Mekanizması kurmuş olup, bu mekanizma Proje süresince faal olacaktır. Ayrıntılı Şikayet Mekanizması süreci ve Örnek Şikayet Formları Ek 3'te yer almaktadır.

İller Bankası Şikayet Mekanizması dışında, projeden etkilenen halk katmanlarının endişe ve şikayetlerinin alınması, çözüme kavuşturulması ve takip edilmesi amacıyla belediyeler tarafından da birer şikayet mekanizması kurulacaktır. Paydaşlar Belediye bünyesindeki PUB'ye ve inşaat yüklenicisine erişebilecek ve PUB ve inşaat yüklenicisi tüm şikayetlere (şikayetler, talepler, görüşler, öneriler) en kısa sürece cevap verecektir. Bu mekanizma İller Bankası ŞM'si ile bağlantı ve iletişim halinde olacak ve tüm şikayet, talep, görüş ve öneriler İller Bankası ŞM yazılımına kaydedilecektir. İlgili şikayetler İller Bankası ŞM Ekibi tarafından takip edilecektir (lütfen Ek 3'e bakınız).

Ayrıca, projeye özel ŞM'de Cinsel Sömürü ve İstismar/Cinsel Taciz (CSİ/CT) ile ilgili gizli şikayetlerin alınması ve işlem görmesine yönelik olan ve özel tedbirlerin alındığı bir kanal olacaktır. Eğer bir çalışan CSİ/CT sorunu ile karşılaşır, ülkenin bu tür durumlara ilişkin ulusal sevk sisteminde şart koşulduğu şekilde, ya daha üst seviyedeki bir amire başvurabilir ya da doğrudan polise gidebilir. Proje ŞM'sinin içeriği ve prosedürlerinde de CSİ/CT sorunları ile ilgili olarak bu tür dosyalar için bir raporlama hattı olacak ve bu tür şikayetler tam bir gizlilik içinde ele alınacaktır. CSİ/CT ile ilgili şikayet alan belediye PUB'si, İller Bankası ŞM prosedüründe belirtildiği üzere, bu şikayeti derhal ulusal sevk sistemlerine yönlendirmeli ve yönlendirdiğini kayıt altına almalıdır. Şikayet sahibi ile ilgili olarak hassas dosyada yer alan tüm ayrıntılar kesinlikle gizli tutulacaktır.

ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM ÇERÇEVESİ

1 PROJE AÇIKLAMASI

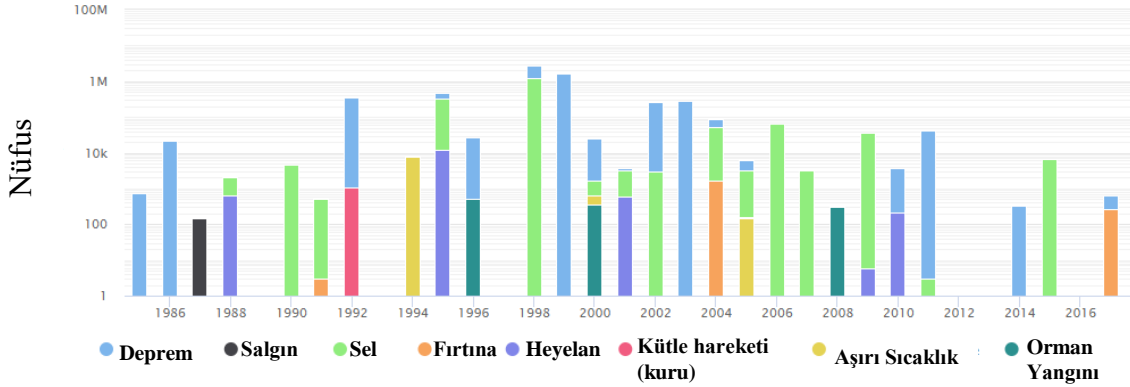
1.1 Giriş ve Bağlam

1.1.1 Ülke Bağlamı

Türkiye'nin nüfusu 83 milyondur ve yılda yaklaşık %1,5 oranında artmaktadır. Özellikle, Türkiye son bir kaç on yılda hızlı bir kentleşme yaşamış, 1950'lerden önce büyük ölçüde tarım toplumuyken, nüfusunun yaklaşık %75'inin kentlerde yaşadığı bir toplum haline gelmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin yüzölçümü yaklaşık 800.000 km² olup, toprakları çeşitli topografya özellikleri barındırmakta, bu da ülke genelinde insan, mal ve hizmetleri birbirine bağlayacak önemli altyapı ağlarına ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır.

Türkiye'yi etkilemiş olan başlıca iklim ve afet riskleri arasında yağmur, akarsu ve kıyı taşkınları, deprem ve heyelanlar, aşırı sıcaklar (ve uzak dağlık bölgelerde aşırı kar yağışları), su kıtlığı ve kuraklık ve kırsal alan yangınları yer almaktadır (Şekil 1). Bu riskler doğrudan hasar vererek, fiziki altyapı ağlarını kesintiye uğratarak, hizmet sunumu ve bakımda gecikmelere yol açarak ve bağımsız altyapı ağlarında birbirini tetikleyen arızalar yaratarak altyapıyı etkileyebilmektedir (örneğin, depremde çöken binalar su, doğal gaz, elektrik, telefon ve internet borularına/hatlarına zarar verebilmektedir).

Afet tehlikelerinden biri olan deprem, insan hayatı, geçim kaynakları ve varlıklar için büyük risk oluşturmaktadır. Sadece son iki on yılda Türkiye'de meydana gelen depremler yaklaşık 300.000 ölüm ve yaralanmaya yol açmış, doğrudan ve dolaylı zararlarla yaklaşık 17 milyar dolara mal olmuştur. Dolayısıyla, mevcut ve planlanan altyapının depreme daha dayanıklı hale getirilmesi gelecekteki büyük kayıpları önleyebilecek, tüm vatandaşların hizmetlere daha iyi erişebilmelerini sağlayacaktır.

Kaynak: World Bank. 2018. Climate Change Knowledge Portal. Country Profile Turkey: Vulnerability. <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/turkey/vulnerability> (erişim tarihi Kasım 2019).

Şekil 1. Türkiye'de Doğal Tehlike Başına Etkilenen Kişi Sayısı (1985-2018)

İklim değişikliği Türkiye'deki tehlikeler konusunda risk çarpanı işlevi görmekte, depremler her ne kadar doğrudan iklim değişikliğinden kaynaklanmasa da sıcaklık ve yağış örüntülerinin değişmesi toprağın gevşemesine ve yer değiştirmesine, dolayısıyla zeminin zayıflamasına neden olarak deprem etkisinin şiddetini artırmaktadır.

Türkiye'deki sıcaklık değerlerinin 21. yüzyılın ortası itibariyle 1,0 °C ila 2,5 °C arasında, yüzyılın sonunda ise 2,5 °C ila 5,0 °C arasında artması beklenmekte, ülkenin güneydoğu bölgesinin daha yüksek sıcaklıklar görmesi öngörülmektedir. Sıcaklıkların artması aşırı ısınma

olaylarına, şiddetli kuraklık ve su kıtlığına sebep olmakta ve kırsal alan yangınlarını körüklemektedir.

Yağış örüntülerinin kayması, başta Türkiye'nin güney ve iç kesimlerde, özellikle de Dicle-Fırat havzasında su kıtlığı ve kuraklık riskini arttırmaktadır. Ayrıca, artan kış sıcaklıkları kar yağışını azaltarak ve/veya karın ilkbaharda daha erken erimesine yol açarak kar yağışlarından yer altı sularına gidecek mevsimsel su miktarını azaltabilmektedir. Agresif hafifletme tedbirleri alınmazsa Türkiye nüfusunun %45'inin 2100 itibarıyla su stresine maruz kalma potansiyeli bulunmaktadır. Diğer taraftan, ülkenin kuzey bölgelerinde, özellikle de Karadeniz bölgesi boyunca yağışların artacağı, bunun da taşkın ve heyelanları arttırabileceği öngörülmektedir.

Son olarak, Türkiye'nin deniz seviyesindeki yükselmeye duyarlı 8.000 kilometreden uzun sahil şeridi bulunmakta olup, buralarda çok sayıda önemli kentsel yerleşimler ve sahil kasabaları yer almaktadır. Bu durum mevcut altyapı, gelecekte altyapı bulunacak yerler ve/veya mevcut altyapının dayanıklılığını sağlamak için ihtiyaç duyulacak altyapı tipi bakımından belirleyici faktördür. Ayrıca, kıyı bölgeleri akarsuların ve drenaj havzalarının denizle buluştuğu yerlerde akarsu taşkınları meydana gelmesi riski ile karşı karşıyadır.

Tehlikeler genelde sıra dışı şoklar (yani, bir seferlik veya kısa süreli olaylar) şekilde algılanmakla birlikte, bunlara sıklıkla kronik stresler (örneğin, altyapının yaşlanması veya yoksulluk) eşlik etmektedir. Bundan dolayı, Türkiye'nin altyapısı hem iklim değişikliği hem de doğal tehlikelerden kaynaklanan, birbirleriyle bağlantılı ve örtüşen birçok riskle karşı karşıyadır. İklim ve afet risklerine bu bağlamdan bakıldığında, kritik altyapının maruz kaldığı çeşitli tehlikelerin ve kritik altyapının bu tehlikeler karşısındaki örselenebilirlik seviyesinin azaltılması gerektiği açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca, altyapının dayanıklılığını arttırmaya yönelik yatırımların altyapı etrafındaki bölgenin ve halk katmanlarının dayanıklılığını arttıran çok sayıda eş faydası olabilmektedir. Dolayısıyla, altyapının iklim ve afet dayanıklılığının artırılması Türkiye'nin kalkınma konusunda geçmiş on yıllarda kaydettiği ilerlemeyi güvence altına alabilir ve ulusal stratejik planlar ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi uluslararası gündemler doğrultusunda gelecekte sağlanacak sosyoekonomik kalkınmasının dayanıklılığına da destek olabilir.

1.1.2 Sektörel ve Kurumsal Bağlam

İklim değişikliği ve afet riskini yönetmek, dayanıklı altyapı geliştirmek için daha fazla çaba gösterilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle, Türkiye Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞİDB) himayesinde bir kalkınma ve yatırım bankası olan İller Bankası Anonim Şirketi (İller Bankası) kritik bir role sahiptir.

Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti 11. Kalkınma Planı (2019-2023) kapsamında, İller Bankası'nın faaliyet alanları çeşitlilik göstermekte olup, ağırlık aşağıdakilere verilmektedir:

Afet riskli bölgeler başta olmak üzere, üretim ve ortak kullanım alanlarında yüksek değer ve fayda üreten, büyüme ve kalkınmaya katkıda bulunan ve mekansal kalite ve yaşam kalitesini geniş ölçüde iyileştiren **dönüşüm projeleri** yani, yağmur suyu, drenaj, taşkın yönetim sistemleri, dayanıklı köprüler, yollar alt geçitler ve kavşaklar yapılması veya ıslah edilmesi;

Şehirlerdeki kanalizasyon ve atık su arıtma altyapısı, bu altyapıların havzalara göre belirlenen deşarj standartlarını karşılamak üzere işletilmesini sağlayarak ve arıtılan atık suyun yeniden kullanımı özendirilerek;

Yerleşim yerlerinin tüm **içme ve kullanma suyu** ihtiyaçlarının karşılanması, su kayıp-kaçaklarının önlenmesi, mevcut şebekelerin iyileştirilmesi ve sağlıklı ve çevre dostu malzeme kullanımının artırılması ve

Teknik ve mali yönlerden bir bütün olarak **atık** azaltma, kaynağında ayırma, toplama, nakil, geri kazanma ve bertaraf aşamalarına ve katı atık yönetiminin iyileştirilmesine yönelik kurumsal kapasitelere öncelik verilmesi.

İller Bankası'nın vizyonu 'yerel yönetimlerin kentsel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla sürdürülebilir kentleşmeye katkıda bulunmaktır.' Dolayısıyla banka, şehirlerde dayanıklı altyapı yolunda köklü değişimleri gerçekleştireceği en iyi konumda bulunmaktadır. Bu amaçla, Dünya Bankası çeşitli faaliyetlerde İller Bankası ile iş birliği yapmakta olup, bu kapsamda belediye yatırım projelerine iklim ve afet risklerini entegre etmesinde ve proje seviyesinde müdahalelerle iklim eş faydaları elde etmesinde İller Bankası'na destek olmak için iklim ve afet risk yönetimi teknik desteği ve eğitimi sağlamaktadır.

1.2 Proje Geliştirme Hedefi ve Kilit Sonuçlar

Proje Geliştirme Hedefi, Türkiye'nin iklim ve deprem risklerine dayanıklılığının artırılması ve doğal afetlerin yarattığı etkilerin yönetilmesi için gereken kapasitenin oluşturulmasıdır.

Projenin amacı ise, Türkiye'deki kentsel dayanıklılığa kuşatıcı bir yaklaşım sağlayacak farklı kapsamları ve muhtemel finansman kaynakları olan bir dizi paralel proje içerecek aşamalı bir yaklaşım çerçevesi belirlenmesidir.

İklim ve Depreme Dayanıklı Kentsel Altyapı yatırımlarında proje geliştirme hedefleri doğrultusunda şu sonuçların elde edilmesine çalışılacaktır:

- Hedef belediye ve idarelerde afet etkilerinin verimli, adil ve sosyal bakımdan duyarlı bir şekilde yönetilmesi amacıyla **kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi**.
- İklim riskleri ve afet etkilerinin azaltılması amacıyla **katı atık bertaraf süreçlerinin iyileştirilmesi**.
- Tekil su kaynakları kullanımının ve bunlara olan bağımlılığın azaltılması amacıyla **kaynak çeşitlendirmesine** gidilmesi.
- Tehlikelere karşı duyarlı **su temin sisteminin** dayanıklı malzeme ve tasarımlar kullanılarak güçlendirilmesi.
- **Su kayıp-kaçak oranlarının** azaltılması.
- Atık sular ve yağmur sularının **ayrı toplama şebekeleri** ile toplanması.
- Park ve bahçelerin sulanmasında kullanılmak üzere **yağmur suyunun toplandığı depo veya göletler** yapılması.
- Belediye altyapılarının, yani su ve atık su arıtma tesisleri, düzenli katı atık depolama sahaları, köprüler, alt geçitler, kavşaklar ve yolların **dayanıklılığının artırılması**.

1.3 Proje Bileşenleri

Projenin beş bileşeni bulunmaktadır.

- Bileşen 1 - **Kentsel dayanıklılık için gereken koşulların sağlanmasına yönelik kurumsal güçlendirme** (6 milyon Avro)
- Bileşen 2 - **Dayanıklı konutlar için finansmana erişimin artırılması** (323 milyon Avro)

- Bileşen 3 - **İklim ve Depreme Dayanıklı Kentsel Altyapı yatırımları** (167 milyon Avro)
- Bileşen 4 - **Beklenmedik Acil Müdahale Bileşeni** (0 milyon Avro)
- Bileşen 5 - **Proje Yönetimi** (4 milyon Avro)
 - Alt Bileşen 5.a - ÇŞİDB
 - Alt Bileşen 5.b - İller Bankası

1, 2, 4 ve 5.a Bileşenleri, (Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü) AKDHGM bünyesindeki Proje Yönetim Birimi (PYB) aracılığıyla ve belediyeler ile koordinasyon içinde ÇŞİDB tarafından uygulanacak ve HMB ile imzalanan kredi anlaşması kapsamında finanse edilecektir. Kredinin Dünya Bankası'na geri ödenmesinden HMB sorumlu olacaktır. ÇŞİDB tarafından uygulanacak bileşenlerin kısa bir açıklaması aşağıdaki şekildedir:

İklim ve afetlere dayanıklı kentsel dönüşüm programları geliştirme, uygulama ve takip kapasitelerinin artırılması amacıyla ilgili ulusal ve yerel yönetim kurumlarına sağlanacak teknik yardım 1. Bileşen ile finanse edilecektir. Teknik ve güvene dayalı yönetimden (tedarik yönetimi ve finansal yönetim) ve tüm faaliyetlerin katılımcı belediyeler ve duruma göre ilgili ÇŞİDB müdürlükleri ile yakın iş birliği içinde uygulanmasından AKDHGM PYB sorumlu olacaktır.

2. Bileşen ile, istenen şartlara uygun konutlara dayanıklı konut standartlarını karşılayacakları şekilde güçlendirilmeleri/yeniden yapılmaları (yani talep yönlü konut finansmanı yardımı yoluyla) ve enerji verimliliğini teşvik etmek için piyasa koşullarının altında verilecek krediler finanse edilecektir. Bu bileşenle, katılımcı ticari bankaların rekabete dayalı şekilde seçilmesi koşuluyla, ipotek kredisi fonlarını yönetmeleri ve faydalanıcılardan ödemelerini geri tahsil edilmesi için ticari bankalara ödenecek ücretler de finanse edilebilecektir.

OP/BP 10.00 (Yatırım Projesi Finansmanı) 12 ve 13. paragraflarına uygun olarak, İstenen Şartlara Uygun Kriz veya Acil Durumlara derhal müdahale edilmesi şeklinde gerçekleştirilecek beklenmedik acil müdahaleler için gerektiğinde Bileşen-4 dahil edilebilecektir. Bu bileşen hükümetin, büyük bir olumsuz ekonomik ve/veya sosyal etkiye yol açan veya çok yakında yol açması muhtemel doğal veya insan kaynaklı bir afet veya kriz niteliğinde olan ve istenen şartlara uygun bir acil durum veya krize hızlı ve etkili bir şekilde müdahale edilmesi amacıyla proje fonlarının hızlı bir şekilde yeniden tahsis edilmesini Dünya Bankası'ndan talep etmesine olanak sağlayacaktır.

3 ve 5.b Bileşenleri ise İller Bankası ve belediyeler tarafından ve ÇŞİDB sorumluluğundaki bileşenler ile paralel olarak **uygulanacaktır**. Kredinin borçlanıcısı İller Bankası olacak ve büyükşehir belediyelerine/idarelere alt kredi verecektir. 3. Bileşene ilişkin yasal düzenlemeler (a) Dünya Bankası ve İller Bankası arasındaki Kredi Anlaşması, (b) HMB ile Dünya Bankası arasındaki Garanti Anlaşması ve (c) İller Bankası ile projeye katılan belediyeler/idareler arasındaki Alt Kredi Anlaşmalarından oluşacaktır.

3. Bileşen ile, (i) katılımcı büyükşehir belediyelerinin iklim ve depremle ilgili tehlikelerin yarattığı etkilere karşı dayanıklılığını arttıran talep odaklı belediye altyapı yatırımları ve (ii) kapasite oluşturma, afet risk yönetimi ve farkındalığı, alt proje hazırlama, uygulama ve takibinin yanı sıra vatandaş katılımı konularında katılımcı büyükşehir belediyelerine ve idarelere verilecek teknik yardım finanse edilecektir.

Proje Yönetimi faaliyetleri ise 5.b Bileşeni ile finanse edilecektir. Proje yönetimine yönelik mal alımları ve danışmanlık hizmetleri, belediye altyapı yatırımlarının tasarım incelemesi ve inşaat denetimi, vatandaş katılımı, halkla iletişim ve görünürlük faaliyetlerine yönelik danışmanlık

hizmetleri ve katılımcı belediyeleri, idareleri ve İller Bankası'nı hedefleyen kurumsal kapasite geliştirme faaliyetleri bu bileşen ile finanse edilecektir. Hedeflenen kapasite oluşturma faaliyetleri önerilme nedenlerinden biri de nüfusun bütününe sürdürülebilir hizmet verilmesi için ilgili tesislerin işletilmesi ve idame ettirilmesi amacıyla belediyeler ve su ve kanalizasyon idareleri bünyesindeki kapasitenin artırılmasıdır.

Projenin iki kredi anlaşması olacaktır:

- Bunlardan biri 1, 2, 4 ve 5.a Bileşenleri için Dünya Bankası ile HMB arasında yapılacaktır;
- Diğeri ise 3 ve 5.b Bileşenleri için Dünya Bankası ile İller Bankası arasında yapılacaktır.

Her iki anlaşma da aynı zamanda imzalanacak ve tek bir proje oluşturacak olmasından dolayı, bu iki anlaşma kapsamındaki proje faaliyetlerinin hazırlık ve uygulama süreçlerinin paralel yürütülmesi gereklidir.

Dünya Bankası ÇSS9 uyarınca, İller Bankası bir ÇSYS uygulamaya koyacaktır. 3. Bileşenin uygulanması amacıyla, İller Bankası ÇSYÇ, YYÇ, İYP, PKP dokümanlarını ve ÇSTP'yi hazırlar.

İstenen Şartlara Uygun Belediye Altyapı ve Danışmanlık Hizmetleri şunlar olacaktır:

- a) Afete dayanıklı su, atık su, yağmur suyu, kanalizasyon sistemleri, drenaj sistemleri, su ve atık su arıtma tesisleri, menfezler, aktarma ve geri dönüşüm tesisleri yapımı veya ıslahı,
- b) Sosyal mesafenin artırılması amacıyla yaya bölgelerinin genişletilmesi dahil olmak üzere yaya yolu/kaldırım, bisiklet yolu, aydınlatma, köprü, yol, alt geçit ve kavşak yapımı veya ıslahı,
- c) Mal alımı (inşaat işleri için gerektiği şekilde)
- d) (Yerel Yönetimler için) Tasarım İncelemesi, ihale dokümanları hazırlanması ve gözetim hizmetlerine yönelik Danışmanlık Hizmetleri.

1.4 İstenen Şartlara Uygun Olmayan Projeler

İstenen şartlara uygun olmayan belediye yatırımları şunlar olacaktır:

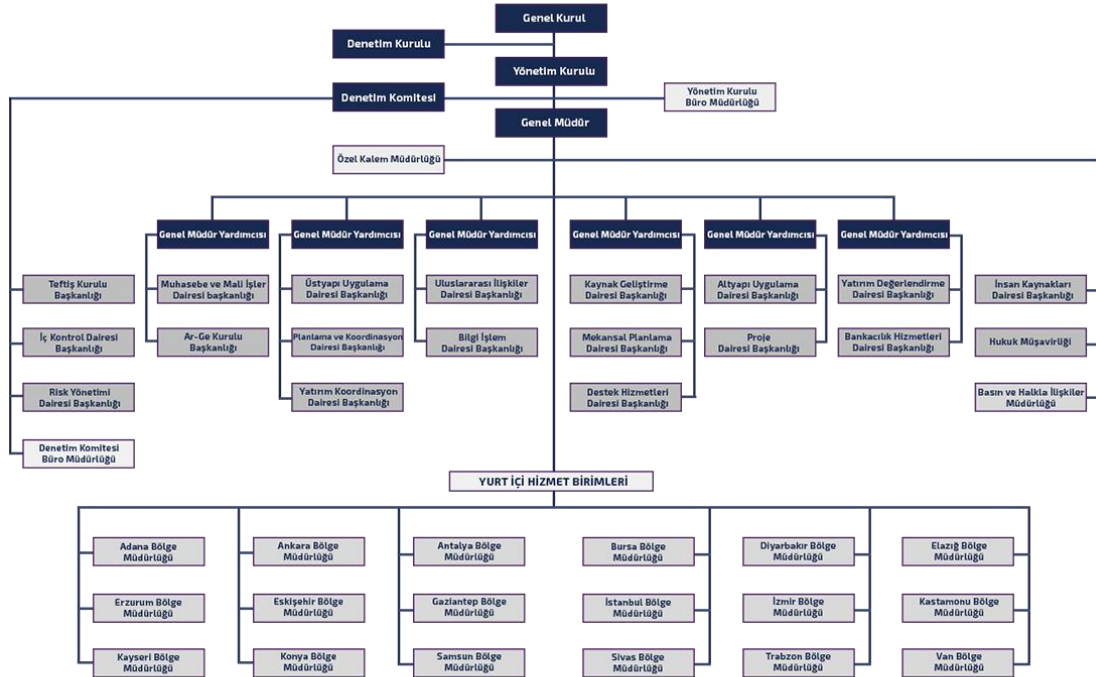
- Siyasi parti, sendika gibi kuruluşların idari hizmetleri ve tesisleri
- Dini altyapı tesisleri ve hizmetleri
- Ticari nitelikli tesisler (kafe, restoran v.s.) veya milli savunma veya cezaevleri için yapılan yatırımlar.
- Rezerv alanlara yapılan yatırımlar (tek tek gözden geçirilen ve mutabık kalınanlar hariç).
- Kültürel Miras (KM) alanlarının ıslahını içeren veya maddi veya gayri maddi (KM) alanlar üzerinde etkilere neden olabilecek yatırımlar
- Biyolojik çeşitlilik üzerinde önemli etkileri olan yatırımlar
- Çevresel ve/veya Sosyal riski yüksek olan yatırımlar
- Gerçekleştirilmesi teknik olarak mümkün olmayan yatırımlar,

- Ekonomik ve mali yönlerden yapılabilir olmayan yatırımlar,
- Talep ve ihtiyaç odaklı olmayan ve Dünya Bankası ÇSÇ gerekliliklerine uygun olarak onaylanmış fizibilite etütleri, detay tasarımları veya taslak çevresel ve sosyal dokümanları olmayanlar dahil olmak üzere, gerçekleştirilmeye önemli ölçüde hazır olduğu gösterilmeyen yatırımlar,
- Dünya Bankası Grubu/Uluslararası Finans Kurumu Yasaklı Faaliyetler Listesinde listelenmiş her türlü faaliyet veya listelenmiş malzemelerin üretildiği ve/veya kullanıldığı faaliyetler içeren yatırımlar (bakınız: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/company-resources/ifcexclusionlist)
- Dünya Bankası'nın (Uluslararası Su Yolları Üzerindeki Projeler) başlıklı 7.50 Operasyonel Politikasını (OP) harekete geçiren yatırımlar ve
- ÇSS4 Ek-1'e göre yeni barajlar veya yapım aşamasında olan barajlar içeren yatırımlar.

1.5 Uygulayıcı Kuruluş

İller Bankası, projenin 3 ve 5.b Bileşenleri kapsamında bir finansal aracı olup, IBRD'den alınan krediyi belirlenmiş alt projelerinin finanse edilmesi amacıyla, borçlanan belediyelere/idarelere aktaracaktır. Beş büyükşehir belediyesi (İstanbul, İzmir, Manisa, Tekirdağ, Kahramanmaraş) ve bunlara bağlı idareler bu projenin alt borçlanıcıları olacaktır. İller Bankası ile imzalayacakları alt kredi anlaşmalarına göre alt proje yatırımlarının gerçekleştirilmesinden belediyeler/idareler sorumlu olacaktır. Alt proje uygulamasının yeterli düzeyde olmasını sağlamak amacıyla, alt kredi anlaşmalarının imzalanmasından sonra her biri birer Proje Uygulama Birimi (PUB) kuracaktır.

İller Bankası'nın teşkilat yapısı Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetim Komitesi, Genel Müdürlük, Daire Başkanlıkları ve Bölge Müdürlüklerinden oluşmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. İller Bankası Organizasyon Şeması

Genel Kurul İller Bankası'nın en yetkili organıdır. İl özel idarelerini temsil etmek üzere il genel meclisi üyeleri arasından seçilen 20 üyeden ve Belediyeleri temsil etmek üzere Belediyeler Birliği meclisi tarafından her belediyeden seçilen 1'er belediye başkanından oluşmaktadır.

Yönetim Kurulu sorumlu karar organıdır. 4 üyesi bakanlık tarafından atanır, 2 üyesi ise kurul üyesi belediye başkanları ve İçişleri Bakanlığı tarafından önerilen il özel idareleri temsilcileri listesinden Genel Kurul tarafından seçilir.

Genel Müdür Bankanın faaliyetlerinin etkin ve ticari olarak sağlıklı şekilde yürütülmesini koordine etmekten sorumludur. Genel Müdürlükte beş şube müdürlüğü ve yerel yönetim hizmetleri sunan 18 yurt içi hizmet birimi bulunur. Her şube müdürlüğü üç daireden oluşur.

İller Bankası Proje Yönetim Birimi (PYB), uluslararası finansmanlı tüm projeleri prosedür dokümanlarından yararlanarak denetleyen ve yöneten Uluslararası İlişkiler Dairesi bünyesinde kurulmuştur. İller Bankası PYB'de Dünya Bankası'nın teknik, tedarik, çevre, sosyal konular ve FY ile ilgili prosedürlerinde uzmanlaşmış personel bulunmaktadır. İller Bankası personeli Dünya Bankası'nın koruma politikaları ile ilgili çok sayıda eğitim almış, ayrıca son dönemde Çevresel ve Sosyal Çerçeve (ÇSÇ) Borçlanıcı Eğitim yaygınlaştırma programı kapsamında ÇSÇ eğitimleri de almıştır. İller Bankası Ç-S ekibi biri çevre odak noktası, diğeri ise sosyal gelişim/arazi edinimi odak noktası olarak çalışan 2 uzmandan oluşmaktadır. Ayrıca, 2 ilave sosyal konular danışmanı, 3 de ilave çevre danışmanı görevlendirilerek İller Bankası PYB güçlendirilmiştir.

Şu ana kadar İller Bankası, birçok Dünya Bankası, EIB ve JICA finansmanlı proje yürütmüştür. Dünya Bankası finansmanlı projeler arasında 1. ve 2. Belediye Hizmetleri İyileştirme Projeleri (BHİP) ve 1. ve 2. Sürdürülebilir Şehirler Projeleri (SSP) bulunmaktadır. Ayrıca, SSP2 EF onaylanmıştır.

İller Bankası ve Dünya Bankası Ç-S ekipleri, çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi ve alt projelerin takip edilmesi için gerekmesinden dolayı, alt borçlanıcılarla düzenli toplantılar, görüşmeler ve müşterek toplantılar yapmaktadır. İller Bankası ve Dünya Bankası ekipleri alt proje risk belirleme ve uygulama süreçleri sırasında saha ziyaretlerinde de bulunmaktadır. İller Bankası ekibi, Dünya Bankası tarafından finanse edilen önceki projelerin uygulaması sırasında kayda değer ölçüde tecrübe kazanmıştır.

İller Bankası, Türkiye'nin ulusal kanun ve yönetmeliklerine tabidir. İller Bankası'nın uluslararası finansman yoluyla finanse ettiği projeler, uluslararası standartlara (kredi veren UFK'lerin standartlarına) dayalı spesifik Ç-S çerçeve dokümanlarına tabidir. Dünya Bankası finansmanlı operasyonlar için bu ÇSYÇ'dir.

1.6 Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesinin (ÇSYÇ) Amacı

İller Bankası, ÇSS 9 gereklilikleri uyarınca UFK finansmanı projelerine yönelik Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemini (ÇSYS) güçlendirmektedir. Bu aşamada, Dünya Bankası ÇSS 1'den (Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi) ve diğer ilgili ÇSS'lerden oluşan Çevresel ve Sosyal Çerçevesinin (ÇSÇ) gerekliliklerini karşılayan Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi (ÇSYÇ) kilit belge olacaktır. ÇSYÇ'nin hazırlanması, istişare edilmesi, Dünya Bankası tarafından gözden geçirilmesi ve değerlendirme öncesinde halka duyurulması gereklidir.

Alt projeler henüz belirlenmemiş olduğundan, muhtemel sosyal ve çevresel risk ve etkileri de bu aşamada değerlendirilememektedir. Bu ÇSYÇ'de İklim ve Afete Dayanıklı Şehirler Projesi ile finanse edilecek alt projelerin muhtemel sosyal ve çevresel etkilerinin taranması, değerlendirilmesi ve yönetilmesine ilişkin ilke, kural, yönerge ve prosedürleri ortaya

konmuştur. Olumsuz risk ve etkilerin önlenmesine, önlemenin mümkün olmadığı durumlarda, bunların azaltılmasına, hafifletilmesine ve/veya dengelenmesine yönelik tedbir ve planlar içermektedir. ÇSYÇ'de, uygulanması en olası sosyal ve çevresel politika ve gereklilikler ve desteklenecek faaliyetlerle ilişkili sosyal ve çevresel risk ve etkilerin taranması, değerlendirilmesi, onaylanması, hafifletilmesi, takip edilmesi ve raporlanmasına yönelik prosedürler aracılığıyla söz konusu gerekliliklerin nasıl karşılanacağı belirtilmiştir.

Bu proje için hazırlanacak ÇSYÇ haricindeki Ç-S dokümanlar, Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planı (ÇSTP), Yeniden Yerleşim Çerçevesi (YYÇ), İş Gücü Yönetim Prosedürleri (İYP) ve Paydaş Katılım Planıdır (PKP).

3. Bileşen kapsamında finanse edilecek alt projeler belirlenecek, bunların yeri, kapasitesi ve tasarımı üzerinde uygulama sırasında da durulacaktır; bu nedenle, çevresel ve sosyal ayak izinin tam olarak değerlendirilmesi bu dokümanın hazırlanması sırasında mümkün olmamıştır.

Finanse edilecek alt projelerin seçilmesinden sonra, projenin ömür süresi boyunca gerektiğçe ve gerektiğinde spesifik Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) raporları ve Çevresel ve Sosyal Yönetim Planları (ÇSYP'ler), Yeniden Yerleşim Planları (YİP'ler) ve/veya Uygulama Sonrası Sosyal Denetim Raporu hazırlanacaktır. Çerçeve Ç-S dokümanlar projenin İşletim Kılavuzuna entegre edilecek ve Kredi Anlaşmasında temel unsurlarına atıfta bulunulacaktır. Dolayısıyla, Ç-S dokümanların yeterli düzeyde uygulanmasından tamamıyla İller Bankası sorumlu olacaktır.

Bu ÇSYÇ, İklim ve Afete Dayanıklı Şehirler Projesi'nin 3. Bileşeni ve 5b alt bileşenini kapsamaktadır. Projenin diğer bileşenlerinin uygulayıcı kuruluşu ise ÇŞİDB'dir. Üstlendiği sorumluluk gereği ÇSÇ dokümanlarını ÇŞİDB hazırlamıştır.

ÇSYÇ, İklim ve Afete Dayanıklı Şehirler Projesi için geçerli olduğu düşünülen ulusal yasal çerçeveye ve Dünya Bankası'nın Çevresel ve Sosyal Çerçevesine (ÇSÇ) ve Çevresel ve Sosyal Standartlarına (ÇSS'ler) ve Dünya Bankası Grubunun Çevre, Sağlık ve Güvenlik Yönergelerine (ÇSGY'ler) uygun olacaktır.

2. Kısımda verilen ulusal yasal çerçeve, esas olarak 1983 yılı Ağustos ayında onaylanmış olan 2872 sayılı Çevre Kanununa dayanmaktadır (11.08.1983 tarihli 18132 sayılı Resmi Gazete). Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (bundan böyle "ÇED Yönetmeliği" olarak anılacaktır) (25 Kasım 2014 tarihli ve 29186 Sayılı Resmi Gazete) dahil olmak üzere Çevre Kanunu kapsamında birçok yönetmelik ve kararname uygulanmaktadır.

İller Bankası'nın Dünya Bankası ÇSÇ'sine uygunluk sağlayacağı ana mekanizma ÇSYS olacak olup, ÇSYÇ ise İller Bankası'nın ulusal mevzuata ve uygulama başlamadan önce paydaşlarla paylaşılacak olan Dünya Bankası ÇSÇ'sine uymayı taahhüt ettiği kilit dokümandır.

Bu ÇSYÇ'de alt projelerin çevresel ve sosyal risklerinin taranmasına ve çevresel ve sosyal risk ve etkilerin değerlendirilmesine ilişkin ilke, kural, yönerge ve prosedürler belirlenmiş olup, alt proje aşamasında sosyal ve çevresel konuların sistematik olarak ele alınmasının sağlanması amacıyla uygulama yoluyla risk ve etkilerin azaltılması veya hafifletilmesine yönelik tedbir ve planlar bulunmaktadır. Dolayısıyla, ÇSYÇ'nin uygulanması ve hayata geçirilmesi alt projelerin planlanması, tasarımı, yürütülmesi, işletilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili tüm aşamalarda sosyal ve çevresel boyutların karar verme sürecine entegre olmasına rehberlik edecektir.

2 ÇEVRESEL VE SOSYAL DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK POLİTİKA, MEVZUAT VE KURUMSALLIK ÇERÇEVESİ

2.1 Türkiye'de Çevrenin Korunması ve Muhafaza Edilmesine İlişkin Kurumsal ve Yasal Çerçeve

Türkiye'nin çevre yönetmelikleri ulusal ve uluslararası girişimler ve standartlar doğrultusunda geliştirilmiş olup, bazıları yakın zamanda Türkiye'nin katılım öncesi çabaları kapsamında AB Direktifleri ile uyumlu hale getirilmek üzere revize edilmiştir.

Çevrenin korunması ve muhafaza edilmesine ve sürdürülebilir kalkınma ve doğal kaynakların yönetilmesine ilişkin politikaların uygulanmasından sorumlu kuruluş Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'dır (ÇŞİDB).

ÇŞİDB (merkez teşkilatı) Ankara'da yerleşik olup, her ilde il müdürlükleri bulunmaktadır. AB Çevre Müktesebatına uyum süreci dahil olmak üzere, Türkiye'deki çevre politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik genel koordinasyon görevi ÇŞİDB'ye aittir. Merkez teşkilatı esas olarak aşağıdaki ana müdürlük ve departmanlardan oluşmaktadır:

- Meteoroloji Genel Müdürlüğü
- Toplu Konut İdaresi
- Türkiye Emlak Katılım Bankası
- İller Bankası Genel Müdürlüğü
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
- AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
- Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü
- Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
- Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü
- Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü
- Türkiye Çevre Ajansı Başkanlığı
- İklim Değişikliği Şube Müdürlüğü
- Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü
- Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü
- Milli Emlak Genel Müdürlüğü
- Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
- Personel Genel Müdürlüğü
- Strateji Geliştirme Müdürlüğü
- Destek Hizmetleri Müdürlüğü
- Eğitim ve Yayın Müdürlüğü
- Döner Sermaye Müdürlüğü
- Yüksek Teknik Kurulu Müdürlüğü
- Hukuk Müşavirliği
- Mesleki Hizmetler Genel Müdürlüğü
- Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü
- Özel Sekreterlik
- Rehberlik ve Teftiş Müdürlüğü
- İç Denetim Birimi Müdürlüğü

- Bakan Müşaviri
- Basın ve Halkla İlişkiler Müsteşarlığı

ÇŞİDB'nin başlıca çevresel sorumlulukları aşağıda özetlenmiştir:

- Yerleşmeye, çevreye ve yapılaşmaya dair imar, çevre, yapı ve inşaat mevzuatını hazırlamak, uygulamaları takip etmek ve denetlemek;
- Çevrenin korunması, iyileştirilmesi ile çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik prensip ve politikalar tespit etmek, standart ve ölçütler geliştirmek, programlar hazırlamak; bu çerçevede eğitim, araştırma, projelendirme, eylem planları ve kirlilik haritalarını oluşturmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek ve takip etmek, iklim değişikliği ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek;
- Faaliyetleri sonucu alıcı ortamlara katı, sıvı ve gaz halde atık bırakarak kirlilik oluşturan veya oluşturması muhtemel her türlü tesis ve faaliyetin, çevresel etkilerini değerlendirmek; bahse konu tesis ve faaliyetleri takip etmek, izin vermek, denetlemek;
- Alıcı ortamlar ile ilgili ölçüm ve takip çalışmalarını yapmak;
- Küresel iklim değişikliği ve bununla ilgili gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik plan ve politikaları belirlemek.

ÇŞİDB, çevre konularının yönetimi için, diğer bakanlıklar (ve ilgili olduğu durumlarda bunların il teşkilatları), resmi kurumlar ve ilgili paydaşlar ile iş birliği yapar; bunlardan bazıları şöyledir: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (Karayolları Genel Müdürlüğü, Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü), Tarım ve Orman Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü), Kültür ve Turizm Bakanlığı (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü), Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Çalışma Genel Müdürlüğü) ve Sağlık Bakanlığı (Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü).

2.2 Ulusal Çevre Mevzuatı ve Mevzuata Dayalı Gereklilikler

1983 yılında yürürlüğe giren Türk Çevre Kanunu (2872 Sayılı Kanun; Onay Tarihi: 1983), çevre konularını çok geniş bir kapsamda ele almaktadır. Çevre Kanununun uygulanmasına ilişkin temel ilkelere göre ve Anayasada belirtildiği üzere, çevrenin korunmasından devlet kadar vatandaşlar da sorumludur. Çevre Kanunu ve yönetmeliklerine ek olarak, çevrenin, doğal kaynakların ve kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve muhafaza edilmesi, kirliliğin önlenmesi ve kontrol edilmesi, kirliliğin önlenmesi, sağlık, güvenlik ve çalışma konularına yönelik tedbirler alınması konuları başka kanunlara da tabidir. Bu kanunlardan bazıları şöyledir:

- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (2863 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1983)
- Enerji Verimliliği Kanunu (5627 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2007)
- Orman Kanunu (6831 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1956)
- Yeraltı Suları Hakkında Kanun (167 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1960)
- İş Kanunu (4857 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2003)
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu (5403 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2005)

- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (6537 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2014)
- Belediye Kanunu (5393 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2005)
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (5216 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2004)
- Milli Parklar Kanunu (2873 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1983)
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (6331 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2012)
- Mera Kanunu (4342 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1998)
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1593 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1930)
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (5510 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2006)
- Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun (7269 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1959)
- Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (6306 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2012)

Türkiye'de İklim Değişikliği ve Afet Dayanıklılığına Yönelik Diğer Ulusal Politikalar:

- Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformunun Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Bakanlar Kurulu Kanunu; 2011
- Ulusal Stratejik Planlar,
 - 2011 – 2023 İklim Değişikliği Eylem Planı, 2011
 - 2017-2023 Enerji Verimliliği Eylem Planı
- 11. Kalkınma Planı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019-2023)

İklim ve Afete Dayanıklı Şehirler Projesi 3. Bileşeni kapsamındaki alt projelerde uyulacak Türk Çevre Mevzuatı aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 1. Atık Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Atık Yönetimi Yönetmeliği	2 Nisan 2015	29314
Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik	26 Mart 2010	27533
Atık Yağların Yönetimi Yönetmeliği	21 Aralık 2019	30985
Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği	6 Ocak 2015	29378
Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği	27 Aralık 2017	30283
Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği	25 Ocak 2017	29959
Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Kontrolü Yönetmeliği	25 Kasım 2006	26357
Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği	31 Ağustos 2004	25569
Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların Kontrolü Yönetmeliği	22 Mayıs 2012	28300
Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği	28 Mart 2004	25406
Ömrünü Tamamlamış Araçların Kontrolü Hakkında Yönetmelik	30 Aralık 2009	27448
Evsel ve Kentsel Arıtma Çamurlarının Toprakta Kullanılmasına Dair Yönetmelik	3 Ağustos 2010	27661
Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmelik	6 Ekim 2010	27721
Bazı Tehlikesiz Atıkların Geri Kazanımı Tebliği	17 Haziran 2011	27967
Sıfır Atık Yönetmeliği	12 Temmuz 2019	30829

Tablo 2. Su Kalitesi Kontrolü ve Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği	31 Aralık 2004	25687
İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik	17 Şubat 2005	25730
Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği	26 Kasım 2005	26005
Yeraltı Sularının Kirlenmeye ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik	7 Nisan 2012	28257
Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliği	30 Kasım 2012	28483
Yüzeysel Sular ve Yeraltı Sularının İzlenmesine Dair Yönetmelik	11 Şubat 2014	28910
Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği	8 Ocak 2006	26047
Atıksu Arıtma Tesisleri Teknik Usuller Tebliği	20 Mart 2010	27527

Tablo 3. Hava Kalitesi Kontrolü ve Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği	13 Ocak 2005	25699
Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği	6 Haziran 2008	26898
Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliği Kontrol Yönetmeliği	3 Temmuz 2009	27277
Koku Oluşturan Emisyonların Kontrolü Hakkında Yönetmelik	19 Temmuz 2013	28712
Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik	17 Mayıs 2014	29003
Egzoz Gazı Emisyonu Kontrolü Yönetmeliği	11 Mart 2018	30004

Tablo 4. Gürültü Kontrolü ve Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Dış Mekanda Kullanılan Ekipmanların Neden Olduğu Çevresel Gürültü Emisyonları Hakkında Yönetmelik	30 Aralık 2006	26392
Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği	4 Haziran 2010	27601

Tablo 5. Toprak Kalitesi Kontrolü ve Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik	8 Haziran 2010	27605

Tablo 6. Çevre Yönetimi İzinler ve Planlama

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	25 Kasım 2014	29186
Çevre Denetimi Yönetmeliği	21 Kasım 2008	27061
Çevre İzin ve Lisans Yönetmeliği	10 Eylül 2014	29115
Atıksu Toplama ve Uzaklaştırma Sistemleri Hakkında Yönetmelik	6 Ocak 2017	29940
Atıksu Altyapı ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik	27 Ekim 2010	27742

Tablo 7. Kimyasal Maddelerin ve Diğer Tehlikeli Maddelerin Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği	31 Aralık 2004	25687
Maddelerin ve Karışımların Sınıflandırılması, Etiketlenmesi ve Ambalajlanması Hakkında Yönetmelik	11 Aralık 2013	28848
Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanması Hakkında Yönetmelik	23 Haziran 2017	30105
Zararlı Maddeler ve Karışımlara İlişkin Güvenlik Bilgi Formları Hakkında Yönetmelik	13 Aralık 2014	29204
Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik	24 Nisan 2019	30754

Tablo 8. Proje ile ilgili Doğa ve Yaban Hayatı Koruma Türk Mevzuatı

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Planlanmasına Dair Yönetmelik	9 Aralık 2017	30265
Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları ile Özel Çevre Koruma Bölgelerinde Bulunan Devletin Hüküm ve Tasarrufu Altındaki Yerlerin İdaresi Hakkında Yönetmelik	2 Mayıs 2013	28635
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	23 Temmuz 1983	18113
Kara Avcılığı Kanunu	11 Temmuz 2003	25165
Su Ürünleri Kanunu	4 Nisan 1971	13799
Su Ürünleri Yönetmeliği	10 Mart 1995	22223

Tablo 9. İklim ve Afete Dayanıklı Şehirler Projesiyle İlgili Diğer Mevzuat

Mevzuat*	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik	7 Ekim 2004	25606
Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair 3071 Sayılı Kanun	10 Kasım 1984	18571
Alt İşverenlik Yönetmeliği	27 Eylül 2008	27010
Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik	6 Mart 2007	26454
Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği	18 Mart 2018	30364
Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik	14 Temmuz 2007	26582
Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik	19 Aralık 2007	26735
Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Yönetmelik	07 Nisan 2017	30031
Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğinin Artırılmasına Dair Yönetmelik	27 Ekim 2011	28097

2.3 Türkiye ÇED Yönetmeliği

Çevre Kanununun 10. Maddesinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) prosedürünün Türkiye'deki genel kapsamı belirlenmiş ve gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmelerin Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya Proje Tanıtım Dosyası (PTD) hazırlamakla yükümlü oldukları belirtilmiştir. Bu yasal çerçeveye dayanarak, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (bundan böyle "ÇED Yönetmeliği" olarak anılacaktır) 7 Şubat 1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak ilk kez yürürlüğe girmiştir. O tarihten bu yana ilk yönetmelikte çeşitli değişiklikler yapılmış ve 2008 ve 2013 yeni ÇED yönetmelikleri yayınlanarak o tarihlerde yürürlükte olan eski yönetmelikleri yürürlükten kaldırmıştır. En son çıkan ÇED Yönetmeliği 25 Kasım 2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 2013 tarihli ÇED Yönetmeliğini yürürlükten kaldırmıştır.

ÇED Yönetmeliği, ÇED hakkındaki AB Direktifine büyük ölçüde uyumludur. Türkiye'nin ÇED prosedürünün ilgili temel adımları, yani tarama, halkla istişare, kapsam belirleme, halkı bilgilendirme ve gözetim adımları gerçekleşmeleri öngörülen sırayla aşağıda kısaca gözden geçirilmiştir.

2.3.1 Tarama

ÇED Yönetmeliğinde projeler iki sınıfa ayrılmaktadır:

- **Ek I projeleri.** Önemli potansiyel etkileri olan ve ÇED gerektiren projelerdir. ÇED Yönetmeliğinin Ek I bölümünde bu proje tipleri sıralanmıştır; dolayısıyla, proje sahiplerinin ÇED prosedürünü başka bir tarama süreci olmaksızın başlatmaları beklenir ve
- **EK II projeleri.** ÇED Yönetmeliğinin Ek II bölümü, çevre üzerinde önemli etkileri olabilecek veya olmayabilecek projeleri kapsamaktadır. Ek II proje sahiplerinin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na (ÇŞİDB) Proje Tanıtım Dosyası (PTD) sunmaları gerekmektedir. PTD hazırlanırken ÇED Yönetmeliği Ek IV bölümündeki PTD Genel Formatı kullanılır ve (i) proje özellikleri, (ii) proje sahasının ve etki alanının çevresel özellikleri ve (iii) projenin önemli etkileri ve projenin yapım ve işletme aşamalarında alınması gereken tedbirler hakkında bilgi verilir. Bu maddelerin teknik olmayan bir özeti de PTD'ye eklenir. PTD, incelenmek ve değerlendirilmek üzere ÇŞİDB'ye sunulur. İl Müdürlüğü proje hakkında "ÇED gereklidir" veya "ÇED gerekli değildir" kararını verir. İl Müdürlüğünün kararı uygun araçlar (örneğin duyuru panoları, internet) kullanılarak halka duyurulur.

Proje kapsamında finansman için değerlendirilecek proje tiplerinin listesi ve bunların ÇED Yönetmeliğine göre sınıflandırması Tablo 2'de verilmiştir. Tarama kapsamındaki sosyal etkiler, ulusal ÇED yönetmeliğinde zorunlu değildir ve genellikle ya çok kısaca bahsedilir ya da hiç değinilmez.

Tablo 10. Genel Proje Tipleri ve Sınıflandırması (Türk ÇED Yönetmeliği)

Yatırım Sektörü*	Ek I	Ek II
Su ve Atık Su	<ul style="list-style-type: none"> Yılda 10 milyon m³ veya daha fazla yer altı suyu çıkarılması veya depolanması Borularla içme suyu taşıma hariç olmak üzere, akarsu havzaları arasında yılda 10 milyon m³ veya daha fazla su aktarılması 150,000 üzerinde nüfus için ve/veya günlük akışı 30,000 m³ olan ASAT. 	<ul style="list-style-type: none"> Yılda 1 milyon m³ veya daha fazla yer altı suyu çıkarılması Derin deniz deşarjı Yılda 300.0000 m³ veya daha fazla yer altı suyu çıkarılması veya depolanması Akarsu havzaları arasında su iletimi (Ek I projeleri hariç) 5 km'yi aşan ve sürekli akış gösteren akarsu yatakları üzerindeki projeler. 50.000 ila 150.000 arasında nüfus için ve/veya günlük akışı 10.000 ila 30.000 m³'ten az ASAT
Katı Atık Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> (yıkım ve hafriyat toprağı bertaraf alanları hariç), günde 100 ton veya üzeri alımı olan veya alanı 10 ha veya daha büyük olan Düzenli Depolama, Geri Dönüşüm veya yakma tesisleri (oksijenle yakma, piroliz, gazlaştırma v.s. ile ilgili ısı işlemler). 	<ul style="list-style-type: none"> (yıkım ve hafriyat toprağı bertaraf alanları hariç), günde 100 tondan az alımı olan Düzenli Depolama, Geri Dönüşüm, Kompostlaştırma veya yakma tesisleri (oksijenle yakma, piroliz, gazlaştırma v.s. ile ilgili ısı işlemler). Tehlikeli atık ve/veya proses atığı geçici depolama
Kıyı çalışmaları	-	<ul style="list-style-type: none"> Kıyı çalışmaları ve erozyonla mücadele amacıyla kıyı şeridinin değiştirilmesi ile sonuçlanan çalışmalar (iskele, dalgakıran, mendirek, bariyer v.s.) (bu tür yapıların bakımı hariç) Denizden 10.000 m² veya üzeri alan kazandıran projeler 50.000 m³ veya daha fazla malzeme çıkarmak için planlanan dip taraması projeleri
Ulaşım		<ul style="list-style-type: none"> Lojistik merkezi, Kentsel yolcu taşımacılığına yönelik tramvay, metro, hafif raylı ulaşım sistemleri ve benzeri), 20 km veya daha uzun çevre yolları, İl yolları (Mahalle ve Köy yolları hariç)

Enerji verimliliği projeleri, ulusal ÇED Yönetmeliğinin Ek I veya Ek II bölümlerinde yer almamaktadır ve ÇED veya PTD gerekli değildir- Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti, ÇED Yönetmeliği (29186 sayılı 25 Kasım 2014 tarihli Resmi Gazete)

2.3.2 Halkla İstişare

ÇED hazırlanmasını gerektiren projeler için, Valiliğin belirli bir mahalde proje başvurusu yapıldığını, ÇED sürecinin başladığını ve halkın görüş ve önerilerini Valiliğe veya ÇŞİDB'ye iletebileceğini halka duyurması gerekir. Söz konusu duyuru internet, duyuru panosu ve hoparlör anonsları gibi çeşitli yöntemlerle yapılır. ÇŞİDB de aynı duyuruyu internet üzerinden kamuoyuna iletir.

Tarama sürecinden sonra ve kapsam belirlemeden önce ÇED'e tabi olan projeler için resmi bir halkla istişare toplantısı yapılır. Proje sahibi projeden etkilenen yerel grupların kolayca erişebileceği bir yerde ÇŞİDB il müdürünün başkanlığında bir "halkın katılımı toplantısı" düzenler. Toplantı daveti en az on gün önce bir ulusal ve bir yerel gazetede yayınlanır. Toplantının konusu dışında projeye ilişkin bilgilerin önceden halka açıklanması zorunluluğu yoktur. Ancak, ÇED Yönetmeliğinde ÇŞİDB İl Müdürü veya İl Müdürlüğünden bir yetkilinin başkanlığında gerçekleştirilen toplantıda halkın proje hakkında bilgilendirilmesinin sağlanması ve proje ile ilgili görüş ve önerilerinin alınması gerektiği belirtilmektedir. Toplantı başkanı da yazılı olarak görüş talep edebilir. Toplantı tutanakları tutulur ve ÇŞİDB ve Valiliğe sunulur. Valiliğin halkın görüş ve öneri sunma süresi hakkında halkı bilgilendirmesi gerekir. Söz konusu görüş ve öneriler ÇED komisyonuna sunulur.

2.3.3 Kapsam Belirleme

Proje sahibi ÇŞİDB'den ve ÇŞİDB tarafından belirlenen ilgili kuruluşlardan gelen temsilcilerden oluşan komisyona (Ek II projeleri için PTD veya Ek I projeleri için ÇED yönetmeliğinin Ek III bölümünde verilen taslağı kullanarak) proje dosyası sunar. Komisyon, sunulan bilgilere dayanarak ÇED'in kapsamını ve "projeye özel formatı" belirler. Ayrıca komisyon, önerilen projenin belirli özelliklerine bağlı olarak bazı maddeleri kapsam dışında tutabilir veya kapsama dahil edebilir. Komisyon ayrıca, özel projenin çevresel etkilerine bağlı olarak her bir başlık altındaki ayrıntı seviyesini de belirler. Bu süreçte komisyon, halkın katılımı toplantısında ifade edilen görüşleri dikkate alır.

2.3.4 ÇED Raporunun Gözden Geçirilmesi ve Onaylanması

Daha önce de belirtildiği gibi komisyon, ÇED raporunun taslak halini revize eder. Komisyon rapor taslağını incelerken şunları değerlendirir, (i) ÇED raporu ve eklerinin yeterliliği, (ii) analiz, değerlendirme veya hesaplamaların ilgili veri ve belgelerle yeterince desteklenip desteklenmediği, (iii) projenin potansiyel çevresel etkilerinin yeterli kapsam ve derinlikte değerlendirilip değerlendirilmediği, (iv) olumsuz çevresel etkilerin önlenmesi veya azaltılması için gerekli tedbirlerin belirlenip belirlenmediği; (v) halkın katılımı toplantısının öngörülen prosedürlere uygun olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği ve toplantı sırasında gündeme getirilen konuların raporda yeterince ele alınıp alınmadığı. ÇED'de bir projenin çevresel etkileri ve etki hafifletme tedbirleri tanımlanır ama bu etki hafifletme tedbirleriyle ilişkili maliyetlere ve kurumsal sorumluluklara değinilmez. ÇED'de takip planı da yer almaz.

Komisyonun değerlendirmelerini içeren nihai ÇED raporu daha sonra son inceleme için ÇŞİDB'ye sunulur. "ÇED olumlu" veya "ÇED olumsuz" kararını ÇŞİDB verir; "ÇED olumlu" kararı verilmesi durumunda proje sahibi projeyi uygulamaya koyabilir, "ÇED olumsuz" kararı verilmesi durumunda ise proje ilerleyemez.

2.3.5 Halkı Bilgilendirme

ÇŞİDB, Komisyonun çalışmalarını ve kamuoyunun görüşlerini dikkate alarak projeye ilişkin "ÇED Olumlu" veya "ÇED Olumsuz" kararını on (10) iş günü içinde verir ve bu kararı

Komisyon üyelerine bildirir. Proje için verilen "ÇED Olumlu" veya "ÇED Olumsuz" kararı, Bakanlık ve Valilik tarafından bekleyen duyurular ve internet aracılığıyla kamuoyuna duyurulur. Nihai ÇED dokümanının halka duyurulması ÇED Yönetmeliğinde öngörülmemiştir.

2.3.6 Takip ve Kontrol

ÇED Yönetmeliği'ne göre ÇŞİDB, "ÇED Gerekli Değildir" veya "ÇED Olumlu" kararı verilen projeleri sırasıyla PTD'de veya ÇED'de yer alan hususlara göre takip ve kontrol eder. Ayrıca, proje sahibi sadece Ek 1 projeleri için proje ilerleme raporlarını ÇŞİDB'ye sunmakla yükümlüdür. ÇŞİDB'nin uygunsuzluk tespit etmesi durumunda Valilik uyarıda bulunur. Verilen süre sonunda uygunsuzluk giderilmemiş olursa, Valilik söz konusu tesisin işletmesini askıya alabilir.

2.4 **Sosyal Etkilere İlişkin Ulusal Kanunlar**

Türkiye ÇED Yönetmeliği uluslararası standartların gerekliliklerini sosyal etkiler ve paydaş katılımı açısından tam olarak karşılamamakla birlikte, çeşitli sosyal etkilerin yönetimine ilişkin birtakım yasal düzenlemeler içermektedir. Bu bağlamda, bu proje için geçerli olan sosyal ve yasal çerçevenin tam kapsamlı olmayan listesi aşağıda yer almaktadır:

- 25134 sayılı, 10 Haziran 2003 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan (4857 sayılı) İş Kanunu
- 28339 sayılı, 30 Haziran 2012 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan (6331 sayılı) İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
- 27010 sayılı, 27 Eylül 2008 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Yükleniciler ve Alt Yükleniciler Yönetmeliği
- 25269 sayılı, 24 Ekim 2003 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan (4982 sayılı) Bilgi Edinme Hakkı Kanunu
- 29186 sayılı, 25 Kasım 2014 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği

Türkiye'nin arazi edinimi ve gönülsüz yeniden Yerleşim ile ilgili yasal düzenlemeleri aşağıda özetlenmiştir:

- 18215 sayılı, 8 Kasım 1983 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Kamulaştırma Kanunu
- 24393 sayılı, 5 Mayıs 2011 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Kamulaştırma Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

2.4.1 İş Gücü ve Çalışma Koşullarına İlişkin Ulusal Kanunlar

İş Sağlığı ve Güvenliği

Son yıllarda Türkiye, ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) sistemini iyileştirmek amacıyla, 1981 tarihli (155 sayılı) ILO İş Güvenliği ve Sağlığı Sözleşmesinde tanımlanan mesleki risklerin önlenmesine yönelik bir dizi uluslararası ve bölgesel standardı ulusal düzeydeki gerekliliklerine uyarlayarak bir reform yapmıştır. Söz konusu sözleşme, 1985 tarihli (161 sayılı) İş Sağlığı Hizmetleri Sözleşmesi ile birlikte, Türkiye tarafından 2005 yılında onaylanmış olup, Türkiye 1951 yılından beri 1945 tarihli (81 sayılı) İş Teftişi Sözleşmesine de taraftır. 2014 yılında, Türkiye 2006 tarihli (187 sayılı) İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesini onaylamıştır.

2012 yılında, bağımsız bir İSG Kanunu (6331 sayılı Kanun) yürürlüğe girmiştir (20 Haziran 2012). İSG Kanunu işyeri ortamları ve (hem kamu hem de özel) sektörlerin yanı sıra, kısmi zamanlı işçiler, stajyerler ve çıraklar dahil olmak üzere, hemen her çalışan sınıfını düzenler. Söz konusu mevzuat kapsamlıdır ve genel olarak tüm sektörlerde ve birçok sanayi kolunda yürürlüktedir.

İş Gücü ve Çalışma Koşulları

Türkiye çok sayıda ILO sözleşmesine taraf olup, bunlar arasında çalışanların eşit muamele görmesi, cinsiyet eşitliği, çocuk işçiliği, zorla çalıştırma, İSG, örgütlenme hakkı ve asgari ücretle ilgili olan sözleşmeler de bulunmaktadır. Buna göre, Türkiye'de yürürlükte olan (4857 sayılı) İş Kanunu ÇSS2 gereklilikleri ile büyük oranda tutarlıdır.

Yıllık izin, çalışma saatleri, fazla mesai, asgari ücret, kadın ve çocuk çalışanlara ilişkin düzenlemeleri içeren ve proje için geçerli olabilecek ikincil mevzuat da mevcuttur. Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, proje uygulamasında da başvurulabilecek İş Kanununun uygulanmasına zemin hazırlayan çeşitli tebliğ ve genelgeler yayınlamıştır.

2.4.2 Arazi Edinimine İlişkin Ulusal Kanunlar

Türk yasal çerçevesi kapsamında, arazi edinimi/kamulaştırması ile ilgili konular (2001 tarihli 4650 sayılı Kanunla değişik) 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu esas alınarak ele alınır.

Kamulaştırılacak söz konusu gayrimenkuller/varlıklar için sağlanacak tazminat, söz konusu Kanunun 8, 10 ve 11. Maddelerinde belirtilen usul ve esaslara göre belirlenir. 27. Madde, kamulaştırma yapacak kuruma projenin gerektirdiği varlıkları normal kamulaştırma prosedürü içinde ihtiyaç duyulandan daha erken tarihte el koyma yetkisi verir. Bu süreç mülk sahiplerinin takdir edilen değere karşı çıkmasını engellemez.

2.5 Uluslararası Anlaşmalar ve Sözleşmeler

Türkiye'nin çevre koruma, kültürel miras ve biyolojik kaynakların muhafaza edilmesine ilişkin ulusal politikası, Türkiye tarafından imzalanan veya onaylanan ilgili uluslararası anlaşmalar esas alınarak biçimlendirilmiştir. Türkiye tarafından onaylanan ilgili çevre, İSG ve uluslararası iş anlaşmaları ve sözleşmeleri aşağıda sıralanmıştır:

- Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınmasının ve Bertaraf Edilmesinin Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi
- Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamının Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES)
- Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi
- Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- Avrupa Peyzaj Sözleşmesi
- Kuşların Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme
- Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Montreal Protokolü
- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi
- Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme
- Kalıcı Organik Kirleticilere İlişkin Stockholm Sözleşmesi

- Özellikle Afrika'da Ciddi Kuraklık ve/veya Çölleşme Yaşanan Ülkelerde Çölleşmeyle Mücadeleye İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Kyoto Protokolü)
- BM (Rio) Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi
- Ozon Tabakasının Korunmasına İlişkin Viyana Sözleşmesi
- ILO İş Güvenliği ve Sağlığı Sözleşmesi
- İş Sağlığı Hizmetleri Sözleşmesi
- İş Teftiş Sözleşmesi
- İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesi
- Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerine İlişkin Sözleşme

2.6 Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Standartları

Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Standartlarında (ÇSS'lerde), Yatırım Projesi Finansmanı yoluyla Banka tarafından desteklenen projelerle ilişkili sosyal ve çevresel risklerin ve etkilerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve hafifletilmesi ile ilgili olarak Borçlanıcılar tarafından karşılanması gereken gereklilikler belirtilmiştir. On ÇSS'nin dokuzunda (ÇSS 7 konuyla ilgili değildir) Borçlanıcının ve projenin proje yaşam döngüsü boyunca karşılayacağı aşağıdaki standartlar yer almaktadır.

- ÇSS1: Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi;
- ÇSS2: İş Gücü ve Çalışma Koşulları;
- ÇSS3: Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Yönetilmesi
- ÇSS4: Halk Sağlığı ve Güvenliği;
- ÇSS5: Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim;
- ÇSS6: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi;
- ÇSS8: Kültürel Miras;
- ÇSS9: Finansal Araçlar ve
- ÇSS10: Paydaş Katılımı ve Halkı Bilgilendirme.

ÇSS'ler uyarınca, Dünya Bankası Grubu'nun Çevre, Sağlık ve Güvenlik (ÇSG) Yönergeleri projeye uygulanmalıdır. Dolayısıyla, bu projede ÇSG Yönergelerinin ilgili gereklilikleri uygulanacaktır. Türkiye'de yürürlükte olan gerekliliklerin ÇSG Yönergelerindeki seviye ve tedbirlerden farklılık göstermesi durumunda, proje şartnamelerinde bunların (örneğin, tahliye ve emisyon standartlarının) daha sıkı olanı kullanılacaktır.

Bu proje için geçerli olan ÇSG Yönergeleri şöyledir:

- Dünya Bankası Grubu'nun ÇSG Genel Yönergeleri,
 - Dünya Bankası Grubu'nun Su ve Kanalizasyona İlişkin ÇSG Yönergeleri ve
 - Dünya Bankası Grubu'nun Atık Yönetimi Tesislerine İlişkin ÇSG Yönergeleri.
- Buna ek olarak, COVID 19 ile ilgili olarak proje seviyesindeki sağlık ve güvenlik risklerinin ele alınması amacıyla "yapım/inşaat işleri projelerinde COVID-19 ile ilgili hususlar" konulu Dünya Bankası Notu da uygulanacaktır.

2.6.1 ÇSS1 Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi

Dünya Bankası, projelerin çevresel ve sosyal açıdan iyi ve sürdürülebilir olmasını sağlamak için Banka tarafından desteklenen projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin değerlendirilmesini, yönetilmesini ve takip edilmesini istemektedir. ÇSS1'in hedefleri şunlardır; (i) projenin çevresel ve sosyal risk ve etkilerini ÇSS'lerle tutarlı bir şekilde belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesi, (ii) şunlar için hafifletme hiyerarşisi yaklaşımı uygulamaya konması; (a) risk ve etkilerin öngörülmesi ve önlenmesi, (b) önlemenin mümkün olmadığı durumlarda, risk ve etkilerin asgari düzeye indirilmesi veya kabul edilebilir seviyelere düşürülmesi, (c) risk ve etkiler asgari düzeye indirildikten veya düşürüldükten sonra, geriye kalan etkilerin kayda değer ölçüde olması durumunda, teknik ve mali açıdan yapılabilir olması durumunda bunların hafifletilmesi, tazmin edilmesi veya dengelenmesi, (iii) olumsuz etkilerin dezavantajlı veya örselenebilir kişilere orantısız bir şekilde yansımaması ve projenin sağladığı gelişmeden kaynaklanan fayda ve fırsatların paylaşılmasında dezavantajlı duruma düşmemeleri için farklılaştırılmış tedbirler uygulamaya konması, (iv) projelerin değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve uygulanmasında uygun olduğunda ulusal çevresel ve sosyal kurumların, sistemlerin, kanunların, yönetmeliklerin ve prosedürlerin kullanılması ve (v) Borçlanıcı kapasitesini tanıyan ve geliştiren yollarla, çevresel ve sosyal performansın artırılmasının teşvik edilmesi.

ÇSS1 gereklilikleri uyarınca, Borçlanıcı (i) önerilen alt projelerin çevresel ve sosyal değerlendirmesini yapacaktır, (ii) ÇSS10 uyarınca paydaş katılımı sağlayacak ve uygun bilgileri kamuoyuna açıklayacaktır, (iii) bir Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planı (ÇSTP) yapacak ve ÇSTP de dahil olmak üzere yasal düzenlemede belirtilen tüm tedbirleri alacak ve tüm çalışmaları yapacaktır ve (iv) projenin çevresel ve sosyal performansını ÇSS'lere göre takip edecek ve raporlayacaktır.

2.6.2 ÇSS2 İş Gücü ve Çalışma Koşulları

ÇSS2'in hedefleri şunlardır; (i) iş yerinde sağlık ve güvenliğin teşvik edilmesi; (ii) proje işçilerine adil muamele edilmesinin, ayrımcılık yapılmamasının ve fırsat eşitliği sağlanmasının teşvik edilmesi; (iii) varsa, kadınlar, engelliler, (ÇSS2 uyarınca çalışma çağındaki çocuklar) gibi örselenebilir işçiler ve göçmen işçiler, sözleşmeli işçiler, toplum hizmeti görenler ve birinci basamak tedarikçi işçileri dahil olmak üzere, işçilerin korunması; (iv) her türlü zorla çalıştırmanın ve çocuk işçiliğinin önlenmesi (v) iç hukukla uyumlu bir şekilde proje işçilerinin örgütlenme özgürlüğünün ve toplu pazarlık ilkelerinin desteklenmesi ve (vi) proje işçilerine iş yerindeki endişelerini dile getirmeleri için erişebilecekleri araçlar sağlanması. ÇSS2'nin uygulanabilirliği ve uygulama kapsamı, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye ve Borçlanıcı ile proje işçileri arasındaki istihdam ilişkisinin türüne bağlıdır.

ÇSS2 gereklilikleri, proje için geçerli olan iş gücü yönetim prosedürlerinin yazılı hale getirilmesini ve uygulanmasını kapsamaktadır. Bu prosedürlerde, proje işçilerinin iç hukukun ve bu ÇSS'nin gerekliliklerine uygun olarak nasıl yönetileceği belirtilecek ve şunlar açıklanacaktır; (i) istihdam, ayrımcılık yapılmaması ve fırsat eşitliğine ilişkin hüküm ve koşullar ile işçi örgütleri dahil olmak üzere çalışma koşulları ve işçi ilişkileri yönetimi (proje için geçerli olan iş gücü yönetim prosedürlerinin hazırlanması ve uygulanması gibi); (ii) işçiler için asgari bir yaş belirlenmesi, çocuk işçiliğinin ve zorla çalıştırmanın yasaklanması dahil olmak üzere iş gücünün korunması; (iii) şikayet mekanizması (işçiler için); (iv) iş sağlığı ve güvenliği; (v) sözleşmeli işçiler; (vi) toplum hizmeti görenler ve (vii) birinci basamak tedarikçi işçileri.

2.6.3 ÇSS3 Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Yönetilmesi

ÇSS3'ün hedefleri şunlardır; (i) enerji, su ve ham maddeler dahil kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılmasının teşvik edilmesi; (ii) proje faaliyetlerinden kaynaklanan kirlilik en aza indirilerek insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerin önlenmesi veya en aza indirilmesi; (iii) projeye ilgili kısa ve uzun ömürlü iklim kirleticileri emisyonlarının önlenmesi veya en aza indirilmesi; (iv) tehlikeli ve tehlikesiz atık oluşumunun önlenmesi veya en aza indirilmesi ve (v) pestisit kullanımıyla ilişkili risk ve etkilerin en aza indirilmesi ve yönetilmesi. ÇSS3'ün uygulanabilirliği, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye bağlıdır.

ÇSS3 gereklilikleri (i) enerji, su ve ham madde kullanımı dahil olmak üzere kaynak verimliliğini ve (ii) hava kirliliği, tehlikeli ve tehlikesiz atıklar, kimyasal maddeler ve tehlikeli malzemeler ve pestisitlerin yönetimi dahil olmak üzere kirliliğin önlenmesi ve yönetilmesini kapsamaktadır.

2.6.4 ÇSS4 Halk Sağlığı ve Güvenliği

ÇSS4'te projeden etkilenen halk katmanları üzerindeki muhtemel sağlık, güvenlik ve emniyet risk ve etkileri ve Borçlanıcının bunları önlemek veya en aza indirmek konusundaki sorumluluğu, örselenebilir kişilere özellikle dikkat edilerek, ele alınmaktadır. ÇSS4'ün hedefleri şunlardır; (i) hem rutin hem de rutin olmayan koşullardan dolayı proje yaşam döngüsü boyunca projeden etkilenen halk katmanlarının sağlık ve güvenliği üzerinde oluşacak olumsuz etkilerin öngörülmesi ve önlenmesi; (ii) barajlar da dahil olmak üzere altyapının tasarım ve yapımında kalite ve güvenliğin ve iklim değişikliğiyle ilgili hususların teşvik edilmesi; (iii) halkın projeye ilgili trafik ve yol güvenliği risklerine, hastalıklara ve tehlikeli malzemelere maruzluğunun önlenmesi veya en aza indirilmesi; (iv) acil durumların ele alınmasına yönelik etkili tedbirlerin alınması ve (v) personelin ve malların projeden etkilenen halk katmanlarına risk yaratmayacak veya en az yaratacak şekilde korunmasının sağlanması. ÇSS4'ün uygulanabilirliği, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye bağlıdır.

ÇSS4 gereklilikleri (i) altyapı ve ekipman tasarımı ve güvenliği (barajların güvenliği dahil), hizmetlerin güvenliği, trafik ve yol güvenliği, ekosistem hizmetleri, halkın sağlık sorunlarına maruzluğu, tehlikeli malzeme yönetimi ve güvenliği ve acil durumlara hazırlıklı olma ve müdahale dahil olmak üzere halk sağlığı ve güvenliğini ve (ii) güvenlik personelini kapsamaktadır.

2.6.5 ÇSS5 Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim

ÇSS5'in hedefleri şunlardır; (i) gönülsüz yeniden Yerleşimden kaçınılması, kaçınmanın mümkün olmadığı durumlarda ise proje tasarım alternatifleri araştırılarak en aza indirilmesi; (ii) zorla tahliyeden kaçınılması; (iii) arazi ediniminden ve arazi kullanımı kısıtlamalarından kaynaklanan ve kaçınılması mümkün olmayan olumsuz sosyal ve ekonomik etkilerin şu şekilde hafifletilmesi; (a) varlık ikame maliyetlerinde meydana gelen kayıpların zamanında tazmin edilmesi ve (b) yerlerinden edilen kişilere geçimlerini ve yaşam standartlarını iyileştirmelerinde veya bunları en azından, gerçek anlamda, yer değiştirme öncesi seviyelerine veya daha yüksek olması durumunda proje uygulaması başlamadan önce sahip oldukları seviyelere yeniden getirmelerine yardımcı olunması; (iv) yeterli barınma, hizmet ve imkanlara erişim ve kullanım hakkı güvencesi sağlanarak, fiziksel olarak yerinden edilmiş yoksul veya örselenebilir kişilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi; (v) yerinden edilmiş kişilerin projeden doğrudan yararlanmalarını sağlamak için yeterli yatırım kaynakları sağlanmak suretiyle, yeniden Yerleşim faaliyetlerinin, projenin doğası gereği, sürdürülebilir kalkınma programları olarak tasarlanması ve yürütülmesi ve (v) uygun bilgilendirme, anlamlı istişare ve etkilenenlerin bilgiye dayalı katılımı sağlanarak, yeniden Yerleşim faaliyetlerinin planlanmasının ve

uygulanmasının sağlanması. ÇSS5'in uygulanabilirliği, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye bağlıdır ve ÇSS5'te açıklanan proje uygulamasıyla bağlantılı olarak yapılan veya dayatılan arazi edinim tiplerinden veya arazi kullanım kısıtlamalarından kaynaklanan kalıcı veya geçici fiziksel veya ekonomik yer değiştirme için geçerlidir.

ÇSS5 gereklilikleri, şunlar için zemin oluşturacak bir yeniden Yerleşim çerçevesinin veya planının hazırlanmasını ve uygulanmasını kapsamaktadır; (i) istenen şartlara uygunluk sınıflandırması, proje tasarımı, etkilenen kişilere yönelik tazminat ve faydalar, halk katılımı, şikayet mekanizması, planlama ve uygulama gibi genel gereklilikler; (ii) fiziksel ve ekonomik yer değiştirme; (iii) diğer sorumlu kurumlar veya ulus altı idari bölgelerle iş birliği ve (iv) teknik ve mali yardım.

2.6.6 ÇSS6 Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi

ÇSS6'nın hedefleri şunlardır; (i) biyolojik çeşitliliğin ve yaşam alanlarının korunması ve muhafaza edilmesi; (ii) biyolojik çeşitlilik üzerinde etkisi olabilecek projelerin tasarım ve uygulamasında etki hafifletme hiyerarşisi ve ihtiyatlı yaklaşım uygulanması; (iii) canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin teşvik edilmesi ve (iv) koruma ihtiyaçlarını ve kalkınma önceliklerini bütünleştiren uygulamalar yapılarak Yöreye Özgü Halklar da dahil olmak üzere yerel halk katmanlarının geçim kaynaklarının desteklenmesi. ÇSS6'nın uygulanabilirliği, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye bağlıdır.

ÇSS6 gereklilikleri (i) risk ve etkilerin değerlendirilmesini, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam alanlarının (değiştirilmiş, doğal ve kritik yaşam alanlarının) muhafaza edilmesini, yasal olarak korunan ve uluslararası kabul görmüş yüksek biyolojik çeşitlilik değeri olan alanları, istilacı yabancı türleri ve canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi dahil olmak üzere genel gereklilikleri ve (ii) birinci basamak tedarikçileri kapsar.

2.6.7 ÇSS8 Kültürel Miras

ÇSS8'de proje faaliyetlerinin kültürel miras üzerinde yarattığı risk ve etkiler hakkındaki genel hükümler belirlenmiştir. ÇSS8'in hedefleri şunlardır; (i) kültürel mirasın proje faaliyetlerinin olumsuz etkilerinden korunması ve muhafaza edilmesinin desteklenmesi; (ii) kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak ele alınması; (iii) kültürel miras konusunda paydaşlarla anlamlı istişareler yapılmasının teşvik edilmesi ve (iv) kültürel mirasın kullanımından elde edilen faydaların adil paylaşılmasının teşvik edilmesi. ÇSS8'in uygulanabilirliği, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye bağlıdır.

ÇSS8 gereklilikleri (i) genel gereklilikleri, (ii) gizlilik ve paydaşların erişimi dahil olmak üzere kültürel mirasın halkla istişare ve tespit edilmesini, (iii) yasal olarak korunan kültürel miras alanlarını, (iv) arkeolojik alan ve materyaller, inşa edilmiş miras, kültürel öneme sahip doğal özellikler ve taşınabilir kültürel miras dahil olmak üzere belirli kültürel miras türlerine ilişkin hükümleri ve (v) kültürel mirasın ticari kullanımını kapsamaktadır.

2.6.8 ÇSS9 Finansal Aracı

Finansal Araçların (FA'lar) finanse ettikleri projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerini takip etmeleri ve yönetmeleri gereklidir. ÇSS9'un hedefleri şunlardır; (i) FA'nın finanse ettiği alt projelerle ilişkili çevresel ve sosyal risk ve etkileri nasıl değerlendireceği ve yöneteceğinin belirlenmesi; (ii) FA'nın finanse ettiği alt projelerde iyi çevresel ve sosyal yönetim uygulamalarının teşvik edilmesi ve (iii) FA bünyesinde iyi çevresel ve iyi insan kaynakları yönetiminin teşvik edilmesi. ÇSS9, kamu ve özel finansal hizmet sağlayıcıları dahil olmak üzere Bankadan finansal destek alan FA'lar için geçerlidir.

ÇSS9 gereklilikleri (i) çevresel ve sosyal politika, çevresel ve sosyal prosedürler, organizasyonel kapasite ve yetkinlik ve takip ve raporlama dahil olmak üzere çevresel ve sosyal yönetim sistemini ve (ii) paydaş katılımını kapsamaktadır.

2.6.9 ÇSS10 Paydaş Katılımı ve Halkı Bilgilendirme

Proje paydaşları ve Borçlanıcı arasında açık ve şeffaf etkileşim olması uluslararası iyi uygulamanın temel unsurlarından biri olup, paydaş katılımının etkili olması projelerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğini iyileştirmektedir. ÇSS10'un hedefleri şunlardır; (i) Borçlanıcıların, projeden etkilenen taraflar başta olmak üzere, paydaşları belirlemesine ve onlarla yapıcı ilişkiler kurmasına ve sürdürmesine yardımcı olacak paydaş katılımına yönelik sistematik bir yaklaşım oluşturulması, (ii) paydaşların projeye olan ilgi ve destek seviyesinin değerlendirilmesi ve proje tasarımında ve çevresel ve sosyal performansta paydaşların görüşlerinin dikkate alınmasının sağlanması, (iii) projeden etkilenen tarafların, kendilerini proje yaşam döngüsü boyunca etkileyebilecek konularda, etkin ve kapsayıcı katılımının teşvik edilmesi ve gereken araçların sağlanması; (iv) çevresel ve sosyal risk ve etkiler hakkındaki uygun proje bilgilerinin paydaşlara zamanında, anlaşılır, erişilebilir ve uygun bir şekilde ve formatta açıklanmasının sağlanması ve (v) projeden etkilenen taraflara sorun ve şikayetlerini dile getirebilecekleri erişilebilir ve kapsayıcı araçlar sağlanması ve Borçlanıcılara söz konusu şikayetlere cevap verme ve bunları yönetme imkanı verilmesi. ÇSS10, Yatırım Projesi Finansmanı kanalıyla Banka tarafından desteklenen tüm projeler için geçerlidir.

ÇSS10 gereklilikleri şunların tanımlanacağı paydaş katılım çerçevesi ve/veya planı hazırlanmasını kapsamaktadır; (i) paydaş tanımlama ve analizi, paydaş katılım planı, bilgilendirme ve anlamlı istişare dahil olmak üzere, proje hazırlığı sırasında sürece katılım; (ii) proje uygulaması ve harici raporlama sırasında sürece katılım; (iii) şikayet mekanizması ve (iv) organizasyonel kapasite ve bağlılık.

2.6.10 Dünya Bankası Koruma Önlemleri Politikaları

Dünya Bankası'nın 2018 yılında ÇSÇ'yi kabul etmesiyle birlikte, birkaç politika dışında, çevresel ve sosyal koruma politikaları artık geçerli değildir. Bunlardan biri Uluslararası Su Yolları Üzerindeki Projeler başlıklı OP 7.50'dir. Bu operasyonel politikada, politikanın uygulandığı su yolu ve proje tipleri ve uluslararası su yolları üzerinde yer alan projelerin finanse edilmesine ilişkin gereklilikler ve koşullar açıklanmaktadır. OP 7.50 ile ilgili olarak, İller Bankası'nın sorumluluğu finanse edilen alt projelerin ulusal su yollarında yer aldığından ve bunlara bağlı olduğundan emin olmaktan ibarettir. Türkiye'de uluslararası suyolu OLMADIĞI (OP 7.50'yi harekete geçirmede) tespit edilen su yolları şunlardır: Susurluk, Kuzey Ege, Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes, Batı Akdeniz, Antalya, Sakarya, batı Karadeniz, Yeşilirmak, Kızılırmak, Konya Kapalı, Doğu Akdeniz, Seyhan, Ceyhan, Doğu Karadeniz, Burdur, Afyon, Orta Anadolu ve Van.

2.7 **Türk ÇED Yönetmeliği ile Dünya Bankası ÇSS'leri Arasındaki Başlıca Farklılıklar**

Türk ÇED prosedürleri, bazı istisnalar olmakla birlikte, Dünya Bankası'nın ÇSS'leri ile uyumludur. Başlıca istisnalar ise proje sınıflandırması, çevresel ve sosyal değerlendirme kapsamı ve halkla istişare konularındadır. Türk mevzuatının ÇSS'lerden ayrıldığı durumlarda, hangisi daha sıkı hükümler içeriyorsa proje uygulamasında o geçerli olacaktır.

Proje Sınıflandırması

Dünya Bankası Ç-S Politikasına göre, (FA'ların yer aldığı projeler dahil olmak üzere) projeler **Yüksek Riskli, Önemli Ölçüde Riskli, Orta Riskli** veya **Düşük Riskli** olarak sınıflandırılır; bu

sınıflandırma yapılırken projenin tipi, konumu, hassasiyeti ve ölçeği gibi ilgili muhtemel risk ve etkiler, muhtemel Ç-S risk ve etkilerin niteliği ve büyüklüğü, Borçlanıcının kapasitesi ve bağlılığı ve çevresel ve sosyal etki hafifletme tedbir ve sonuçlarının sağlanmasıyla ilgili olabilecek diğer risk alanları hesaba katılır (ayrıntılar için Ek 1'e bakınız).

Proje sınıflandırmasında projeleri ayırt edici açık ve net sınır değerler bulunmamaktadır ya da (projelerin tesislerin kapasitesine göre Ek I ve Ek II projeleri olarak iki sınıfa ayrıldığı) Türk ÇED Yönetmeliğinin aksine, projeler Dünya Bankası'nın çevresel ve sosyal risk sınıflandırması dikkate alınarak tek tek taranır ve tüm çevresel ve sosyal etkiler ÇSS'lere göre değerlendirilir.

Çevresel ve Sosyal Değerlendirme Kapsamı

ÇSS1 uyarınca yapılması gereken Ç-S değerlendirmenin kapsamı ve tipi projenin muhtemel risk ve etkileri ile orantılı olarak değişmekte olup, 2 ila 10. ÇSS'lere göre ilgili tüm doğrudan, dolaylı ve kümülatif çevresel ve sosyal risk ve etkiler proje yaşam döngüsü boyunca entegre bir şekilde değerlendirilir.

ÇSED raporunun ve ÇSYP'nin gösterge niteliğindeki ana hatları Ek 2'de verilmiştir.

Dünya Bankası tarafından ÇSED için istenen gösterge niteliğindeki ana hatları ile Türk ÇED'inin genel formatı arasında karşılaştırma yapıldığında, aşağıda belirtilen önemli farklılıklar görülmektedir:

- Türk ÇED'inde yasal ve kurumsal çerçeve hakkında bir yönetici özeti ve bilgilendirme bulunmaması (Türk ÇED'inde istenen teknik olmayan özetteki teknik bilgi düzeyi, Dünya Bankası gerekliliklerini karşılamayabilir);
- Projenin çevresel ve sosyal etkilerinin, alternatiflerinin ve etki hafifletme tedbirlerinin tartışıldığı düzeye ilişkin olası farklılıklar (Türk ÇED'inde kalan etkiler üzerine tartışma olmaması, dolaylı veya tetiklenen etkiler hakkında sınırlı tartışma olması ve kaynak kullanımı ve sera gazı emisyonları ile ilgili sınırlı değerlendirme olması gibi);
- Sosyal etki değerlendirmesi Türk ÇED'ine tam olarak entegre edilmiş değildir; bu da dezavantajlı ve örselenebilir gruplar ve cinsiyet ile ilgili konular üzerinde oluşan etkiler dahil olmak üzere, projenin neden olduğu sosyal etkilerin başlangıçta ne olduğunun düzgün bir şekilde bilinmemesine, bunların tespit edilememesine ve değerlendirilememesine yol açmaktadır.
- Türk ÇED'inde (i) halk sağlığı ve güvenliği, (ii) iş sağlığı ve güvenliği ve (iii) iş gücü ve çalışma koşulları hakkındaki risk ve etkiler hakkında istenen kapsam sınırlıdır;
- Kümülatif etkilerin değerlendirilmesi ve hafifletilmesi gerekliliği Türk ÇED'inde sınırlıdır veya hiç yoktur ve
- Türk ÇED'inde ilişkili tesisler üzerinde sınırlı ölçüde durulmaktadır.

Bununla birlikte, Türk ÇED'ine yönelik projeye özel formatta, bu başlıklardan bazıları altında genel formatta belirtilenden daha fazla ayrıntı istenebilmektedir. Sonuç olarak, Dünya Bankası gereklilikleri ile olan farklılıkların belirlenmesi için Türk ÇED'lerinin tek tek incelenmesi gereklidir.

Halkla İstişare ve Halkı Bilgilendirme

ÇSS 1 uyarınca, paydaş katılımı Ç-S değerlendirmenin ayrılmaz bir parçasıdır ve ÇSS 10'a uygun şekilde yapılmalıdır. Bu kapsamda, Borçlanıcılar farklı paydaşları (projeden etkilenen tarafları ve dezavantajlı veya örselenebilir olanlar dahil diğer ilgili tarafları) belirlemeli ve Banka ile istişare ederek, projenin doğası ve ölçeği ve muhtemel risk ve etkileri ile orantılı olarak bir Paydaş Katılım Planı (PKP) hazırlamalı ve uygulamalıdır. PKP'de projenin yaşam döngüsü boyunca paydaşların sürece katılımının zamanlaması ve yöntemleri tanımlanmalı ve taraflara verilecek bilgilerin kapsam ve zamanlamasının yanı sıra, taraflardan istenecek bilgilerin türü de açıklanmalıdır. Borçlanıcı, paydaşların projenin risk ve etkileri ile muhtemel fırsatlarını anlamalarını sağlamak için proje bilgilerini, proje tasarımı konusunda paydaşlarla anlamlı istişareler sağlayan bir zaman çerçevesi içinde, açıklamalıdır.

Türk ÇED Yönetmeliğinde yalnızca ÇED gerektiren projeler için "ön kapsam belirleme" amacıyla halkla istişare yapılması istenmekte ve bunun için sadece çevresel değerlendirmenin gerekçesi ile birlikte duyurulması gerekmektedir. Ancak, ÇSS 10'da halkla istişare ve halkı bilgilendirme işinin kaç kez ve hangi yöntemle yapılacağı belirtilmemekte, bunun yerine projenin niteliği, ölçeği ve etki büyüklüğü ile orantılı olarak kararlaştırılacak proje yaşam döngüsü boyunca sürekli bir paydaş katılımı yaklaşımı benimsenmesi istenmektedir.

2.8 Çevresel ve Sosyal Risk Sınıflandırması ve ÇSS'lerin Alt Projelere Uygulanması

2.8.1 Genel Risk Değerlendirmesi

Genel proje riskinin derecesi "**Önemli**" şeklinde belirlenmiştir. Projenin başlıca Çevresel risklerinin alt projeler kapsamındaki yapım ve işletme süreçleri ile ilgili tipik risk ve etkiler olması beklenmekte olup, bunlar toz ve gürültü emisyonları, Asbest İçeren Malzemeler (AİM) dahil olmak üzere tehlikeli atık ve tehlikesiz atık üretimi ve bertarafı, İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) riskleri, idareler tarafından verilen kamu hizmetlerinde ve altyapılarında kesinti olması, trafik güvenliği riskleri, atık toplama ve nakletme faaliyetlerinden kaynaklanan biyolojik aerosol, koku ve araç egzozu emisyonu, atık işleme ekipmanları çalıştırılmasından kaynaklanan titreşim, arıtılan atık suların alıcı ortamlara deşarj edilmesi, su ve atık su arıtma tesislerinin ürettiği çamur ve katı maddeler, yakındaki reseptörler üzerindeki ekolojik etkiler ve muhtemel riskler ve kültürel miras alanları üzerindeki etkilerden oluşmaktadır. Projenin başlıca sosyal riskleri ise gönülsüz yeniden Yerleşim (geçici veya kalıcı ekonomik ve/veya fiziksel yer değiştirme), arazi kullanımının kısıtlanması, geçim kaynaklarının kaybedilmesi, örselenebilir grupların (yasal mal sahibi veya kiracı olmayanların/düşük gelir gruplarının) dışlanma ihtimali, İSG ile ilgili iş gücü riskleri ve kamu altyapısının devam etmekte olan inşaat işlerinden kaynaklanan halk sağlığı ve güvenliği riskleridir.

Paydaş riski Önemli şeklinde derecelendirilmiş olup, belediyelerin/idarelerin ya müzakerelerden hemen önce ya da iç siyasi ve mali mülahazalar nedeniyle kredinin imzalanmasından sonra benzer projelerden çekildiği bir tarihçeyi yansıtmaktadır. Bu riski hafifletmek amacıyla, belediyelerin/idarelerin belediye meclisinden/yürütme kurulundan projeye katılımı destekleyici karar alması ve ayrıca alt proje ve belediyenin mali değerlendirmesini içeren fizibilite etütleri hazırlaması gerekmektedir. Risk derecelendirmesi halkın belirli yatırımlara gösterebileceği direnci de yansıtır. Bu riski hafifletmek amacıyla, her alt proje yatırımı için ÇSED'ler ve/veya ÇSYP'ler hazırlanacak ve proje kapsamında bir şikayet mekanizması kurulacaktır. Her bir alt proje için proje faydalanıcılarına açık ve net bir Paydaş Katılım Planı (PKP) iletilecektir.

2.8.2 Çevresel Risk Sınıflandırması

3. Bileşen kapsamında finanse edilecek alt projeler bu ÇSYÇ'nin hazırlanmasından öncesinde kesinleştirilmemiştir; bu nedenle alt projelerin seçilmesi, çevresel risk sınıflandırması ve hazırlanacak Ç-S değerlendirme raporlarının tanımlanması bakımından bu doküman temel bir referans belge olacaktır. İnsan sağlığı ve/veya çevre üzerinde önemli olumsuz etkiler oluşturmayacak ve önemli olumsuz kümülatif veya sınır aşan etkilere yol açmayacak alt projeler seçilecektir. Yüksek riskli alt projeler kapsam dışında bırakılacaktır.

Projeye genel olarak gerek yapım gerekse işletme aşamalarında gerçekleşebilecek düşük, orta veya önemli ölçüde yüksek çevresel riskler taşıyan çeşitli alt projeler finanse edilecektir. ASAT'ların ve düzenli katı atık depolama sahalarının yapım ve işletmesi ile ilişkili muhtemel çevresel riskler şunları içermektedir; (i) yapım aşamasında gürültü, toz, atık su, malzeme fazlası ve başka atıklar oluşması, (ii) atık toplama ve taşıma sırasında toz, biyolojik aerosol, koku ve araç egzozu emisyonu, (iii) yüzey akışlarının kontamine olması, sızıntı suyu oluşması ve çöp gazı emisyonları, yer altı suyunun kontamine olması, (iv) atık işleme ekipmanlarının çalışmasından kaynaklanan gürültü ve titreşim, (v) çöp gazından kaynaklanan yangın ve patlama riskleri, (vi) halk sağlığı ve güvenliği üzerinde görüntü, toz ve koku sorunları gibi etkilerin yanı sıra, çöpçülükle ilgili etkiler ve fiziksel, kimyasal ve biyolojik tehlikeler, (vii) kazalar ve yaralanmalar, kimyasallara maruz kalma, gürültü ve titreşime maruz kalma ve patojenlere ve vektörlere maruz kalma gibi iş sağlığı ve güvenliği etkileri, (viii) düzenli depolama sahalarının kapatılması ve kapatılması sonrası yönetimi, (ix) arıtılmış atık suların alıcı ortamlara deşarjı, (x) atık su arıtma tesislerinden çıkan çamur ve katı madde, (xi) ASAT'larla ilişkili hidrojen sülfür, metan, ozon, gaz veya uçucu kimyasal madde emisyonları ve (xii) yakındaki reseptörler üzerinde meydana gelen ekolojik etkiler.

2.8.3 Sosyal Risk Sınıflandırması

Projeye özel sosyal risk ve etkiler, Banka tarafından finanse edilen BHİP ve İller Bankası SŞP kapsamında gerçekleştirilen ve Orta olarak değerlendirilen diğer belediye yatırımlarıyla karşılaştırılabilir niteliktedir. Bağlamsal riskler Önemli olarak derecelendirilmiştir çünkü proje kapsamında finanse edilecek alt projeler herhangi bir örselenebilirlik durumu gözetilmeksizin geniş bir nüfusa fayda sağlayacak şekilde tasarlanmıştır, bundan dolayı da söz konusu örselenebilirlik durumlarına dikkat edilmesi, iletişimin iyi olması ve paydaş katılımının yoğun olması, olası olumsuz sosyal risklerin hafifletilmesi bakımından kritik olacaktır.

Uygulayıcı kuruluşun (İller Bankası) kapasitesi ile ilgili riskler Ortadır çünkü İller Bankası FRIT-BHİP kapsamındaki Dünya Bankası finansmanlı projeler için ÇSÇ uygulama konusunda tecrübelidir. Arazi edinimi gerektiren alt projelerde YİP izlenecektir. Projenin başlamasından önce halihazırda edinilmiş olan araziler için uygulama sonrası sosyal denetimler gerekebilecek olup, bunlar ÇSS5 ışığında ele alınması gereken farklılıkları veya eksiklikleri belirleyeceklerdir; gerekli etki hafifletici tedbirler ilgili alt projelerin uygulanmasından önce tamamlanacaktır. Ancak, uygulama sonrası sosyal denetim tercih edilen bir yaklaşım değildir çünkü geriye dönük etki hafifletme sürecini gerçekleştirmesi zordur. Dolayısıyla, uygulama sonrası çalışmalar sınırlı olacak ve çok fazla sayıda uygulama sonrası sosyal denetim yapılması gerekecekse söz konusu projeler kapsam dışı bırakılacaktır. Etkilenen kişilerin geçim kaynakları üzerinde meydana gelen etkiler, yalnızca uygulama sırasında yapılacak sahaya özel Ç-S çalışmalar sırasında doğrulanacaktır.

Risk hafifletme tedbirlerinin proje tasarımına entegrasyonunu takiben kalan sosyal riskler ve çeşitli ÇSÇ araçları aracılığıyla sağlanan ek önlemler Önemli kabul edilir. Bunlar şunları içerir: [ÇSED/ÇSYP, PKP, YİP, Uygulama Sonrası Sosyal Denetim]. Aşağıdaki 2.8.4 Kısımında sosyal risk ve etkilere yönelik ilk etki hafifletme tedbirleri belirtilmiştir.

2.8.4 ÇSS'lerin Alt Projelere Uygulanması

ÇSS'lerin alt projelere uygulanması tarama süreci ile başlar; (i) hem ulusal mevzuat çerçevesi hem de Dünya Bankası Ç-S risk sınıflandırması dikkate alınarak, finansman için teklif edilecek alt projeler kapsamında Belediyeler/İdareler tarafında yapılacak ilk Ç-S risk değerlendirmesi (ii) önerilen alt projelerin İller Bankası Ç-S ekibi tarafından gözden geçirilmesi ve risk kategorilerinin tanımlanması, (iii) İller Bankası PYB'nin alt projelerin risk sınıflandırması (önemli, orta, düşük) hakkındaki nihai karar için Dünya Bankası Ç-S ekibi ile istişare etmesi.

ÇSS1 Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi

Alt projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesine ilişkin prosedürler aşağıdakileri içerir:

- Tüm alt projelerin yasal anlaşmadaki istisnalara karşı taranması;
- Alt projelerin muhtemel çevresel ve sosyal risk ve etkilerine göre taranması, gözden geçirilmesi ve sınıflandırılması. Sınıflandırma sisteminde şunlar hesaba katılır; (i) alt projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin niteliği ve büyüklüğü; (ii) sektörel ve coğrafi bağlam ve (iii) finansman ayrıntıları (yani, kredi değerliliği).
- Geçerli ÇSS'lerin gerekliliklerinin karşılanması amacıyla, her alt projeye ilişkin tüm Ç-S dokümanlar/belgeler değerlendirilecek, hazırlanacak ve uygulanacaktır;
- Yukarıdaki fıkranın gereklerini yerine getirmek için gerekli tedbirler, İller Bankası ile alt borçlanıcı belediye/idare arasındaki yasal anlaşmada belirtilecektir;
- Alt projelerle ilgili çevresel ve sosyal bilgilerin takip edilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi;
- Bir alt projenin risk profili önemli ölçüde artarsa, ÇSS'lerin ilgili gerekliliklerinin uygulanması ve bunların uygun şekilde belgelenmesi ve
- Yapım sırasında alt projenin çevresel ve sosyal riskinin takip edilmesi

Belediye altyapı yatırımları arasında yağmur suyu, drenaj ve taşkın yönetim sistemleri yapımı veya ıslahı, afete dayanıklı su ve atık su sistemleri ve arıtma tesisleri yapımı veya güçlendirmesi ve dayanıklı köprü, yol, alt geçit ve kavşak yapımı veya ıslahı bulunacaktır. Bu yatırımların öncelikle olumlu çevresel etkileri olacaktır, ancak belirli alt projelerin de bazı önemli çevresel ve sosyal risklere sahip olması beklenmektedir. Söz konusu riskler yatırımların hem yapım hem de işletme aşamaları ile ilgilidir.

Yapımla ilgili etkiler yaşam alanlarının bozulması, hava ve gürültü emisyonları, halk sağlık ve güvenliği (trafik yönetimi ile ilgili riskler ve cinsiyete dayalı şiddet riskleri dahil), iş sağlığı ve güvenliği riskleri, iş gücü akını, arazi edinimleri, geçim kaynaklarının kaybı v.s.'dir. Kültür ve doğa bakımından hassas alanların olumsuz etkilenmesi riski de vardır.

İşletme aşamasındaki etkiler ise arıtılmış atık su oluşması ve tahliye edilmesi, arıtma sonucu çamur oluşması, düzenli katı atık depolama sahalarında sızıntı suyu ve çöp gazı oluşması ve bertaraf edilmesi, atık su arıtma tesislerinden ve düzenli katı atık depolama sahalarından kötü koku yayılması, biyolojik aerosol emisyonu meydana gelmesi ve yanlışlıkla kimyasal dökülmesi ve sızıntısı meydana gelmesi v.s.'dir.

Alt projeler belirlenecek ve ön fizibiliteler/tasarımlar gözden geçirilecektir. Bu ÇSYÇ, sosyal ve çevresel konuların alt proje düzeyinde ele alınmasını sağlamak için genel proje uygulamasına entegre edilecek politika, prosedür ve hükümler için bir kılavuz görevi görecek. Sahaya özel sorunlar/etkiler bu ÇSYÇ'de tarif edildiği şekilde tarama sürecinde İller Bankası tarafından belirlenecektir. Buna ek olarak, İller Bankası bir Paydaş Katılım Planı (PKP), bir Yeniden Yerleşim Çerçevesi (YYÇ) ve ÇSS2'nin İller Bankası çalışanlarına ve sözleşmeli işçilere uygulanmasını içerecek bir İş Gücü Yönetim Prosedürü (İYP) hazırlayacaktır.

Tüm alt projeler için sahaya özel çevresel ve sosyal değerlendirme dokümanları (örneğin ÇSED'ler/ÇSYP'ler, YİP/Uygulama Sonrası Sosyal Denetim) hazırlanacaktır. Sahaya özel tüm çevresel ve sosyal değerlendirme dokümanlarının kesinleştirilmesi ve her bir alt projenin kendi ihale sürecinden önce açıklanması gerekecektir. Belediyeler bu dokümanları alt projelerin çevresel ve sosyal risk sınıflandırmasına göre hazırlayacaklardır. Alt projeye ilişkin çevresel ve sosyal dokümanlarının hazırlanması sırasında, ulusal mevzuat gerekliliklerinin yanı sıra ilgili Sanayi Sektörü Yönergeleri, yani Dünya Bankası Grubu ÇSG Genel Kuralları ve Atık Yönetim Tesisleri, Su ve Kanalizasyon ile ilgili kuralları kullanılacaktır. Proje şartnamelerinde en sıkı tahliye ve emisyon standartları uygulanacaktır.

Sosyal etki ve riskler bu çevresel ve sosyal dokümanlarda alt proje seviyesinde ayrıntılı olarak değerlendirilecek ve uygulama sırasında takip edilecektir. Bunlar arasında gönülsüz arazi alımı, muhtemel arazi dışı gelir kayıpları, iş gücü akını ve CSİ/CT riskleri, halk sağlığı ve güvenliği, kültürel varlıklar ve miras üzerindeki etkiler, örselenebilir gruplar üzerindeki etkiler, paydaş ilişkileri ve sosyal kaynaşma riskleri bulunabilir. Beklenen olumlu sosyal etkiler arasında yerel istihdam ve tedarik fırsatları ile belediye hizmetlerine erişimin iyileştirilmesinden kaynaklanan toplumsal refah etkileri bulunur. Örselenebilir ve dezavantajlı gruplar (örneğin yaşlılar, okuma yazması olmayanlar, evsizler veya istikrarsız barınma koşullarında yaşayanlar, kadınlar, engelliler v.s.) ÇSED'ler, YİP'ler/Uygulama Sonrası Sosyal Denetimler yoluyla tespit edilecektir. Buna ek olarak, yerel STK'lar ve proje alanlarında ikamet eden veya çalışan yerel yönetim temsilcileri de paydaş olarak kabul edilecektir.

Sahaya özel Ç-S değerlendirmelerde, ilişkili tesislerin¹ yanı sıra duruma göre, kümülatif etkiler de hesaba katılacaktır.

ÇSS2 İş Gücü ve Çalışma Koşulları

Proje işçileri doğrudan işçilerden, sözleşmeli işçilerden ve birinci basamak tedarikçi işçilerinden oluşur. İller Bankası PYB çalışanları devlet memurudur ve projenin doğrudan çalışanlarıdır. İnşaat işlerinde çalışan yükleniciler sözleşmeli işçilerdir. Birinci basamak tedarikçi işçileri alt projelerin Ç-S çalışmaları kapsamında belirlenecektir. Alt projelerin birinci basamak tedarikçileri, iletim ve şebeke su borusu, ASAT, pompa ve vana, beton ve güvenlik ekipmanları imal eden şirketler olacaktır. Bu sektörler, çocuk işçiliği ve zorla çalıştırma konusunda kayda değer ölçüde risk içermeleriyle bilinmemektedir. Dolgu veya eski haline getirme malzemesi gerekirse, yerel taş ocakları da birinci basamak tedarikçi olarak kabul edilecektir. Yerel taş ocakları dışında, birinci basamak tedarikçilerin büyük ölçekli ulusal şirketler olması beklenmektedir.

İller Bankası, BHİP projesi kapsamındaki sözleşmeli işçiler da dahil olmak üzere, farklı iş kategorilerine ilişkin gereklilikleri içeren İş Gücü Yönetim Prosedürü (İYP) hazırlamıştır. İklim

¹ "İlişkili Tesisler", proje kapsamında finanse edilmeyen ve Bankanın değerlendirmesine göre (a) projeye doğrudan ve önemli ölçüde ilgili olan ve (b) proje ile eş zamanlı olarak yürütülen veya gerçekleştirilmesi planlanan ve (c) projenin hayata geçirilebilmesi için gerekli olan ve proje olmasaydı inşa edilmeyecek, genişletilmeyecek veya yürütülmeyecek olan tesis veya faaliyetleri ifade eder.

ve Afete Dayanıklı Şehirler Projesine özel İYP, COVID-19 tedbirlerini içerecek şekilde hazırlanmıştır.

Proje uygulaması sırasında inşaat işleri ihalesi yapılacağı zaman, ihale dokümanlarına İYP eklenecektir. İhale kazanan yükleniciler, sonrasında (Davranış Kurallarını da içeren) proje İYP'sini uygulamaya koyacaktır. Ana yükleniciler kendi alt yüklenicilerini yönetmekten sorumlu olacaktır.

İller Bankası'nın ve Proje Ortakları ve Yüklenicilerinin insana yakışır iş yerlerini teşvik etmek suretiyle temel ilkelere ve işçilerin haklarına saygı duymasını ve korumasını sağlamak amacıyla, İller Bankası tarafından uygulanacak temel prosedür ve gereklilikler İYP'de belirlenir. Bunlar şunları içerir:

- Adil muamele;
- İşçiler arasında ayrımcılık yapılmaması ve fırsat eşitliği olması;
- İyi bir işçi-yönetim ilişkisi kurulması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi;
- Ulusal çalışma ve istihdam kanunlarına, davranış kurallarına uyulması;
- Güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları başta olmak üzere, işçilerin güvenlik ve sağlığının korunması ve desteklenmesi;
- (Dünya Bankası ve Türk mevzuatında tanımlandığı şekliyle) zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğinin önlenmesi;
- Çalışanlara istihdam edildiklerinde davranış kuralları, SGÇ ve Cinsel Sömürü ve İstismar/Cinsel Taciz (CSİ/CT) ve Dünya Bankası gereklilikleri v.s. hakkında intibak eğitimi verilmesi.

İYP, tüm tarafların ve yüklenicilerin ihale dokümanlarında yer alan istihdam yönetimi gerekliliklerine uymalarına yardımcı olacaktır. Proje işçilerinin tümüne yönelik olan ŞÇKM 6. Kısımda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

ÇSS3 Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Yönetilmesi

Alt projeler için yapılan fizibilite etütleri proje hazırlama aşamasında ayrıntılı olarak değerlendirilecek ve alt projelerin ÇSS3 ile ilgili yönleri belirlenecektir. Alıcı su kütleleri ve sucul ekosistemler üzerindeki etkisinin asgari düzeyde olması için, atık su arıtma tesislerinin tahliye noktaları da gözden geçirilecektir. Ancak, artılmış atık suyun çıkış kalitesinin ve arıtma çamuru bertaraf işleminin (AB Direktiflerinden uyarlanmış) Türk mevzuatı gereklilikleri ve Dünya Bankası Grubu'nun uygun deşarj/bertaraf standartları ile ilgili ÇSG Yönergeleri ile aynı doğrultuda olması zorunludur.

Sızıntı suyu ve çöp gazı yönetimi, alıcı ortamların özümseme kapasitesi, çamur yönetimi, koku, gürültü ve hava kalitesi özellikleri alt projeye özel Ç-S dokümanlarında ayrıntılı şekilde değerlendirilecektir. Sızıntı suyu yönetimi, yer altı suyu kalitesinin korunması ve ulusal mevzuat bakımından da kritik öneme sahiptir ve Dünya Bankası Grubu ÇSG yönergeleri uygulanacaktır.

İnşaat işlerinden sera gazı emisyonları çıkacaktır fakat mekansal ve nicel olarak sınırlı olacaktır. Çöp gazlarından ve atık su arıtımı sonucu çamur oluşmasından daha fazla sera gazı çıkabilir, ancak uygun teknolojiler kullanıldığında sera gazları en verimli şekilde toplanabilmekte ve yönetilebilmektedir. Çamur ve çöp gazı yönetimine yönelik alternatifler alt projeye özel Ç-S değerlendirmelerde tartışılacaktır.

Proje tasarım çalışmalarında su pompaları, ASAT üniteleri, borular, vanalar v.s. gibi enerji ve kaynak verimlilikli ekipmanları tercih edilecektir.

ÇSS4 Halk Sağlığı ve Güvenliği

Önerilen alt projeler çoğunlukla yarı kentsel veya kentsel alanlarda yer alacaktır. İnşaat sahalarına halktan kişilerin girmesi, bu kişilerin karıştığı kazalar ve benzeri olaylar ile halk sağlığı ve güvenliği üzerinde olumsuz etkiler meydana gelme ihtimalini arttırır. Yakında yaşayan halk katmanları ve yerleşim yerleri, her faaliyet öncesinde inşaat faaliyetleri ve bunların olası etkileri konusunda zamanında bilgilendirilecektir. Tüm alt projelerde şantiyelerin etrafı uygun şekilde çevrilmek suretiyle yöre halkının proje sahasına girmesi engellenecektir. Her alt proje için birer trafik yönetim planı hazırlanacak ve Ç-S dokümanlara entegre edilecektir.

Katı atıkların düzenli katı atık depolama sahasına, arıtma çamurunun da ASAT'tan bertaraf tesislerine taşınması bakımından trafik önemli bir sorun haline gelecektir. Sahanın sel, heyelan ve depreme karşı bütünlüğünün korunmasına ilişkin spesifik tedbirler ölçülen risk seviyelerine göre sahaya özel ÇSYP'lere entegre edilecektir. Alt projelerde saha seçimi yapılırken sel, heyelan ve deprem risklerine karşı zayıf alanlardan mümkün olduğunca kaçınılacaktır.

Atık toplayıcılar dahil olmak üzere yöre halkının geçinme şekilleri ve yaşam koşulları alt proje ÇSED'leri/ÇSYP'leri sırasında araştırılarak günlük rutinler içinde uygun tedbirler geliştirilecek, böylece alt projelerin neden olabileceği sağlık ve güvenlik sorunlarının önüne geçilmiş olacaktır.

Alt projeler muhtemel kümülatif etkilerine göre taramadan geçirecek ve gerektiğinde ÇSED'lere kümülatif etki değerlendirmesi dahil edilecektir. Dünya Bankası gereklilikleri uyarınca, iş gücü akının muhtemel olumsuz etkileri ve cinsel sömürü ve istismar/cinsel taciz (CSİ/CT) riskleri de sosyal sorunlar olarak ÇSED'lerde ve ÇSYP'lerde göz önünde bulundurulacaktır.

Alt projelerin yapım ve işletme aşamalarındaki bir başka önemli konu da can ve yangın güvenliğidir. Bina/ekipman tasarım ve işletiminde Dünya Bankası Grubu Genel ÇSG Yönergelerinde şart koşulan gereklilikler karşılanacaktır. Bu amaçla, halkın erişimine açık binalar yerel bina yapım kurallarına, yerel itfaiye yönetmeliklerine, yerel hukuki/sigorta gerekliliklerine tam uygun şekilde ve uluslararası kabul görmüş can ve yangın güvenliği standardına göre tasarlanacak, yenilenecek/yapılacak ve işletilecektir. Sahaya özel Ç-S dokümanlar kapsamında, Alt projelere ilişkin acil durumlara hazırlıklı olma ve müdahale planları hazırlanacaktır.

Buna ek olarak, Covid-19 pandemisinin proje üzerinde oluşturabileceği etkilerin önlenmesi amacıyla, projenin yapım ve işletme aşamaları sırasında özel tedbirler içeren önlem planları/prosedürleri hazırlanacaktır ve uygulanacaktır. Bu plan ve prosedürlerin hazırlanması sırasında, yetkililerin resmi duyuruları ve Dünya Bankası Covid-19 Ara Yönergesi² dikkate alınacak, söz konusu plan ve prosedürler dokümanlarda yapılan güncellemelere ve duyurulara göre düzenli olarak güncellenecektir.

ÇSS5 Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim

Alt projelerde arazi edinimi gerekmesi durumuna ilişkin **politika, prosedür ve hükümler İklim ve Afete Dayanıklı Şehirler Projesinin 3. Bileşeni için hazırlanan YYÇ'de verilmiştir.** Arazi edinimi gerektiren ve ilgili sürecin halihazırda tamamlanmış olduğu her türlü

² World Bank, 2020, ESF/Safeguards Interim Note: Covid-19 Considerations in Construction/Civil Works Projects

alt proje için, süreç ve çıktılar bakımından ÇSS 5'e göre mevcut olabilecek her türlü eksikliğin belirlenmesi amacıyla, detay tasarım hazır olduktan sonra ve inşaat işleri başlamadan önce Uygulama Sonrası Sosyal Denetimler yapılacaktır. Nihai tasarımda değişiklik gerektirebilecek alt projeler için YYÇ, arazi kaynaklı etkilerin ve tazminat önlemlerinin nasıl ele alınacağı konusunda yol gösterici belge işlevi görecektir. Arazi dayalı olmayan herhangi bir geçim kaynağı kaybı olması durumunda, bu etkiler alt projeye özel ÇSED/ÇSYP'ler kapsamında ÇSS1 gerekliliklerine göre ele alınacaktır. Her bir alt projenin yapım ve işletme aşamaları ile ilişkili ve araziyle ilgili olan sosyal etkiler ve bunlara karşılık gelen hak sahipliği ve etki hafifletme tedbirleri İller Bankası tarafından hazırlanan ve Dünya Bankası tarafından onaylanan YYÇ'de ayrıntılı şekilde belirtilecektir. İller Bankası ve borçlanan belediyeler arasındaki kurumsal uygulama/takip düzenlemeleri de YYÇ'de açık ve ayrıntılı şekilde açıklanacaktır.

Alt projelerde geçici ve/veya kalıcı arazi edinimi olması muhtemeldir. İller Bankası ve önceki projelerde borçlanan belediyeler arazi gerektiren yatırımları için kamu arazilerini ve mevcut yolları kullanmaya çalışmaktadır. Kamu arazisi bulunmadığı durumlarda, proje tasarımında arazi edinimi asgaride tutulacaktır. Arazi ediniminin kaçınılmaz olduğu durumlarda İller Bankası, borçlanan belediyelerin Banka standartlarına uygun olarak ikame maliyeti üzerinden kaybı tazmin etmesini sağlayacaktır. Fiziksel yer değiştirmeden tüm alt projelerde kaçınılacak olmakla birlikte, ekonomik yer değiştirme olma olasılığı yüksektir. Ekonomik yer değiştirme ile ilgili hak sahipliği tablosu YYÇ içinde yer almakta olup, alt projeye özel YİP'lerde ve Uygulama Sonrası Sosyal Denetimlerde kullanılacaktır. Düzenli katı atık depolama sahasında gayriresmi atık toplayıcılara rastlanabilecek olup, bu durum proje hazırlığı sırasında değerlendirilecektir. Durum böyleyse, geçim kaynağı kayıplarına yönelik tedbirler ÇSYP'de ve/veya YİP'de ele alınacaktır.

Sahaya özel etkilerin belirlenmesinden İller Bankası ve ilgili belediyeler sorumlu olmakla birlikte, YİP'ler/Uygulama Sonrası Sosyal Denetimler belediyeler tarafından hazırlanacak, uygulanacak ve takip edilecektir. İller Bankası, YİP/Uygulama Sonrası Sosyal Denetim hazırlanması sırasında belediyelere yakın destek sağlayacak ve YİP'lerin uygulamasını denetleyecektir. Genellikle su ve kanalizasyon şebekesi projelerinde kamuya ait yollar kullanılır ve bu projelerin kamuya ait yollarda önceliği vardır, böylece hem fiziksel hem de ekonomik yer değiştirme asgari düzeyde tutulmuş olur. Belediyeler tarafından ayrı hazırlanan alt projeye özel her YİP ve Uygulama Sonrası Sosyal Denetim İller Bankası tarafından gözden geçirilecek ve uygun görüşü alınmak üzere Dünya Bankası'na gönderilecektir, Dünya Bankası ile İller Bankası'nın bazı veya tüm durumlarda önceden gözden geçirmeye gerek olmadığı konusunda anlaşıldığı durumlar bunun dışındadır.

ÇSS6 Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi

Herhangi bir Doğal Yaşam Alanı (DYA) üzerinde olumsuz etkisi olup olmadığının belirlenmesi amacıyla, alt proje sahaları taramadan geçirilecektir. Olumsuz etki söz konusuysa, sahaya özel Ç-S değerlendirme ile muhtemel etki alanının biyolojik çeşitlilik ve ekoloji bakımından önemi (karasal ve sucul) değerlendirilecek, bu kapsamda herhangi bir bölümünün Kritik Yaşam Alanı (KYA) kriterlerini karşılama olasılığı belirlenecektir. Sahaya özel Ç-S Değerlendirmede flora ve fauna türleri üzerine ayrıntılı araştırma, yaşam alanları ve ekolojik sistemler ve hizmetler yer alacak olup, alt projelerin yaratması muhtemel olumsuz etkilerin nitelik ve kapsamı analiz edilecek ve daha ayrıntılı Kritik Yaşam Alanı Değerlendirmesi ve/veya Biyolojik Çeşitlilik Yönetim Planı gerekli olup olmadığı belirtilecektir. Kritik Yaşam Alanları veya koruma bakımından önemi yüksek olan canlı türleri ve yaşam alanları (örneğin, küresel, bölgesel veya ulusal IUCN Kırmızı Listesinde belirtildiği üzere, Ulusal Koruma Alanı, Önemli Biyolojik Çeşitlilik Alanı, ÖBÇA veya Önemli Kuş Alanı, ÖKA olarak tanımlanmış alanlar) üzerinde ciddi olumsuz etkileri olacak hiçbir alt proje, proje kapsamında finansman için uygun olmayacaktır. Biyolojik çeşitlilik, ekolojik sistemler ve/veya ekosistem hizmetleri üzerindeki

potansiyel olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine yönelik hafifletme tedbirlerinin sahaya özel ÇSYP'lerine ve BÇYP'lerine dahil edilmesi durumunda, doğal ve değiştirilmiş yaşam alanlarını etkileyen diğer alt projeler finanse edilebilir.

Alt projelerin saha seçiminde tüm ulusal koruma alanlarından, ÖBÇA'lardan, ÖKA'lardan, kritik yaşam alanlarından ve IUCN Kırmızı Listedeki canlı türlerinden kaçınılacaktır. Tespit edilen alt projelerin fizibilite etütlerinde kritik yaşam alanları, doğal yaşam alanları ve değiştirilmiş yaşam alanlarının (ÇSS6'daki tanımlara göre) varlığı belirlenecektir. Buna ek olarak, sahaya özel Ç-S dokümanlarda flora ve fauna türleri, yaşam alanları ve alt proje faaliyetlerinin bunlar üzerindeki etkilerinin seviyesi ayrıntılı olarak analiz edilecektir. Alt projelerden herhangi birinin ekosistem hizmetleri de dahil olmak üzere biyolojik çeşitlilik değerleri (karasal ve/veya sucul) üzerinde önemli etkilerinin olması durumunda, söz konusu alt proje bu proje kapsamında finanse edilmeyecektir. Yukarıda belirtilen kategorilere ait olmayan, doğal ve değiştirilmiş yaşam alanlarını orta derecede etkileyen alt projeler bu proje kapsamında finanse edilebilir. Ancak, alt projelerin etkilerin ve verdikleri rahatsızlıkların en aza indirilmesi için sahaya özel ÇSYP'lerde (ve/veya BÇYP'lerde) hafifletme tedbirleri alınacaktır.

ÇSS8 Kültürel Miras

Alt proje sahaları kendi ayak izlerinde bilinen herhangi bir kültürel miras sahası olup olmadığına göre değerlendirilecektir. Bilinen kültürel miras alanlarını/varlıklarını etkileyecek alt projeler kapsam dışı tutulacaktır. Proje, seçilen beş belediyede büyük ölçekli inşaat işleri içerdiğinden, kazı çalışmalarında bulguya rastlama riski vardır. Dolayısıyla, alt projeye özel Ç-S dokümanlarda en azından bulguya rastlama prosedürleri bulunmalı ve bunlar inşaat işleri sözleşmelerine dahil edilmelidir.

ÇSS9 Finansal Araçlar

Proje, Finansal Aracı sıfatıyla İller Bankası tarafından yürütülecek ve Dünya Bankası'ndan alınan fonlar, hedeflenen beş belediyeye (İstanbul, İzmir, Tekirdağ, Manisa, Kahramanmaraş) ve bunların bağlı idarelerine ait olduğu açıkça tanımlanmış alt projelere aktarılacaktır. ÇŞİDB'ye bağlı bir kurum olan İller Bankası, Türkiye'nin ulusal kanun ve yönetmeliklerine tabidir. Bu nedenle, finanse ettiği veya alt kredi anlaşmaları imzaladığı alt projeler için Çevre Kanunu, Kamulaştırma Kanunu, Yeniden Yerleşim Kanunu, İş Kanunu v.s. dahil olmak üzere çeşitli kanun ve yönetmeliklerin uygulanmasından sorumludur. İller Bankası'nın kredi değerlendirme süreci, söz konusu kredilerin teknik, ekonomik ve mali değerlendirmesini içermektedir. Çevresel ve sosyal değerlendirmede genel olarak teknik değerlendirme kapsamındaki izin ve arazi edinim gereklilikleri esas alınır.

İller Bankası'nın Dünya Bankası, EIB ve JICA gibi uluslararası finans kurumları aracılığı ile finanse ettiği projeler, uluslararası finansmanlı yatırımlara ilişkin temel prosedür dokümanlarını kullanan Uluslararası İlişkiler Dairesi tarafından yönetilmektedir. Alt projelere yönelik olarak projenin çevresel ve sosyal tarama, gözden geçirme ve takip prosedürlerinin esas alındığı temel prosedür dokümanları ÇSYÇ ve YYÇ olup, bunlar projelerin ömrü boyunca uygulanacaktır. İller Bankası belediyelerle alt kredi anlaşmaları imzalar ve ÇSYÇ bu anlaşmaların birer parçasıdır. İller Bankası, belediyelerin ÇSYÇ ile tam uyum içinde çalışmasını ve alt projeye özel Ç-S dokümanların ÇSÇ'ye uygun olarak hazırlanmasını ve uygulanmasını sağlar. ÇSYÇ ve YYÇ, projenin İşletim Kılavuzlarına entegre edilmesinin yanı sıra, temel unsurlar da PDD'lerde ve Kredi Anlaşmalarında belirtilir. Dolayısıyla, Ç-S çerçeve dokümanlarının yeterli düzeyde uygulanmasından tamamıyla İller Bankası sorumludur. ÇSYÇ ve YYÇ'de alt projeler için sahaya özel Ç-S dokümanlar hazırlanması da şart koşulmakta olup, bunlar İller Bankası ile alt borçlanıcılar arasındaki alt kredi anlaşmalarının bir parçası haline gelirler. Bu alt kredi anlaşmaları aracılığıyla, İller Bankası ve Dünya Bankası alt projeleri Dünya Bankası'nın çevresel ve sosyal gerekliliklerine uygun şekilde yönetir ve takip eder.

ÇSYÇ'de Dünya Bankası gerekliliklerine göre alt proje tarama kriterleri açıklanır ve Dünya Bankası gereklilik ve standartlarının ulusal standartlarla karşılaştırması yapılır. ÇSYÇ'ye benzer şekilde, YYÇ'de arazi edinimi hakkındaki iç hukuk ile Dünya Bankası politika gereklilikleri karşılaştırılır ve en iyi arazi edinim süreci uygulamasının ilkeleri belirlenir. Genel bir kural olarak, tüm çevresel ve sosyal standartlar için projelerde en katı standartlar uygulanır.

Alt proje tarama süreci şunları kapsar; (i) hem ulusal mevzuat çerçevesi hem de Dünya Bankası Ç-S risk sınıflandırması dikkate alınarak, finansman için teklif edilecek alt projeler kapsamında Belediyeler/İdareler tarafından yapılacak ilk Ç-S risk değerlendirmesi; (ii) alt projelerin İller Bankası Ç-S ekibi tarafından gözden geçirilmesi ve risk kategorilerinin tanımlanması, (iii) İller Bankası PYB'nin alt projelerin risk sınıflandırması (önemli, orta, düşük) hakkındaki nihai karar için Dünya Bankası Ç-S ekibi ile istişare etmesi. Hazırlanacak uygun Ç-S dokümanlara daha sonrasında karşılıklı mutabık kalınan Ç-S risklere göre karar verilir. İller Bankası ayrıca Ç-S dokümanların ilk incelemesini de yapar fakat önemli ölçüde riski olan alt projeler Dünya Bankası'nın önceden incelemesine ve onayına tabidir ve bu durum Dünya Bankası'nın yaptığı ön incelemenin sınırlanması veya sona erdirilmesi konusunda Dünya Bankası ile İller Bankası arasında anlaşma sağlanmasına kadar devam eder.

Saha ziyaretlerinden ve Ç-S dokümanların incelenmesinden sonra, İller Bankası ekibi Dünya Bankası için altı aylık ilerleme raporları hazırlayacak ve ilgili alt projelerin çevresel ve sosyal performansları da bu raporlarda yer alacaktır.

İller Bankası, UFK finansmanlı projeleri kapsayan ÇSS 9 gereklilikleri uyarınca Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (ÇSYS) uygulamaya koyacaktır. ÇSÇ ile İller Bankası'nın mevcut Ç-S yönetim kriterleri arasında olabilecek her türlü farklılık ayrıntılı olarak değerlendirilecek ve bu farklılıkların giderilmesine yönelik eylemler Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planında (ÇSTP) açıklanacaktır.

İller Bankası bir Ç-S politika hazırlayacak olup, bunun üst yönetim tarafından onaylanması ve kamuoyuna duyurulması gerekir.

İller Bankası, Finansal Aracılar hakkındaki ÇSS 9 uyarınca bir Yeniden Yerleşim Çerçevesi (YYÇ) hazırlamakta olup, bu Çerçeve ÇSS 5 (Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim) gereklilikleri karşılanacaktır. YYÇ hazırlanacak, istişare edilecek, Dünya Bankası tarafından gözden geçirilecek ve değerlendirme öncesinde kamuoyuna duyurulacaktır.

Bu aşamada, ÇSS 9 gereklilikleri uyarınca, İller Bankası ÇSS 1'den (Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi) ve diğer ilgili ÇSS'lerden oluşan Dünya Bankası ÇSÇ'sinin gerekliliklerini karşılayan bir ÇSYÇ hazırlamaktadır. ÇSYÇ istişare edilecek, Dünya Bankası tarafından gözden geçirilecek ve değerlendirme öncesinde kamuoyuna duyurulacaktır.

ÇSS9 ve ÇSS 2 (İŞ Gücü ve Çalışma Koşulları) gereklilikleri uyarınca, İller Bankası İş Gücü Yönetim Prosedürü (İYP) hazırlamaktadır. İYP'de proje işçilerine yönelik Şikayet Mekanizması (ŞM) bulunmaktadır.

ÇSS 10 (Paydaş Katılımı ve Bilgilendirme) gereklilikleri uyarınca, değerlendirme öncesinde proje için bir Paydaş Katılım Planı (PKP) hazırlanması gereklidir. PKP'yi İller Bankası hazırlamaktadır. PKP'de projeye yönelik Şikayet Mekanizması (ŞM) bulunmaktadır.

Ç-S prosedürler, daha önce tartışıldığı gibi geçerli ÇSS'lerin gerekliliklerini karşılayacaktır. Eksiklikler, ulusal kanunlara uyulması, ilgili Ç-S gereklilikler gibi ilgili Ç-S konular finansman Kredi Anlaşması dokümanlarına dahil edilmelidir.

İller Bankası'nın teşkilat yapısı ve personel kapasitesi 1. Kısımda verilmiştir. İller Bankası üst yönetiminin bir temsilcisi, ÇSS'lerin uygulanması ve bu uygulama için gereken kaynaklara yönelik olarak, FA olunan alt projelerin çevresel ve sosyal performansının genel sorumluluğunu almak üzere atanmıştır. PYB'den bir kişi de çevresel ve sosyal prosedürler de dahil olmak üzere ÇSYS'nin günlük uygulamasından sorumlu olarak atanacaktır. Temsilci, çevresel ve sosyal konularda yönetim ve eğitim için yeterli kaynakların mevcut olmasını sağlayacak ve gerektiğinde uygulama desteği sağlamak da dahil olmak üzere, İller Bankası'nın UFK finansmanlı alt projelerine ilişkin çevresel ve sosyal risklerin durum tespitini yapmak ve yönetmek için kurum içi veya harici uzman desteği olmak üzere yeterli teknik uzmanlığın mevcut olduğundan emin olacaktır.

İller Bankası ayrıca ÇSS 9 ve ÇSS 2 gerekliliklerinin ilgili tüm personele açık bir şekilde iletilmesini ve ilgili personelin ÇSYS uyarınca çevresel ve sosyal riskleri yönetmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmasını sağlayacaktır.

İller Bankası alt projelerin çevresel ve sosyal performansını risk ve etkileri ile orantılı bir şekilde takip edecek ve FA'nın üst yönetimine düzenli ilerleme raporları verecektir. ÇSYS'si kapsamında, İller Bankası performans takibi ve raporlamasının nasıl yapılacağına ayrıntılı olarak açıklandığı bir yazılı prosedür uygulamaya koyacaktır. İller Bankası projelerinin çevresel ve sosyal risk ve etkilerine orantılı şekilde takip yapılacaktır. Takip düzenli olarak yapılacak ve çıktıları ve tespit edilen düzeltici faaliyetler belgelenecektir. İller Bankası her alt projede düzeltici faaliyetlerin uygulandığından emin olacaktır.

ÇSYS belirli aralıklarla İller Bankası tarafından gözden geçirilerek etkililiği ölçülecek ve değişiklik yapılması gerekip gerekmediği belirlenecektir. ÇSYS incelemesinde İller Bankası'nın çevresel ve sosyal politikasını uygulayışı ve çevresel ve sosyal prosedürlerin alt projelere göre nasıl uygulanmış olduğu değerlendirilecektir.

İller Bankası, kendi çevresel ve sosyal prosedürleri, ÇSS 9 ve ÇSS 2 dahil olmak üzere, kendi ÇSYS'sinin uygulanması ve kendi alt proje portföyünün çevresel ve sosyal performansı konusunda yıllık Çevresel ve Sosyal Raporlar hazırlayarak Dünya Bankası'na sunacaktır. Yıllık raporda bu ÇSS'ye ilişkin gerekliliklerin nasıl karşılandığına, proje aracılığıyla finanse edilen FA alt projelerinin niteliklerine ve sektöre göre belirlenen genel portföy riskine ilişkin ayrıntıları içerecektir.

İller Bankası, paydaşlar tarafından bilinmesini ve erişilebilir olmasını sağlayan bir dış iletişim mekanizması uygulamaya koyacaktır. Çevresel ve sosyal konularla ilgili dış iletişim prosedürleri, zamanında yanıt verilmesine olanak sağlanmak üzere, bilgi taleplerinin veya dile getirilen endişelerin alınması, yanıtlanması ve belgelenmesi için tasarlanır. İletişim bilgilerinin (örneğin telefon numarası, internet sitesi, eposta adresi) herkese açık ve herkesçe kolaylıkla erişilebilir olması buna dahildir. Bir endişenin konuyla ilgili olmadığına karar verilirse, İller Bankası bu tespitnin nedenlerini kaydeder.

ÇSS 10 Paydaş Katılımı ve Halkı Bilgilendirme

Sahaya özel paydaş katılım planları, alt borçlanıcı belediyeler tarafından hazırlanacaktır. İller Bankası ayrıca, alt projeye özel PKP'lerin hazırlanmasına rehberlik edecek bir Çerçeve Paydaş Katılım Planı (PKP) hazırlamıştır. PKP, halkı bilgilendirme toplantısı yapılarak halka duyurulacaktır. PKP'ler, yerel seviyede ve yerel paydaşların katılımıyla yapılacak halkla istişare toplantılarında belediyeler tarafından da duyurulacaktır.

Çeşitli alt projeler paydaş katılımı gerektirmekte olup, projeden etkilenen kişilerle yapılacak istişareler özellikle önemlidir. Belediyelerin çoğunda vatandaş katılımı ve şikayet mekanizmaları mevcuttur. Projenin Ç-S riskinin Önemli olarak belirlenmiş olması nedeniyle, halkın belediye yatırımlarına karşı direnç göstermesi riskini en aza indirmek amacıyla İller Bankası'nın ve borçlanan belediyelerin paydaş katılımını yönetme kapasitesinin proje hazırlığı sırasında önemli ölçüde iyileştirilmesi gerekmektedir. Projede, ÇSS10'a uygun olarak, proje uygulaması boyunca titiz bir katılım stratejisi uygulanacaktır. Alt projelerin iletişim, halkı bilgilendirme ve istişare faaliyetlerinin yönetilmesi için, iletişim ve paydaş katılım uzmanlarının görevlendirilmesi yoluyla, borçlanıcı belediyelerin mevcut kapasiteleri güçlendirilecektir.

Örselenebilir ve dezavantajlı gruplar (örneğin yaşlılar, okuma yazması olmayanlar, kadınlar, engelliler v.s.) ÇSED'ler ve YIP'ler yoluyla alt projeye özel PKP'leri sırasında tespit edilecektir. Buna ek olarak, yerel STK'lar, kanaat önderleri ve proje alanlarında ikamet eden veya çalışan yerel yönetim temsilcileri de paydaş olarak kabul edilecektir.

Şikayet Mekanizması ŞM Politikası ve prosedürüne ilişkin ayrıntılı bilgiler Ek 3'te verilmiştir.

Dünya Bankası Koruma Politikası OP/BP 7.50 Uluslararası Su Yolları Üzerindeki Projeler

İller Bankası'nın sorumluluğu finanse edilen projelerin ulusal su yollarında yer aldığından ve bunlara bağlı olduğundan emin olmaktan ibarettir. Türkiye'de bulunan ve uluslararası su yolu olmadığı (OP 7.50'nin geçerli olmadığı) tespit edilen su yolları şunlardır: Susurluk, Kuzey Ege, Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes, Batı Akdeniz, Antalya, Sakarya, batı Karadeniz, Yeşilırmak, Kızılırmak, Konya Kapalı, Doğu Akdeniz, Seyhan, Ceyhan, Doğu Karadeniz, Burdur, Afyon, Orta Anadolu ve Van. OP 7.50'nin kapsamına girebilecek hiçbir alt proje Banka finansmanı için uygun kabul edilmeyecektir.

3 ÇEVRESEL VE SOSYAL TAKİP BAŞLANGIÇ DURUMU ANALİZİ

Projede 3. Bileşenle ulaşılmaya çalışılan amaç, Kahramanmaraş, Tekirdağ, İzmir, Manisa, İstanbul'dan (Şekil 3) oluşan beş pilot belediyede kritik çevre altyapısının iyileştirilmesidir. Bu yatırımlar (i) riske açık olduğu belirlenmiş ve iyileştirme gerektiren alan veya tesislerde veya şehir genelindeki afet ve iklim riski değerlendirmelerine göre riske açık alanların dayanıklılığına katkıda bulunan alan ve tesislerde olacak ve (ii) İller Bankası'nın bu belediyelerdeki mevcut proje portföyünün yanı sıra diğer mevcut etüt ve planlar ve ilgili ulusal politika dokümanları arasından seçilecektir.

Şekil 3 İklim ve Afete Dayanıklı Şehirler Projesinin Coğrafi Kapsamı

İlerleyen bölümlerde, coğrafi koşulların kısa bir genel tanımı ile illerin proje başlangıcındaki sosyal ve ekonomik durumları verilmiştir. Tekirdağ ve Kahramanmaraş illerinin başlangıç durumlarına ilişkin bilgiler esas olarak, Türkiye Şehir Geneli Afet ve İklim Riski Değerlendirmeleri Yapılmasında Belediyelerin Desteklenmesine Yönelik Teknik Yardım Projesi (Eylül 2020) için AECOM tarafından hazırlanmış olan münferit raporlardan elde edilmiştir. Manisa ili de bu Teknik Değerlendirme Projesi kapsamında çalışılmış ancak henüz raporu çıkmamıştır. **Dolayısıyla, İstanbul, Manisa ve İzmir illerine ilişkin temel çevresel, sosyal ve ekonomik bilgiler internet tabanlı araştırmadan elde edilmiştir.**

3.1 Tekirdağ

Tekirdağ ilinin merkezi olan Tekirdağ şehri Türkiye'nin kuzeybatısında ve Marmara Denizi kıyısında yer alan, ortalama 0 - 200 metre rakımda bulunan ve İstanbul, Kırklareli, Edirne ve Çanakkale illeri ile çevrili bir ildir. Tekirdağ ilinin 11 ilçesi bulunmakta olup, Süleymanpaşa bunların en merkezi olanıdır (Şekil 2). Süleymanpaşa İlçesinin nüfusu 200.000'in üzerinde olup, mevcut kentsel büyüme sınırının ötesindeki arazisi öncelikle tarımsal amaçlı kullanılmaktadır. Tekirdağ'ın nüfusu 1.081.065'tir (TÜİK 2020). TÜİK'in 2025 projeksiyonuna göre, Tekirdağ İli nüfusunun 2017-2025 döneminde %28,9 artacağı belirlenmiş olup, bu oran Türkiye'deki en yüksek ikinci orandır. Yazları sıcak ve nemli, kışları serin tipik Akdeniz iklimine sahiptir. Tekirdağ ilinde turist çeken iki milli park bulunmaktadır. Ayrıca, 160'tan fazla Arkeolojik Koruma Bölgesi vardır. Tekirdağ Şehrinin kentsel form ve gelişiminin ayırt edici

özelliği, E84 Çevre Yolu ile Fatih Sultan Mehmet Yolunu takip eden kıyı çizgisi boyunca şerit şeklinde gelişmesidir.

Kentsel gelişim trendinin itici güçlerinden biri deprem tehlikesi olup, giderek daha fazla sayıda şehir sakini kendi risklerini azaltmak için şehir merkezinin dışına yerleşme arayışındadır. Bunlara ek olarak, Namık Kemal Üniversitesi 2006 yılında şehrin doğusunda kurulmuş olup, bölgeye öğrenci ve akademik personel çekmektedir.

Şekil 4. Tekirdağ İlinin İlçeleri

AECOM Tekirdağ Dirençli Kentsel Dönüşüm Alanları için Afet ve İklim Riski Değerlendirmesi raporunda kent için temel tehlikeleri şu şekilde tanımlamıştır:

Selle İlgili Tehlikeler – genel olarak: yüksek. Sel kaynaklı tehlike maruziyeti, Marmara Denizi boyunca doğu ve orta bölgeleri etkilemektedir. Sel ile ilgili iki tehlike endişe vericidir: bölgenin ortasından batı-doğu yönünde uzanan çok sayıda sel taşkın yatağı; ve özellikle yüksekliğinin düşük olması nedeniyle tsunami tehlikelerine maruz kalan bölgenin kıyı şeridi. Bölgede büyük fiziksel altyapı tesisleri bulunmamakta, ancak doğrudan en yüksek tehlike bölgelerinde bulunmasa da sel tehlikesine maruz kalan bir dizi sosyal altyapı varlığı (örneğin camiler) bulunmaktadır. Ulaşım altyapısı açısından bölgenin en önemli ulaşım koridoru, paralel ve sahile yakın uzanan, kıyı taşkınlarına maruz kalan ve aynı zamanda sel taşkın koridorunu geçen Gazi Hasan Paşa Yolu'dur. Tüm eğitim ve sağlık varlıkları düşük maruziyet alanlarında yer almaktadır. Altyapıya ek olarak, bölgedeki konut gelişiminin büyük bir kısmı sel ve/veya kıyı taşkınlarına maruz kalmaktadır.

Zeminle İlgili Tehlikeler – genel olarak: yüksek. Yerel sakinleri potansiyel olarak etkileyebilecek zeminle ilgili bir dizi tehlike vardır. Alan sismik tehlikelere maruz kalmaktadır ve binaların büyük bir kısmı yapı yönetmeliği güncellemelerine göre yapım yılları açısından hassastır. Ek olarak, alan ayrıca arazi geliştirme uygunluğu veri setinde toprak yapısındaki istikrarsızlık nedeniyle temel kısıtlamalara sahip olarak tanımlanmıştır ve bu nedenle orta-yüksek tehlike maruziyetine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu potansiyel olarak sivilaşmayla da bağlantılı olabilirken, Büyükşehir Belediyesi tarafından sağlanan sivilaşma veri seti bu alanı yüksek sivilaşma tehlikesi olarak tanımlamamaktadır.

Diğer Hava Durumu ile İlgili Tehlikeler – genel olarak: Düşük-Orta. Geçirimsizlik durumu karmaşıktır, Gazi Hasan Paşa Yolu'na en yakın alanlar daha az geçirimli olmakta, alanın diğer kısımlarında birkaç açık yeşil alan bulunmaktadır. Tekirdağ şehir merkezindeki daha kentleşmiş yerleşim yerlerine kıyasla Altınova, daha az yoğun gelişmeye sahip olup, 'arka bahçesinde' kalan büyük gelişmemiş yeşil alanlardan yararlanmaktadır. Alanın geniş bir şeridinin doğrudan sahil boyunca (yaklaşık 1,6 km) yer aldığı göz önüne alındığında, ön sıradaki binaların kıyı fırtınalarına maruz kalması söz konusudur.

Sektörle İlgili Tehlikeler – genel olarak: Orta. Süleymanpaşa İlçesi'nin güneybatı kıyı bölgelerindeki liman faaliyetleri ve bölgenin hemen kuzeyinden Marmara Denizi'ne dökülen Nail Çavuş Çayı'na yapılan imalat ve tarımsal akış nedeniyle su kirliliği meydana gelmesi muhtemeldir. Bu durum, potansiyel olarak bu alanı ve sakinlerini kıyı ve deniz kullanımları açısından etkileyecektir.

Tekirdağ Şehrindeki altyapı performansı şu şekilde özetlenmektedir:

- Su temini. İçme suyu esas olarak yer altı su kaynaklarından (%85) karşılanmakta ve yüzey su kaynakları (%15) ile desteklenmektedir. Tekirdağ İlinde yüksek miktarda yer altı suyu tüketilmesi aşırı su çekilmesi nedeniyle içme suyu kaynaklarını tehdit etmektedir. Ticari su kaybının (kayıp-kaçak su) yüzdesi %33.8'dir.
- Kanalizasyon ve atık su. Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, nüfusun %93'ünün erişebildiği kapsamlı bir kanalizasyon şebekesine sahiptir, nüfusun kalan %7'si ise fosseptik kullanmaktadır. İlin halen karşı karşıya olduğu zorluk, eski kanalizasyon şebekelerinin çökmesi ve yenileme ve iyileştirme gerektirmesi ile arıtma tesislerinin küçük ölçekli olması ve yoğun turizm sezonunda, özellikle kıyı bölgelerinde bunların kapasitelerinin aşılabiliyor olmasıdır.
- Drenaj ve yağmur suyu. Yağmur suları genellikle Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi genelindeki derelere deşarj edilmektedir. Yağmur suyu kanallarının drenajı engelleyecek şekilde tıkanıpına ilişkin bir sorun bildirilmemiş olmakla birlikte, yağmur suyu ve atık suyun birleştiği yerlerde yoğun yağış dönemlerinde taşma sorunları olmuştur.
- Katı atık. Süleymanpaşa İlçesine hizmet veren Demirli Düzenli Katı Atık Depolama Sahası halihazırda %90'ın üzerinde kapasiteyle çalışmaktadır; bu nedenle 2021 yılına kadar yeni bir Entegre Atık Geri Dönüşüm ve Bertaraf Tesisi yapılması planlanmış olup, yapımı Süleymanpaşa İlçesinde devam etmektedir.

- Ulaşım. Tekirdağ İlinde üç ana karayolu, 198 km demiryolu, bir havalimanı ve iki büyük ticaret liman bulunmaktadır. Hayrabolu-Tekirdağ Karayolu Projesi ve Halkalı-Kapıkule Yüksek Hızlı Tren Hattı dahil olmak üzere birçok yatırım devam etmektedir.
- Sosyal altyapı. Süleymanpaşa İlçesi dört hastane, yerel sağlık ocakları, ilk ve orta dereceli okullar, bir üniversite, sosyal tesisler, acil hizmet birimleri ve iki geçici toplanma alanı dahil olmak üzere çok çeşitli sosyal altyapı tesislerine sahiptir. 460 yataklı bir Şehir Hastanesinin yapımı da halen devam etmektedir.

3.2 Kahramanmaraş

Kahramanmaraş ili Türkiye'nin güneyinde, yani Akdeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. Kahramanmaraş kuzeyde Sivas, kuzeydoğuda Malatya, doğuda Adıyaman, güneyde Gaziantep, batıda Adana ve Osmaniye ve kuzeybatıda Kayseri ile çevrilidir. Şehir merkezi Ahır Dağı'nın eteklerinde ve Maraş ovasında yer almaktadır. Şehir merkezinin topografya yapısı kuzeyden güneye doğru eğimli bir yapıya sahiptir. Kahramanmaraş'ta karasal iklime benzer bir Akdeniz iklimi hakimdir. Kahramanmaraş üç farklı bölgeye (Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi) yakın bir alan üzerinde yer almaktadır. Merkezde hakim olan iklimin aksine, rakım nedeniyle şehrin kuzey kesiminde karasal iklim hakimdir. Merkezde yıllık sıcaklık ortalaması 16,9 °C'dir. Karasal iklimin etkisiyle güneyden kuzeye ve batıdan doğuya doğru azalır. Yağışlar genellikle kış aylarında görülür. Yıllık ortalama yağış miktarı 710 mm'dir. Hakim rüzgar yönü kuzeydir. Nüfusun yaklaşık %46'sı kırsal alanlarda yaşamakta ve ağırlıklı olarak tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktadır. İlin sosyoekonomisi içinde sektörel sıralama tarım, sanayi, ticaret, ulaşım, iletişim ve inşaatır. Kahramanmaraş'ın nüfusu 1.168.163'tür (TÜİK 2020).

Şekil 5. Kahramanmaraş'ın İlçeleri

Kahramanmaraş Türkiye'de Suriyeli nüfusunun en fazla olduğu 10 şehirden biridir. Kahramanmaraş'ın nüfusu 1.127.623'tür. 2016 yılında Kahramanmaraş'ta 86.347 Suriyeli mülteci vardı ve bunlar 1.096.610 olan yerel nüfusunun %7,9'una karşılık geliyordu. 2018 yılında, Kahramanmaraş ilinde 117.907 Suriyeli mülteci bulunduğu ve bunun 1.127.623 seviyesindeki yerel nüfusunun %9,6'sına karşılık geldiği belirtilmiştir. İlde bulunan Suriyeli mülteci nüfusu 2012 ila 2018 arasındaki son altı yılda %78 artmıştır.

Kahramanmaraş'a son yıllarda hızlanmış olan Suriyeli göçü, daha iyi altyapı ve üstyapı talebinin artmasına neden olmuştur. Kahramanmaraş Belediyesi ve KASKİ, bölgedeki sağlık standartlarının iyileştirilmesi ve doğal kaynakların korunması bakımından öncelikli konuları belirlemiştir. Bu öncelikli konular arasında entegre katı atık yönetimi, su temini kapasitesinin artırılması, atık su toplama ve arıtma ve yağmur suyu toplama yer almaktadır.

Kahramanmaraş şehrindeki altyapı performansı şu şekilde özetlenmektedir:

- Su temini. Kahramanmaraş İlının su ihtiyacı, atık suların toplanması ve bertaraf edilmesinden de sorumlu olan Kahramanmaraş Su ve Kanalizasyon İdaresi (KASKİ) tarafından sağlanan yer altı suyu (%70) ve yüzey suyu (%30) ile karşılanmaktadır. Kayıp-kaçak su yüzdesi nispeten yüksek olup, %63'tür ve şebekenin eskimiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bölgede kuraklık yaşanması ve yağış miktarının

azalması beklendiğinden, gelecekte iklim değişikliği nedeniyle su güvenliği giderek daha önemli hale gelebilir.

- Kanalizasyon ve atık su. Modern Kahramanmaraş Merkez Gelişmiş Biyolojik Atık Su Arıtma Tesisi dahil olmak üzere, KASKİ tarafından yönetilen dört atık su arıtma tesisi (ASAT) bulunmaktadır.
- Drenaj ve yağmur suyu. İl, geniş bir nehir ve akarsu ağına sahiptir. Drenaj ve yağmur suyunun KASKİ tarafından yönetilen ve şehir merkezinde bulunan ayrı bir sistemle kısmen toplanmakta fakat bunun dışında ayrıştırılmamaktadır.
- Katı atık. İle Kahramanmaraş (Kürtül) Düzenli Katı Atık Depolama Sahası hizmet vermektedir. Bu saha, üç lot olacak şekilde tasarlanmıştır. Birinci lot halen işletilmekte, ikinci lot ise inşa halinde olup, 18 yıl faal olması planlanmaktadır.
- Enerji: İle elektrik dağıtım hizmetini AKEDAŞ Elektrik Dağıtım Satış A.Ş. vermektedir. Toplam kurulu güç kapasitesi 9,07 MW olan yeni bir hidroelektrik santrali (HES) inşa halindedir. Isınma için doğal gaz kullanılmakta olup, dağıtım şirketi Arsan Maraş Doğal Gaz Dağıtım A.Ş.'dir (ARMADAŞ).
- Ulaşım. İlin 222 km demiryolu bulunmakta, bu demiryolu Devlet Demir Yolları (TCDD) tarafından işletilmekte ve ili Fevzipaşa-Narlı demiryolu koridoruna bağlamaktadır; Kahramanmaraş-Nurdağı arasına elektrikli bir Yüksek Hızlı Tren hattı yapılması planlanmaktadır. Kahramanmaraş şehri D825 ve D835 Devlet Karayollarının kesiştiği noktada olup, havalimanı ve bölge otobüs terminali vardır.
- Sosyal altyapı. Kahramanmaraş şehri ilin idari, ekonomik ve kültürel merkezidir. Bir dizi devlet hastanesi ve özel hastane, 78 itfaiye aracı ve her belediye birimi için Acil Müdahale Planıyla, afet durumunda sağlık tesislerine erişimi yüksektir.

3.3 Manisa

Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde (kuzeyde Balıkesir; batıda İzmir; doğuda Kütahya, Uşak ve Denizli; güneyde Aydın ve İzmir) yer alan Manisa, 13.810 km²'lik bir alanı kaplar ve 1.450.616 nüfusa sahiptir (TÜİK, 2020). Manisa, Ege Bölgesi'nde nüfus yoğunluğu açısından İzmir'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. İl sınırları dahilinde 17 ilçesi bulunmaktadır. Manisa'da 1 Milli Park (Spil Dağı Milli Parkı), 1 Tabiat Anıtı (Kula Peri Bacaları Tabiat Anıtı) ve 2 Tabiat Parkı (Mesir Tabiat Parkı ve Süreyya Tabiat Parkı) bulunmaktadır. Manisa İli, güneyde sarp bir topografya veren Spil Dağı ile kuzeyde düz alanlar oluşturan Manisa Ovaları arasında yer almaktadır.

Manisa Belediyesi 2012 tarihli 6360 sayılı Kanun hükümleri uyarınca 30 Mart 2014 tarihinde Büyükşehir Belediyesi statüsüne kavuşmuştur. Manisa Su ve Kanalizasyon İdaresi (MASKİ) ise 28958 sayılı 31 Mart 2014 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 2014/6072 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. 13.339 km²'lik bir coğrafi alana hitap eden Manisa Su ve Kanalizasyon İdaresi (MASKİ), 1.450.616 kişiye hizmet vermektedir. 2020 yıl sonu itibarıyla MASKİ'nin abone sayısı 621.697'ye ulaşmıştır. MASKİ 2020 yılında 26 mahallede 225 kilometre içme suyu ve 250 kilometre kanalizasyon sistemini tamamlamış ve 2.128.000 metrekairelik altyapı ve üstyapı yatırımlarına hızla devam etmiştir. MASKİ, Gediz ve Bakırçay

Havzaları atık su arıtma tesislerine 315 milyon TL yatırım yapmıştır. 2020 yılı sonu itibarıyla 19 atık su arıtma tesisi faal olup, MASKİ kuruluşundan bu yana 217 milyon metreküp atık su arıtmıştır. Alaşehir merkez ve Kavaklıdere'deki atık su arıtma tesisleri 2020 yılında faaliyete geçmiştir. MASKİ ayrıca sistematik takip yapmak için içme suyu hatları ve kaynakları sistemini (SCADA sistemi) devreye almıştır. Buradaki amaç içme suyu kaynaklarının daha etkin şekilde yönetilmesi, kayıp ve kaçakların azaltılması ve 2 bin kilometreyi aşkın bir şebekeyle suyun vatandaşlara modern sistemlerle ulaştırılmasını sağlamaktır. MASKİ, 2020 yılında il genelinde 1.087 adet içme suyu deposunu yenilemiş ve yeni içme suyu kaynakları için 384 adet sondaj kuyusu açmıştır.

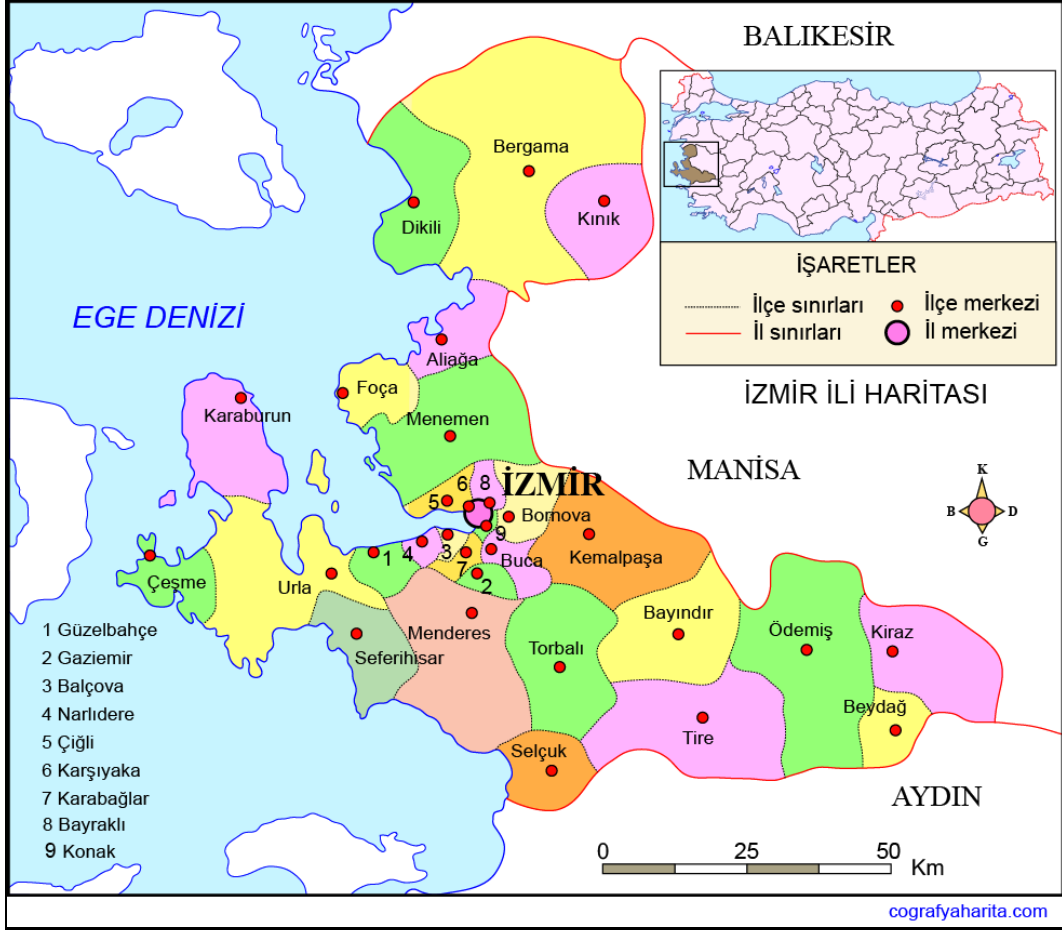

Şekil 6. Manisa'nın İlçeleri

3.4 İzmir

İzmir Türkiye'nin en kalabalık üçüncü şehri olup, nüfusu yaklaşık 4 milyondur. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 30 ilçesi vardır. İzmir, kuzeyde Madra Dağları ve Balıkesir, güneyde Kuşadası Körfezi ve Aydın, batıda Çeşme Yarımadası ve İzmir Körfezi, doğuda Manisa ile çevrili bir coğrafyaya sahiptir. İl sınırları içinde Ege Bölgesinin en önemli akarsularından biri olan Gediz nehrinin alt kolu yer almakta olup, ayrıca Küçük Menderes ve Bakırçay da faal akarsulardır. Gediz Nehri kaynağını Orta Batı Anadolu'da bulunan Murat Dağından almaktadır. Toplam uzunluğu 400 km'dir. Kaynağı İzmir il sınırları içindeki Yamanlar Dağı'nda bulunan Kemalpaşa Çayı, Gediz Nehri'nin en önemli kollarından biridir. İzmir'in nüfusu 4.394.694'tür (TÜİK 2020).

İzmir ilinin yer şekilleri oldukça yakın zamandaki jeolojik olayların bir sonucudur. Yer şekillerinin ana hatlarını doğu-batı doğrultusunda uzanan sıradağlar arasında yer alan çöküntü ovaları ve alüvyon çökel ovaları oluşturmaktadır. İlin en kuzeyinde ise Madra Dağları yer alır. Rakımı 1250 metrenin üzerinde olan bu dağlar kuzeyindeki Burhaniye-Havran Ovası ve güneyindeki Bergama Ovası arasında önemli bir yükseklik oluşturmaktadır. Bu dağların bir kısmı güneybatıya doğru Altınova ve Dikili'ye ulaşır ve ovalara inerek deniz kıyısına gelir. Madra Dağları'nın güneybatı kenarı, Bergama ilçesinin batı tarafında, rakımı 1061 m'ye ulaşan Geyiklidağ olarak bilinir.

Şekil 7. İzmir'in İlçeleri

İzmir'de Akdeniz iklimi hüküm sürer, yazları uzun, kışları ılımandır; bu durum şehrin soğutma yüklerinin ısıtma yüklerinden fazla olmasına yol açar. Ancak, şehrin nüfus yoğunluğu yüksek olup, konut ihtiyacı yeşil alanların kaybına neden olmakta, bu da kentsel alanları kentsel ısı adası (KIA) etkisine oldukça açık hale getirmektedir. KIA etkisinin neden olduğu risklerin azaltılması amacıyla, İzmir Avrupa Birliği'nin Urban GreenUP programına lider şehir olarak katılmaktadır. Belediye bu program kapsamında kentsel sıcaklıkları düşürürken, bisiklet ve yaya ulaşımını teşvik etmek için yeşil koridorlar oluşturmaya çalışmaktadır.

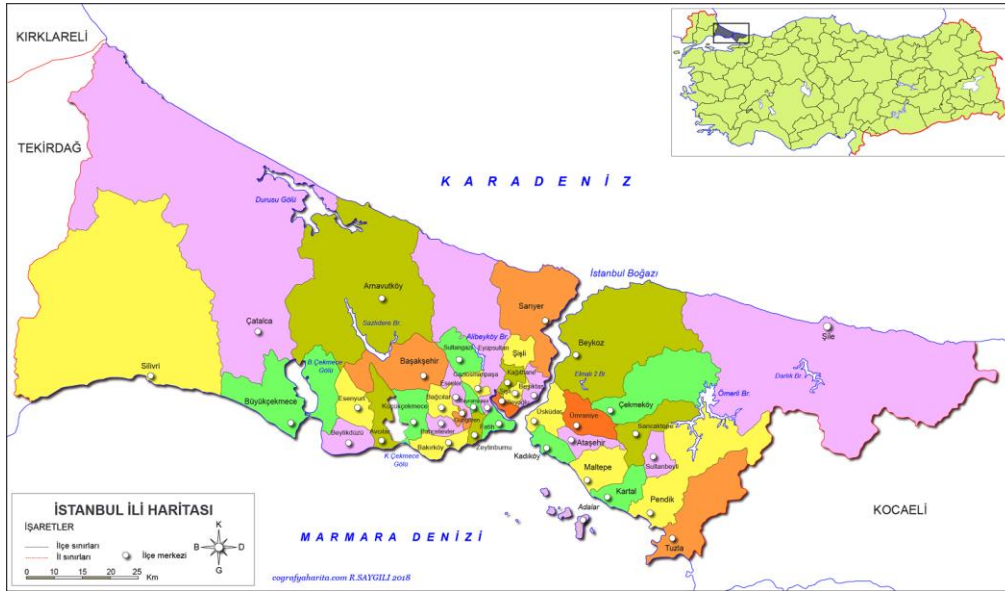
30 Ekim 2020 tarihinde Ege Denizinde meydana gelen depremde İzmir şehri ciddi hasar almıştır. Depremi ardından, kuraklık sonrası şehirde uzun süreli yoğun yağışlar ve bundan kaynaklı ani seller meydana gelmiş (Aralık ortası ile 2021 Şubat başı arasında), bunlar da mal

ve can kaybına neden olmuştur. Meydana gelen kuraklık ve seller şehrin iklim değişikliği karşısındaki zayıflığını göstermiştir.

İzmir nüfusunun üçte ikisi körfezin etrafındaki nispeten dar bir alanda yaşamaktadır, bu da İzmir halkının selden korunmasını zorlaştırmaktadır. Şehrin kanalizasyon ve yağmur sularının aynı borulardan akarak pompa istasyonlarına, oradan da körfezin kuzeybatısındaki Çiğli atık su arıtma tesisine ulaşması durumu daha da kötüleştirmektedir. Kanal ve arıtma kapasitesi aşıldığında sel meydana gelmekte, kanalizasyon ve yağmur suları denize deşarj olarak deniz kirliliğine, çökelmeye ve ötrofikasyona neden olmaktadır.

3.5 İstanbul

İstanbul, Türkiye'nin kuzeybatısında 280 01' ve 290 55' doğu boylamları ile 410 33' ve 400 28' enlemleri arasında ve Karadeniz'den Marmara Denizi üzerinden Akdeniz'e yegane geçişi sağlayan Boğazın üzerinde yer alır. İstanbul, Avrupa ile Asya'yı ayıran deniz yolunu oluşturan Boğaz ile iki kıtaya yayılmıştır. Boğaza açılan bir körfez olan Haliç de İstanbul'un Avrupa yakasını kuzey ve güney olarak ikiye böler. İstanbul ili toplam 5.512 km²'lik bir alanı kaplamaktadır.

Şekil 7. İstanbul'un İlçeleri

İstanbul'un önemi ticari yönden stratejik bir konumda bulunmasından kaynaklanmaktadır. İstanbul birçok medeniyete başkentlik yapmış bir şehirdir. İstanbul Şehri, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Latin İmparatorluğu ve nihayet bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmıştır. İstanbul, coğrafi yönden birçok ülke arasındaki geçiş bölgesi olması nedeniyle önemli bir noktadır. İstanbul şehrinde bugüne kadar birçok medeniyet yaşamıştır. İstanbul'da M.Ö. 5000 yılına ait kalıntılar bulunmakta, bu da şehrin tarihinin ne kadar eskiye dayandığını göstermektedir. Ayrıca, İstanbul ili yaklaşık 16 milyonluk nüfusu ile dünyanın sayılı şehirlerinden biridir.

İstanbul çevresindeki bitki örtüsü Akdeniz iklimi bitkilerine benzer. Yer yer görülen ormanlık alanların en önemlisi şehrin 20 km kuzeyindeki Belgrad Ormanıdır. İstanbul ilinde büyük bir

nehir yoktur. En büyük akarsu, aynı zamanda Kocaeli Yarımadasının en büyük suyu olan Riva Deresidir. 71 km uzunluğundaki Riva Deresi, kaynağını Kocaeli ilinden alarak güneydoğu-kuzeypbatı yönünde akar ve Riva köyü yakınlarında Karadeniz'e dökülür. İstanbul Boğazı'na dökülen suların en önemlileri Küçükksu ve Göksu Çaylarıdır. Bunların dışında Haliç'e dökülen Kağıthane ve Alibey Dereleri, Küçükçekmece Gölü'ne dökülen Sazlıdere, Büyükçekmece Gölü'ne dökülen Karasu Deresi, Terkos Gölü'ne dökülen Trança Deresi İstanbul'un başlıca akarsularıdır. Şehrin suyu Terkos Gölü'nden sağlanmaktadır. Marmara Denizi kıyısında yer alan Küçükçekmece (11 km²) ve Büyükçekmece (16 km²) Göllerinin suları denizle temasından dolayı tuzludur.

İstanbul, Akdeniz ikliminin özelliklerini taşımakla birlikte Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı'nın etkisiyle farklı özellikler gösterir. Kış aylarında Karadeniz'den gelen soğuk-kuru hava kütlesi ile Balkanlar'dan gelen soğuk-yağışlı hava kütlesi, özellikle Akdeniz'den gelen ılık ve yağışlı güney hava kütlelerinin etkisi altındadır. Karadeniz'in soğuk yağışlı havası (poyraz) ile Akdeniz'in ılık havası (Iodos) il genelinde birbirini takip eder. İlde yaz ile kış ve gece ile gündüz arasında büyük sıcaklık farkları yoktur.

Kuzey Anadolu Fayı, kısaltılmış ismiyle KAF Türkiye için çok önemli bir fay hattı olup, Marmara Denizi'nde tek parça olarak devam etmektedir ve harekete geçtiği takdirde tek parça halinde kırılarak çok şiddetli bir depreme neden olabilir. Depremsellik açısından, KAF dünyadaki en hızlı hareket eden ve en faal fay kuşaklarından biridir. 1900'den 1999'a kadar bu fay kuşağında dokuz büyük deprem olmuş ve yaklaşık 1200 km uzunluğundaki bu fayın 3/4'ünde kırılma meydana gelmiştir.

Marmara Bölgesi'nin doğu kesiminde, 17 Ağustos 1999 tarihinde İzmit Körfezi'nde (Gölcük) ve 12 Kasım 1999 tarihinde Düzce'de iki büyük deprem olmuş, ciddi hasar meydana gelmiştir. İzmit Körfezi'nde 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen deprem yaklaşık 20.000 kişinin ölümüne neden olmuştur (Gündoğdu, 2011).

Ayrıca, İstanbul şehri şiddetli sellerden Marmara Denizi'nde meydana gelen ağır müsilaj sorunundan etkilenmiştir.

4 ÖNERİLEN ALT PROJELERİN MUHTEMEL ÇEVRESEL VE SOSYAL ETKİLERİNİN ANALİZİ

4.1 Önerilen Alt Projelerin Çevresel ve Sosyal Risk Sınıflandırması

İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Manisa ve Tekirdağ büyükşehir belediyelerinin Projenin 2 ve 3. Bileşenlerinin katılımcı belediyeleri oldukları teyit edilmiştir. Bu belediyeler, tümünün (a) (deprem, sel, kuraklık, sıcak hava dalgaları gibi) doğal tehlikelerinin ve iklim değişikliğinin etkileri karşısında son derece örselenebilir oldukları, (b) hizmet verdikleri bölgelerde dönüşüm gerektiren çok sayıda riskli konut bulunduğu ve (c) hizmet verdikleri bölgelerde acilen dayanıklı altyapı yatırımı yapılmasını gerektiren riske açık birden fazla alan bulunduğu için seçilmişlerdir.

Belediye altyapı yatırımları arasında yağmur suyu, drenaj ve taşkın yönetim sistemleri yapımı veya ıslahı, afete dayanıklı su ve atık su sistemleri ve arıtma tesisleri yapımı veya güçlendirmesi ve dayanıklı köprü, yol, alt geçit ve kavşak yapımı veya ıslahı bulunacaktır.

Dünya Bankası, İller Bankası ve ÇŞİDB ileride sağlanacak finansman için güçlü bir temel oluşturmak amacıyla bu ilk aşama projesi sırasında yatırım bakımından riski daha az alt projelerin belirlenmesi gerektiği konusunda mutabık kalmışlardır. Projede deprem dayanıklılığına odaklanılacağı ancak Tekirdağ ve Kahramanmaraş'ta yapılmış ve halen Manisa'da yapılmakta olan şehir geneli risk değerlendirme çalışmaları esas alınarak kentsel dayanıklılık oluşturulmasına yönelik entegre bir yaklaşım da oluşturulacağı tüm taraflar tarafından teyit edilmiştir. Şehir genelinde kapsamlı bir risk değerlendirmesi proje hazırlama zaman çizelgesi içinde yapılamayacağı için, İzmir halihazırda yapılmış olan analiz ve çalışmalara göre gözden geçirilecektir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, proje hazırlama zaman çizelgesi içinde son alt borçlanıcı olarak dahil edilmiştir.

3. Bileşen kapsamındaki alt projelerin seçimi tamamlandığında, Ç-S risk sınıflandırması yapılacak ve alt projelerin Ç-S değerlendirme gereklilikleri İller Bankası ve Dünya Bankası ekipleri tarafından müşterek belirlenecektir.

Ç-S değerlendirme gerekliliklerine ek olarak, İller Bankası beş belediyenin tümü için bir yeniden Yerleşim çerçevesi (YYÇ) hazırlayacaktır. Alt projelere ÇSS2 uygulanacağı için bu kapsamda ayrı bir İş Gücü Yönetim Prosedürü (İYP) de hazırlanacaktır.

4.2 Önerilen Alt Projelerin Muhtemel Çevresel ve Sosyal Etkileri

Bu bölümde gerek yapım aşamasında gerekse işletme aşamasında alt projedeki faaliyetlerinden kaynaklanabilecek muhtemel çevresel ve sosyal etkiler tanımlanmıştır.

Aşağıda sıralanan etkiler geniş çaplı vurgulanmıştır ve alt projelerin çoğunu kapsayacağı öngörülmektedir. Her bir alt projeye ilişkin muhtemel spesifik etkiler fizibilite raporunun Ç-S değerlendirme bölümünde yer alacaktır.

Ancak, spesifik alt proje ÇSED veya ÇSYP'sinin hazırlanması sırasında her bir alt projenin muhtemel çevresel ve sosyal riskleri daha ayrıntılı değerlendirilecektir. Söz konusu faaliyetlerden kaynaklanan etkilerin önlenmesi, azaltılması veya tazmin edilmesi için önerilen hafifletme tedbirleri bu raporlarda belirlenecektir.

4.2.1 Çok Boyutlu Muhtemel Etkiler

Uygulanacak tipik proje faaliyetleri genel olarak şu şekilde sınıflandırılır:

- Yapım aşaması ve
- İşletme aşaması.

Tüm alt projelerde beklenebilecek genel, çok boyutlu muhtemel çevresel etkiler aşağıda sunulmuştur.

Yapım Aşaması

Çevresel Etkiler

Toprak Erozyonu, Kaybı ve Kontaminasyonu

Toprak üzerindeki en büyük etki, hafriyat yapılacak alt projelerin ayak izlerinde muhtemelen yüzey toprağı kaybedilecek olması olabilir. Hafriyat toprağı, çoğunlukla su ve rüzgar olmak üzere erozyon faktörlerine maruz kalabilir. Yapım aşamasında ağır makinelerin devreye girmesi nedeniyle, şantiyelerde yanlışlıkla meydana gelen yağ sızıntıları nedeniyle toprak kontaminasyonu görülebilmektedir. Toprak üzerindeki etkiler asgari düzeyde olacak ve sadece inşaatın yapılacağı şantiye alanları ile sınırlı olacaktır. Büyüklük açısından önemi düşük olacaktır.

Alt projelerin toprak ortamı üzerindeki muhtemel etkileri aşağıda özetlenmiştir:

- Yüzey toprağının sıyrılması ve tesviye, hafriyat ve dolgu yapılması, iş makinelerinin çalışması sonucu toprağın sıkışması
- Hafriyat ve dolgu faaliyetleri sonucu toprak katmanlarının karışması
- Kazalar ve beklenmeyen olaylardan kaynaklanabilecek yağ veya yakıt sızıntıları veya dökülmeleri sonucu toprak kontaminasyonu
- Alt proje kapsamında oluşacak katı ve/veya sıvı atıkların kontrolsüz depolanması veya bertaraf edilmesi durumunda oluşabilecek toprak kirliliği
- Hafriyat kaynaklı muhtemel erozyon

Doğal Yaşam Alanları Üzerindeki Etkiler

Yapım aşamasında her bir alt projenin bağlantı yollarının ya da fiili inşaat alanının önünün açılması için ağaç veya bitki örtüsü kaybı meydana gelebilir. İnşaatın yapılacağı alanın inşaata uygun hale gelmesi için bitki örtüsü temizlenecektir. İnşaat işleri kapsamında verimli mera ve tarım arazileri doğrudan ayrılacak, çalılar temizlenecek, yüzey toprağı kaldırılacak, hafriyat ve toplu nakliye yapılacaktır. Ayrıca, bu faaliyetler toprağı rüzgar ve su gibi erozyon unsurlarına açık hale getirecek ve böylece arazi tahribatını tetikleyecektir. Kimyasal madde veya başka tehlikeli madde dökülmesi/sızması ve atık/atık su işleme ve bertaraf sürecinin kötü olmasından dolayı etkiler oluşabilir. Bu sorunlar, etkinin büyüklüğü (dökülme miktarı, dökülen kimyasalın toksisite düzeyi v.s.) dikkate alındığında düşük önemden yüksek öneme kadar ekosistem hizmetleri üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Proje faaliyetlerinin ekolojik bileşenler üzerindeki etkisi etkinin büyüklüğüne ve alıcının örselenebilirlik düzeyine bağlıdır.

Toz ve Egzoz Gazları Emisyonu ve Gürültü Kirliliği

İnşaat sırasında, alt proje şantiyelerinde malzemeler elleçlenecek ve iş makineleri hareket edecektir. Kaçak toz emisyonlarına ek olarak, ağır iş makinelerinden kaynaklanan egzoz

emisyonları meydana gelecektir. Araçlardan kaynaklanacak başlıca egzoz gazları NO₂, CO, HC, SO₂ ve PM'dir. Ayrıca, atık toplama ve nakletme işlemleri sırasında meydana gelecek biyolojik aerosoller ve koku da hava kalitesini bozabilir. Etkiler, yerel düzeyde kaldıkları ve yalnızca yapım aşamasında söz konusu oldukları için büyüklük, süre ve mekansal kapsam açısından düşük olarak kabul edilebilir.

Su, Enerji ve Ham Madde Kullanımıyla İlişkili Etkiler

Çalışanlar ve toz bastırma işlemleri için su ihtiyacı doğacaktır. Yapım aşamasındaki faaliyetlerde beton, donatı, yapı çeliği, demirli betonarme, öngerilmeli beton, enerji v.s. gibi kaynakların tüketilmesi gerekecektir. Proje sahasında yapılan inşaat işleri, temiz nehir sularının çimento ve çamurlu suyla veya toprak hareketiyle kontamine olması riskini doğurabilir. Yapım işleri nedeniyle asılı parçacıkların artması, şantiye kamplarındaki koşullardan kaynaklanan insan kontaminasyonu riski ve işçilerden kaynaklanan atık su üretimi, alt projelerin doğal su kütlelerine yakın olduğu yerler başta olmak üzere, yüzey suyu ve yer altı suyu kalitesini etkileyebilir. Bu etki, büyüklük ve mekansal kapsam açısından düşük önemdedir. Sadece inşaat aşamasında ve yağışlı dönemlerde meydana gelebilir.

Katı Atık

Projenin yapım aşamasında bitki örtüsünün temizlenmesi, tesviye yapılması, ana işletme üniteleri ve yardımcı ünitelerin yapılması ve kurulması, tedarik, ünite ve ekipmanların nakledilmesi ve monte edilmesi gibi faaliyetler gerçekleştirilecektir. Bu faaliyetler kapsamında üretilmesi beklenen katı atık tipleri şunlardır: Kentsel atıklar, sistem ekipmanlarının ambalaj atıkları (örneğin ahşap, karton, plastik v.s.), tehlikeli atıklar, özel atıklar, hafriyat ve inşaat atıkları (örneğin hurda metal, ahşap, beton atığı v.s.) ve atık sistemi ekipmanları (paneller, kablolar, elektronik bileşenler). Tehlikeli ve özel atıklar (boya, çözücü gibi) kimyasal maddeler veya yağ bulaşmış ambalaj malzemeleri veya bezler, makine ve araçların çalıştırılmasından ve bakımlarının yapılmasından kaynaklanan atık yağlar, çözücüler, aküler, piller, filtreler ve makine parçaları içerebilir.

Sosyal Etkiler

İş Sağlığı ve Güvenliği ve İş Gücü

İleriye etkili tedbirler alınmazsa, inşaat işleri sırasında işçilerin sağlık ve güvenliğini tehdit edebilecek vaka ve kazalar meydana gelebilir.

İnşaat sırasında oluşabilecek sağlık ve güvenlik riskleri aşağıda sıralanmıştır:

- Yüksekte çalışma,
- Hareketli nesnelere,
- Kayma ve takılma,
- Gürültü titreşimi ve toz maruzluğu,
- Malzeme elleçleme,
- Kasıtsız çöküntü,
- Asbest,
- Elektrik,
- Trafikinin artmasından kaynaklı trafikle ilgili riskler ve
- İlişkili iş kazası, yaralanma ve hastalık riski.

Ayrıntılar ve alana özel riskler saha etütleri sırasında elde edilecek ve belgelerin sosyal etki bölümleri altında değerlendirilecektir. Etki hafifletme tedbirleri ve iş sağlığı ve güvenliği konuları İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (6331 Sayılı Kanun, Yürürlük Tarihi: 20/06/2012), Dünya Bankası ÇSS2 ve Dünya Bankası Grubu Genel Çevre, Sağlık ve Güvenlik Yönergeleri doğrultusunda yönetilmektedir.

Halk Sağlığı ve Güvenliği

Proje, yerel iş fırsatlarını ve bölgedeki yeni altyapı fırsatlarını artırabilecek olan belediye hizmetlerine erişimin iyileştirilmesi açısından halka fayda sağlamalıdır. Ancak, kaza, yapısal arıza, tehlikeli madde salınımından kaynaklı etkiler, su kalitesi ve miktarı üzerindeki etkiler, mevcut sosyal altyapı üzerindeki baskı ve iş gücü akımına bağlı CSİ/CT riskinden kaynaklı etkiler, inşaatın doğal kaynaklar üzerindeki etkileri, hastalık maruzluğu da meydana gelebilir. Proje kapsamında, yapım aşamasından kaynaklanan aşağıdaki muhtemel Halk Sağlığı ve Güvenliği (TSGS) etkileri belirlenmiştir.

- Nakliye işlerinde ve trafikte hız ve yol hasarı; trafiğin ve trafik kazası ve yaralanma riskinin artması,
- Bağlamsal risklerden kaynaklanan acil durumlar (yani sel, heyelan, deprem, yangın v.s.)
- Temiz ve sürdürülebilir su kaynaklarına erişim,
- Mevcut yer altı kamu hizmet kablo ve borularının hasar görmesi ve hizmetlerin aksaması,
- Gürültü ve Titreşim,
- Geçici işçi ve kamp takipçilerinin akını nedeniyle mevcut halk sağlığı ve kanalizasyon altyapısına olan talebin artması,
- İnşaat işçileri ve iş fırsatı kovalayanlar yüzünden halkın kültür, güvenlik ve emniyetinin tehdit altına girmesi,
- İş gücü akımından ve geçici işçilerle halkın etkileşiminden kaynaklanan, cinsel yolla bulaşan hastalıklar (CYBH) gibi bulaşıcı hastalık riski ve CSİ/CT riskinin artması,
- İnşaatın halkın kendi evlerine, iş yerlerine, okullara v.s.'ye ulaşmasını etkilemesi,
- İnşaatın muhtemel örselenebilir gruplar üzerindeki etkisi ve
- Proje sahasında bulunabilecek atık toplayıcılar (varsa) üzerindeki etkiler.

Trafik

Yatırımların yapım aşamalarından kaynaklanan ve rahatsızlık, aksama, sağlık ve güvenlik etkilerinin yanı sıra ekonomik etkilere neden olma potansiyeli olan trafik sıkışıklığı ve geçici aksamalar. Proje sahalarında hareket eden ağır inşaat araç ve makineleri kullanılmasının genel olarak araçların hareket ve akışını kısıtlayarak trafiğe neden olduğu bilinmektedir. Bu durum, kazaların sıklık ve şiddetinin artmasına neden olabilir.

Arazi ve Geçim Kaynağı Kaybı

Proje alanındaki mevcut arazi kullanımı bağlantı yolu yapımı, şantiye kampı, malzeme sahası ve ocak sahası açılması ve benzeri işlemlerden etkilenecektir. Bunlar arazide iz bırakacak, bitki örtüsü kaybına neden olacak, bu da toprak erozyonuna yol açacaktır. Yerel halk katmanları içinde, projeden etkilenen kişiler, yatırımların inşaat ihtiyaçlarından dolayı arazilerini, varlıklarını ve geçim kaynaklarını kaybedebilir. Bu etkiler arasında, etkilenen arazilerin resmi veya gayriresmi mülkiyetine sahip kişiler arasında tarım arazisi, otlak arazisi, işletme ve yapı kaybı olabilir.

Kırılgan Gruplar

Proje bölgelerinde yaşayan engelliler, çocuklar veya yaşlılar gibi belirli kırılgan gruplar, belirli azınlıklar ve geçim kaynaklarına bağımlı gruplar yapım aşamasında etkilenebilirler. Alt proje seviyesinde yapılacak bir çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi sayesinde, ilgili alt projelerle ilgili kırılgan gruplar tespit edilecektir.

Alt projeye özel ÇSED'ler/ÇSYP'lerde, muhtemel kırılgan grupların (örneğin okula gidip gelen okul çağındaki çocukların) günlük yaşam kalıpları ile bağlantılı olarak inşaat işleri nedeniyle oluşabilecek her türlü etki dikkate alınacaktır. Benzer şekilde, önerilen alt proje alanlarının yakınında ikamet eden halk katmanları, özellikle de kadınlar üzerinde iş gücü akınına bağlı oluşacak riskleri önlemek için tedbirler alınacaktır. Taşınma, ödenek sağlama, işe yerleştirme, eğitim v.s. gibi yardımlar dahil olmak üzere, geçici veya kalıcı fiziksel veya ekonomik yer değiştirmeden etkilenen kırılgan kişilere yardım sağlanmasına yönelik tedbirler gerektiğinde YİP'lerde bulunabilir.

İşletme Aşaması

Çevresel Etkiler

Katı Atık

Gerek kentsel atıklar gerekse tehlikeli ve özel atıklar çıkması beklenmektedir. Su/atık su arıtılmasından kaynaklanan katı atık kalıntıları arasında arıtma sürecinde oluşan çamur, kullanılmış filtre membranları, kullanılmış malzemeler ve muhtelif atıklar bulunur. Hasarlı, arızalı veya ömrünü tamamlamış ekipmanlardan veya belirli aralıklarla ya da arıza durumunda yapılacak bakım ve onarım faaliyetleri sırasında değiştirilebilecek veya kontrol edilebilecek malzemelerden kaynaklı atık üretimi olabilir. Yeni ekipman, parça ve (topaklaştırıcı, dezenfektan gibi) ihtiyaç duyulan diğer malzeme alımı da ambalaj atığı çıkmasına neden olacaktır. Ekipmanlarda yağ değişimi yapılmasından dolayı atık yağ olacaktır.

Hava Kalitesi, Koku ve Gürültü

Söz konusu etkiler, ASAT'larla ilişkili hidrojen sülfür, metan, ozon, gaz veya uçucu kimyasal madde emisyonlarından kaynaklanabilir. Su ve atık su arıtma tesislerinin uygunsuz çalışması nedeniyle koku sorunları ortaya çıkabilir. Yakınlarda yerleşim yeri varsa, şikayet gelebilir. Pompa istasyonları ve arıtma tesislerinden çıkan gürültü de sorun olabilir. Düzenli katı atık depolama sahalarının işletilmesi, özellikle de uygunsuz işletme uygulamaları nedeniyle koku ve gürültü sorunları da ortaya çıkabilir.

Toprak ve Su Kirliliği

Arıtma tesislerinde kullanılan kimyasal maddelerin çevredeki toprağa veya su kaynaklarına sızması kirliliğe neden olabilir. Fazla çamurun yanlış yönetilmesi de ortamda olumsuz etkilere neden olur. Düzenli katı atık depolama sahalarının işletilmesi sırasında kamyonlardan dökülen atıklar yolları ve çevreyi kirletebilir. Sızıntı suyunun yer altı suyuna kontrolsüz akışından kaynaklanabilecek etkiler arasında yer altı su kalitesinin bozulması, toprak kontaminasyonu ve yüzey suyu kalitesinin olumsuz etkilenmesi olabilir. Yeniden kullanılmaması halinde, arıtılmış atık su denize, nehirlere, yüzey suyu kütlelerine, küçük ve kapalı yüzey suyu kütlelerine ve sulak alanlara ve lagünlere deşarj edilebilir. Arıtma, özümleme kapasitesine ve alıcı suyun en hassas nihai kullanımına dayalı olarak, çıkış suyu kalitesi hedefleriyle tutarlı olmalıdır. Projelerde haşere yönetimi tedbirlerine başvurulması söz konusu ise, ilgili risk ve etkilerin ÇSS 3 doğrultusunda ya da ÇSGY'lere uygun şekilde asgari düzeye indirilmesi için birleşik veya çoklu taktikler kullanılan entegre haşere yönetimi (EHY) veya entegre vektör yönetimi (EVY) yaklaşımları tercih edilecektir.

İklim Değişikliği

Düzenli katı atık depolama sahalarından, sera gazı emisyonlarından biri olan metan gazı salınabilir ve iklim değişikliğine katkıda bulunabilir. Benzer şekilde, atık su arıtma tesislerinden çıkan arıtma çamuru iklim değişikliği bakımından olumsuz etkide bulunabilir.

Sosyal Etkiler

Sağlık ve Güvenlik

Su ve atık su arıtma tesisi ve düzenli katı atık depolama sahası işletmecileri işletme ve bakım sırasında çeşitli tehlikelere maruz kalabilir. Çöp gazı kaynaklı yangın ve patlama riskleri olabilir. Kaza ve yaralanmalar, kimyasallara maruz kalma, gürültü ve titreşime maruz kalma ve patojenlere ve vektörlere maruz kalma gibi iş sağlığı ve güvenliği etkileri. Halk sağlığı ve güvenliği üzerinde görüntü, toz ve koku sorunları gibi etkilerin yanı sıra, çöpçülükle ilgili etkiler ve fiziksel, kimyasal ve biyolojik tehlikeler. Arıtma çamuru da patojenik bakteriler, virüsler, protozoalar, parazitler ve hastalığa neden olabilecek başka mikroorganizmalar içerebilir. Arıtma çamurunun işlem görmeden araziye yayılması ve yüzeye bırakılması insanların doğrudan veya dolaylı temas yoluyla bu organizmalara temas etme ihtimaline yol açar.

Vektör kaynaklı hastalıkların işçilerin uzun vadeli sağlığı üzerindeki etkisini azaltmanın en iyi yolu, IFC Genel ÇSG Yönergelerinde belirtildiği gibi, hastalığa yol açan faktörlerin ortadan kaldırılması amacıyla çeşitli müdahalelerde bulunulmasıdır.

Trafik

Arıtma tesisi çamurunu ve atıkları düzenli katı atık depolama sahalarına taşıyan kamyonların önemli trafik sorunlarına, hava kirliliğinin artmasına, yolların bozulmasına ve benzeri sorunlara kolaylıkla yol açması mümkündür.

Fiziksel ve Ekonomik Yer Değiştirme Sonrası

Arazi edinimi için tazminat verilmesi, geçim düzeylerinin tekrar sağlanması veya iyileştirilmesi yerinden edilmiş kişi ve halk katmanlarının toplumsal refahını tek başına garanti etmez. Geçim düzeylerinin tekrar sağlanması ve iyileştirilmesi genellikle kara, deniz ve su kaynaklarına erişim, sosyal ağlara erişim, doğal kaynaklara erişim ve istihdam gibi birbirleriyle bağlantılı birçok varlık içerir.

Kırılgan Gruplara Dikkat Edilmesi

Risk ve etkilerin belirlenmesi süreci kapsamında, dezavantajlı veya kırılgan durumda olmalarından dolayı projeden ve proje çıktılarında doğrudan ve farklı veya orantısız olarak etkilenebilecek kişi ve grupların belirlenmesi son derece önemlidir. Olumsuz etkilerin dezavantajlı veya kırılgan kişi veya gruplara orantısız bir şekilde yansımaması ve projenin sağladığı gelişmeden kaynaklanan fayda ve fırsatların paylaşılmasında dezavantajlı duruma düşmemeleri için farklılaştırılmış tedbirler önerilmeli ve uygulamaya konmalıdır.

Şikayet Yönetimi

Projenin işletme aşamasında projeye özel şikayet mekanizması devrede olmalı, paydaşlar ve diğer ilgili taraflar şikayet ve endişelerini bu kanaldan bildirebilmelidirler.

4.2.2 Etki Hafifletme

Su ve atık su projelerine yönelik olarak, alt projelerin olası etkilerini kapsayan genel bir etki azaltma planı Tablo 12'de, düzenli katı atık depolama sahasına yönelik genel etki hafifletme tedbirleri ise Tablo 13'te verilmiştir. Alt projelere yönelik olarak, sahaya özel ÇSED'ler/ÇSYP'ler hazırlanırken bunlar dikkate alınmalıdır.

Tavsiye edilen ve hazırlanacak alt yönetim planları Ek-2C'de verilmiştir.

Tablo 12. Su ve Atık Su Alt Projelerine Yönelik Etki Hafifletme Planı

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
Yapım	Trafik	Ulaşım aksama ve ulaşım güvenliği	İnşaat alanın etrafına açık ve net uyarı ve bilgilendirme levhaları konulması. Çalışmalar için zaman kısıtlaması konulması (örneğin, 07.00-17.00 arası). Alternatif yolların (döner kavşakların) belirlenmesinde ve işaretlenmesinde engellilerin, kadınların ve özel ihtiyaçları olan kişilerin göz önünde bulundurulması Tüm inşaat şantiyeleri için Trafik Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
Yapım	Hava Kalitesi	Toz emisyonları	Malzeme taşınmasına kapalı kamyon kullanılması veya kamyonların üzerinin örtülmesi. Toz kalkan yerlerde zemine su püskürtülmesi, fazla malzemelerin bertaraf edilmesi ve işlerin tamamlanmasından sonra alanın temizlenmesi. En fazla toz kalkan yerlerde alana koruyucu örtü veya perdeler konulması. Gerekirse Hava Kalitesi Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
Yapım	Hava Kalitesi	Ekipman ve araçlardan çıkan egzoz gazları	Çalışmaların gündüz ile sınırlanması (örneği 07.00-17.00 arası). Gerekirse Hava Kalitesi Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
Yapım	Gürültü ve Titreşim	Gürültü ve titreşim seviyelerinin yükselmesi	Çalışmaların gündüz ile sınırlanması (örneği 07.00-17.00 arası). Çalışmalar için çizelgeler ve/veya diğer belirli sınırlama biçimleri oluşturulması. Gerekirse Gürültü ve Titreşim Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
Yapım	Toprak Ortamı	Yakıt, yağlama yağı, antifriz v.s. dökülmesi kontaminasyona yol açabilir	İşlerin yapılması sırasında kullanılan araçların ve diğer makine ve ekipmanların durumlarının belirli aralıklarla incelenmesi. Yakıt ve yağların uygun şekilde depolanması ve herhangi bir dökülme durumunda alanın izole edilmesi ve temizlenmesi. Gerekirse Toprak Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
Yapım	Toprak Ortamı	Yüzey toprağı kaybı, hafriyat toprağı birikmesi, erozyon, heyelanlar veya	Proje kapsamında arazi hazırlama işleri ve yapım aşaması boyunca Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği hükümlerine uyulacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
		tortulaşma meydana gelebilir.	Gerekirse Toprak Yönetim Planı hazırlanacaktır.		
Yapım	Toprak Ortamı	Yol kaplamasının hasar görmesi	Kamuya ait yol ve sokaklar doldurulacak ve eski haline getirilecektir.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
Yapım	Su Kaynakları ve Atık Su	Su Kalitesi ve Evsel atık su üretimi	Atık suların, kalıntıların veya başka atıkların yer altı suyuna veya yüzey suyuna deşarj edilmesinden kaçınılacaktır. Gerekirse Su Kaynakları Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
Yapım	Su Kaynakları	Yöre halkına sağlanan suyun belirli aralıklarla kesilmesi	Su kesintilerinin Su Temin Şirketi ile iş birliği içinde planlanması ve kesintilerin halk üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi hedefinin halka bildirilmesi. Gerekirse Su Kaynakları Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici ve Su Temin Şirketi
Yapım	Ekosistem	İnşaat sırasında ağaçlara ve bitki örtüsüne zarar gelebilir	Bitki örtüsünün kaldırılması gereken alanların en aza indirilmesi ve işin tamamlanmasından sonra kaldırılan bitki örtüsünün yerine yenisinin konulması/eski haline getirilmesi. Koruma altındaki ağaçlara veya canlı türlerine zarar gelmemesi için gerekirse özel tedbirler alınması. Gerekirse Biyolojik Çeşitlilik Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
Yapım	Kültürel Miras	İnsan yapımı nesnelere veya başka değerli kültürel ve tarihi eserlere rastlanması mümkündür.	Tüm işlerin durdurulması. Sorumlu otoritelere haber verilmesi. Alanın koruma altına alınması için gereken tüm tedbirlerin alınması. Resmi bildirim gelmeden hiçbir işe devam edilmemesi. Yapım işlerinden önce Bulguya Rastlama Prosedürü hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
Yapım	Atık Yönetimi	Hafriyattan çıkan veya kaldırılan malzeme uygun şekilde bertaraf edilmezse çevreye zarar verebilir. Malzeme veya atığın tehlikeli olması veya tehlikeli olabilecek olması durumu başta olmak üzere	İnşaat sırasında ortaya çıkan ve atık olmayan malzemeler ve hafriyat malzemeleri düzenli depolama sahasında ve çevreye zarar vermeyecek şekilde depolanmalıdır. Yeniden kullanılabilir taş, toprak ve diğer malzemeler proje kapsamında yapılacak işlerde kullanılacaktır. Kullanılmayan malzemeler ve tehlikeli atıklar kurum düzeyindeki düzenlemelere uygun olarak uzaklaştırılmalıdır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
		(örneğin asbest ve çimento borular, profil parçaları v.s.)	Gerekirse (kentsel, tehlikeli ve tehlikesiz atıkları kapsayan) Atık Yönetim Planı hazırlanacaktır.		
Yapım	Atık Yönetimi	Atıkların (hem tehlikeli hem de tehlikesiz) uygun düzenli depolama/bertaraf sahalarına nakledilmesi yönetimi	Oluşan atıklar, gerektiğinde, atık türüne göre uygun önlemlerle idame ettirilen/donatılmış geçici depolama alanında ve sadece geçici olarak depolanmalı ve atık türüne uygun lisanslı taşıma araçları ile lisanslı bertaraf tesislerine nakledilmelidir. Bu bağlamdaki operasyonlar ile ilgili bilgiler kayıt altına alınmalı ve kayıtlar saklanmalıdır. Gerekirse (kentsel, tehlikeli ve tehlikesiz atıkları kapsayan) Atık Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
Yapım	Halk Sağlığı ve Güvenliği	İnşaat çalışmaları nedeniyle ortak kaynaklara veya hizmetlere erişim kesintiye uğrayabilir.	İnşaat işlerinin tamamını kapsayan bir zaman çizelgesi inşaat öncesinde yerel halkla paylaşılmalıdır. Kaynaklara ve hizmetlere erişim için alternatif ve güvenli yollar devreye alınmalıdır. Gerekirse Halk Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetine dahil.	Yüklenici
Yapım	Halk Sağlığı ve Güvenliği	Halk sağlığı ve güvenliği	İzinsiz girişlerin önlenmesi için inşaat alanının etrafı çevrilmelidir. Gerekli işaret levhaları ve aydınlatma ekipmanları tesis edilecektir. Uygun trafik yönetimi tedbirleri alınarak trafik güvenliği sağlanacaktır. Büyük makine ve teçhizat transferleri halka duyurulmalıdır. Gerekirse, bölgedeki acil durum otoritelerinin katılımıyla acil durum tatbikatları yapılmalıdır. Projelerin tasarımları ve inşaat çalışmaları, can ve yangın güvenliği hükümleri dahil olmak üzere, Dünya Bankası Grubunun yönergeleri doğrultusunda olmalıdır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici/ Belediye
Yapım	İş Gücü	İş Gücü Akını (alt projelerin hepsinde iş gücü akını sorunu olmayabilir fakat uzun süreli inşaat işi içeren projelerde inşaat işçilerinin barınması için kamp sahaları kurulması gerekecektir. Halk ile	İş gücü akını sorununa yol açabilecek alt projelerde, kamp sahaları işçileri uygun şekilde barındıracak ve ihtiyaçlarını saha dışına çıkmadan karşılayacakları şekilde düzenlenmelidir. Gerektiğinde işçilere bununla ilgili eğitim verilmelidir. İşçiler, Davranış Kuralları metnini imzalayacak ve bu Kurallara ilişkin eğitim alacaklardır. Kamp sahasının konumu konusunda yöre halkı ile istişare edilecektir.	İnşaat maliyetlerine dahil	Belediye/Yüklenici

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
		işçiler arasında anlaşmazlık çıkabilir)			
Yapım	CDS/CSİ/CT	Cinsiyete Dayalı Şiddet/Cinsel Sömürü ve İstismar/Cinsel Taciz (CDS/CSİ/CT)	Halkla istişare sırasında CDS/CSİ/CT ile ilgili hizmet sağlayıcılar hakkında bilgi paylaşmalıdır. Proje ŞÇKM'si, CDS/CSİ/CT şikayetlerini isimsiz şekilde alınacak ve bunların gizlilik içinde işlem görmesini sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. İlgili Proje personeli, CDS mağdurlarını mevcut tanımlanmış hizmet sağlayıcılara yönlendirmek ve onlara derhal hizmet verilmesini sağlamak için eğitilmelidir. İşçilere yönelik Davranış Kuralları, CDS/CSİ/CT yasağı içerecektir.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici/ Belediye
Yapım	İş Sağlığı ve Güvenliği	Tedbir alınmazsa, inşaat işleri sırasında işçilerin sağlık ve güvenliğini tehdit edebilecek kazalar meydana gelebilir.	İşçilere iş tanımları, sorumlulukları ve İSG ile ilgili riskler bildirilecektir. İşçilere İş Kanunu'na uygun çalışma koşulları (ücret, çalışma saatleri, fazla mesai ücreti, dinlenme süresi, sosyal güvenlik yardımları gibi) sağlanacaktır. İşçilere gerekli kişisel koruyucu donanımlar ile düzenli eğitimler yoluyla iş ve iş güvenliği ile ilgili bilgiler verilecektir. İnşaat işleri başlamadan önce, yapılacak tüm işler için Risk Değerlendirme Raporu hazırlanacak ve ilgili risklerin önlenmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Olası kazalar ve acil durumlar (yangın, deprem, sel v.s.) olayları için "Acil Müdahale Planları" hazırlanacak ve acil durum ekipleri oluşturularak, acil durum senaryoları doğrultusunda tatbikat ve eğitimler gerçekleştirilecektir. Tüm işçiler için İSG sağlanmasına yönelik tüm eylem ve prosedürlerin ana hatlarıyla yer alacağı bir İSG Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici/ Belediye
Yapım / İşletme	Örselenebilir Gruplar	Alt projelerden etkilenen örselenebilir grupların tespit edilmesi	Örselenebilir olarak kabul edilebilecek belirli gruplar (engelliler, atık toplayıcılar, yaşlılar ve proje bölgesindeki geçim kaynaklarına bağımlı belirli gruplar) tespit edilmelidir. Bunların, Paydaş Katılım Planında istendiği şekilde, proje planlaması ve uygulamasına katılımları istişareler yoluyla sağlanmalıdır. Belirli örselenebilir gruplar (yani atık toplayıcılar) projeden etkilenen alandan/araziden gelir elde ediyor olabilir. Proje hakkında bilgilendirilmelerinin ve gelir elde etmeye devam etmelerinin sağlanması.	ÇSD etüdü maliyetlerine dahil	Belediye
Yapım / İşletme	Vatandaş Katılımı	Vatandaşların sürece etkili bir şekilde katılmaması	Türk vatandaşları ve başka uyruklular, belediyeler ve su ve kanalizasyon idareleri dahil olmak üzere paydaşlar arasında iki yönlü etkin katılımın	Proje bütçesine dahil	Belediye

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
		projenin olumlu etkilerini ve faydalarını azaltacaktır.	kolaylaştırılmasına yönelik vatandaş katılım faaliyetleriyle, etkili belediye hizmetlerine erişimin iyileştirilmesi için faydalancı grupların ihtiyaç ve öncelikleri belirlenmeye çalışılacaktır.		
Yapım Öncesi / Yapım / İşletme	Gönülsüz Yeniden Yerleşim	Projeden etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının olumsuz etkilenmesi	Gönülsüz arazi alımını en aza indirecek tasarım çalışmaları Yeniden Yerleşim Planı hazırlanması Gönülsüz yeniden Yerleşim sonucu oluşan kayıpların tazmin edilmesi Özel ihtiyaçları olan kişiler (yaşlılar, kadınlar, çocuklar v.s.) veya engellilerin inşaattan olumsuz etkilenmeleri durumunda, geçici erişilebilirlik tedbirlerinin devreye alınmasının sağlanması	Yeniden Yerleşim bütçesine dahil	Belediye
Yapım / İşletme	Bağlamsal riskler	Sel, heyelan, deprem	Alt projeler için yer seçerken örselenebilir yerlerden kaçınılması	Proje bütçesine dahil	Belediye
İşletme	Su Kaynakları	İşletmenin kötü olması nüfusun geneline verilen suyun yeteri kadar kaliteli olmamasına yol açabilir	Halkın bilgilendirilmesi ve uyarılmasına yönelik acil durum prosedürleri hazırlanması	İşletme maliyetine dahil	İşletmeci
İşletme	Kimyasallar	Klor depolanmasından ve kullanılmasından kaynaklanan çevre güvenliği tehlikeleri	Sürekli klorlama kontrolü ve takibi, klorlama ekipmanı bakım prosedürleri, depolama prosedürleri ve acil müdahale prosedürleri hazırlanması. Klorlama tesisinde ortam takibi yapılmalı ve tesis kilitli olmalıdır. Sadece yetkili personelin erişimine açık olması.	İşletme giderlerine dahil	İşletmeci
İşletme	Kimyasallar	Klor ve diğer proses kimyasalları sızıntıları ve dökülmeleri	Malzeme güvenlik bilgi formlarına (MGBF'ler) uygun olarak güvenli teslimat/depolama/elleçleme prosedürleri hazırlanması Dökülen malzemenin derhal çevrelenmesi ve temizlenmesi	İşletme giderlerine dahil	İşletmeci
İşletme	Çamur Yönetimi	Proses çamuru (filtreleme ve topaklaşma prosesleri)	Sahada bertaraf edilecek çamurun belediye tarafından onaylanması. Gerekirse Çamur Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İşletme giderlerine dahil	İşletmeci
İşletme	Atık Yönetimi	Atıkların (hem tehlikeli hem de tehlikesiz) uygun düzenli depolama/bertaraf	Oluşan atıklar, gerektiğinde, atık türüne göre uygun önlemlerle idame ettirilen/donatılmış geçici depolama alanında ve sadece geçici olarak depolanmalı ve atık türüne uygun lisanslı taşıma araçları ile lisanslı bertaraf	İşletme giderlerine dahil	İşletmeci

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
		sahalarına nakledilmesi yönetimi	tesislerine nakledilmelidir. Bu bağlamdaki operasyonlar ile ilgili bilgiler kayıt altına alınmalı ve kayıtlar saklanmalıdır.		
İşletme	İş Sağlığı ve Güvenliği	Eğitim	İşçilere iş tanımları, sorumlulukları ve İSG ile ilgili riskler bildirilecektir. İşçilere İş Kanunu'na uygun çalışma koşulları (ücret, çalışma saatleri, fazla mesai ücreti, dinlenme süresi, sosyal güvenlik yardımları gibi) sağlanacaktır. İşçilere gerekli kişisel koruyucu donanımlar ile düzenli eğitimler yoluyla iş ve iş güvenliği ile ilgili bilgiler verilecektir. İşletmeden önce, yapılacak tüm işler için Risk Değerlendirme Raporu hazırlanacak ve ilgili risklerin önlenmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Olası kazalar ve acil durumlar için "Acil Müdahale Planları" hazırlanacak ve acil durum ekipleri oluşturularak, acil durum senaryoları doğrultusunda tatbikat ve eğitimler gerçekleştirilecektir. İşçiler, erişebilecekleri bir ŞÇKM olduğundan haberdar edilecektir.	İşletme giderlerine dahil	İşletmeci
İşletme	Halk Sağlığı ve Güvenliği	Halk sağlığı ve güvenliği	İşletme faaliyetleri halkın güvenliğine risk oluşturulmadan yapılacaktır. İzinsiz girişlerin önlenmesi için tesisin etrafı çevrilmelidir. Gerekirse, bölgedeki acil durum otoritelerinin katılımıyla acil durum tatbikatları yapılmalıdır.	İşletme giderlerine dahil	İşletmeci
İşletme	Halk Sağlığı ve Güvenliği	Halkla anlaşmazlık	Projenin riskleri ve olumsuz etkileri hakkında istişare etmek ve etkilenen halk katmanlarının proje hakkındaki görüşlerini almak için fırsatlar yaratılması Müşterinin çevresel ve sosyal performansı ile ilgili olarak etkilenen halk katmanlarının endişe ve şikayetlerinin toplanması ve zamanında çözüme kavuşturulması için şikayet mekanizması kurulması. Projenin her aşamasının internet sitesi, duyuru panoları, iletişim araçları ve halka açık toplantılar yoluyla kamuoyuna şeffaf bir şekilde duyurulması. Etkilenen halk katmanlarından geri bildirim almak için iyi tasarlanmış ve yapılandırılmış bir kamuoyu anketi oluşturulması	İşletme giderlerine dahil	İşletmeci

Tablo 13. Düzenli Katı Atık Depolama Sahalarıyla İlişkili Etkilerin Hafifletilmesine Yönelik Genel Tedbirler (Yapım ve İşletme Aşamaları)

Çevresel Bileşen	Olası Etkiler	Etki Hafifletme Tedbirleri
<i>Fiziksel Çevre</i>		
Topraklar ve Arazi	Malzeme depolaması, inşaat, trafik v.s.'den ötürü toprak yapısının zarar görmesi Hafriyat sırasında yüzey toprağının kaybedilmesi Toprak ve başka malzemelerin bertaraf edilmesi için yapılan hafriyatın etkileri Kontrolsüz yüzey akışlarından ve atık su deşarjından kaynaklanan erozyon İnşaat sırasında arazinin zarar görmesi Bentlerde, yamaçlarda v.s.'de toprak kaymaları Alt toprak katmanlarının kontamine olması	İnşaat dışında kalan alanların korunması, koşullar çok olumsuz olduğunda hassas alanlarda çalışmaktan kaçınılması, uygun şekilde geçici taşıma yolları oluşturulması, zarar gören alanların eski haline getirilmesi İşlerin etkilenen araziye en aza indirecek şekilde tasarlanması Eğimlerin ve istinat yapılarının riski en aza indirecek şekilde tasarlanması, uygun drenaj, toprak stabilizasyonu/bitki örtüsü sağlanması Gerekten yerlerde yüzey toprağının sıyırılması, depolanması ve inşaat sonrası yerine yenisinin konması Drenajın ve diğer bertaraf tesislerin toprak stabilitesi sağlayacak şekilde tasarlanması Malzemelerin onaylı sahalardan alınması / onaylı sahalarda bertaraf edilmesi Geçirimsiz toprak katmanları olan / geçirimsiz taban malzemesi kullanılan sahalarda seçilmesi
Su Kaynakları	İnşaat sırasında ve sonrasında yüzey ve yer altı drenaj düzenlerinin kesintiye uğraması, durgun su oluşması Kaynağın yakıt ve yağ, tehlikeli atıklar ve atık su dahil olmak üzere inşaat, insan ve hayvan atıklarıyla kontamine olması/kirlenmesi Yer altı suyunun sızıntı suyu ile kontamine olması	Mümkün olduğu yerlerde doğal drenajın dikkatle tasarlanması - muhafaza edilmesi, uygun atık su drenajı sağlanması, tehlikeli atıkların güvenli/sağlıklı şekilde bertaraf edilmesi Dikkatli tasarım yapılması, çiftlik hayvanlarından yeterli ölçüde korunması/çiftlik hayvanlarının kontrol edilmesi; tarım, gelişigüzel insan teması, tehlikeli maddeler - yakıt (depolama dahil) Geçirimsiz toprak katmanları olan ve (kaya içindeki çatlaklar ve kuyulardaki yetersiz kaplama ve contalar gibi) hidrolojik bağlantısı olmayan sahalarda seçilmesi; geçirimsiz taban malzemesi kullanılması
Hava Kalitesi	İnşaat sırasında toz, araç egzozu ve duman oluşması Çöp gazı, koku	Tozun suyla kontrol edilmesi, inşaat yöntemlerinin ve tesisin, çalışmaların zamanlamasının, araç hızlarının kontrol edilmesi Uygun tasarım, işletme ve bakım eğitimi, güvenlik Çöp gazının toplanması, düzenli depolama sahasının iyi tanımlanmış küçük hücreler halinde düzenlenmesi, atıkların her gün üzerinin kaplanması ve diğer modern işletme teknikleri
Akustik Çevre	İnşaat gürültüsü, düzenli depolama sahası yapılmasından kaynaklanan titreşimler	İşin zamanının rahatsızlığı en aza indirecek şekilde belirlenmesi Uygun inşaat yöntemleri ve ekipmanları kullanılması Yerleşim bölgeleri içinden geçen trafiğin sınırlı tutulması Tesisin dikkatli yerleştirilmesi ve/veya dikkatli tasarlanması, atık topraktan oluşan bentler veya benzeri yapıda gürültü bariyerleri yapılması
<i>Biyolojik Çevre</i>		
Doğal Yaşam Alanları	Doğal yaşam alanlarının inşaat nedeniyle bozulması, örneğin toz, gürültü, kötü yerleştirme	Dikkatli yerleştirme, ayarlama, işlerin zamanlaması Saha içindeki/yakınındaki hassas alanların korunması
Fauna ve Flora	İnşaat sırasında ve sonrasında kayıp veya bozulma olması, özellikle uygun olmayan mevsimde çalışılması,	Dikkatli yerleştirme, ayarlama ve/veya etkileri en aza indirecek şekilde tasarım, özellikle hassas/nadir canlı türleri için

	çevre rejimlerinde değişiklik olması nedeniyle, (yukarıya da bakınız)	Uygun inşaat yöntemleri seçilmesi Saha içindeki/yakınındaki hassas alanların korunması
<i>İş Sağlığı ve Güvenliği</i>		
	İş kazaları, yaralanmalar v.s.	İşçilere iş tanımları, sorumlulukları ve İSG ile ilgili riskler bildirilecektir. İşçilere İş Kanunu'na uygun çalışma koşulları (ücret, çalışma saatleri, fazla mesai ücreti, dinlenme süresi, sosyal güvenlik yardımları gibi) sağlanacaktır. İşçilere gerekli kişisel koruyucu donanımlar ile düzenli eğitimler yoluyla iş ve iş güvenliği ile ilgili bilgiler verilecektir. İnşaat işleri başlamadan önce, yapılacak tüm işler için Risk Değerlendirme Raporu hazırlanacak ve ilgili risklerin önlenmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Olası kazalar ve acil durumlar (yangın, deprem, sel v.s.) olayları için "Acil Müdahale Planları" hazırlanacak ve acil durum ekipleri oluşturularak, acil durum senaryoları doğrultusunda tatbikat ve eğitimler gerçekleştirilecektir. Tüm işçiler için İSG sağlanmasına yönelik tüm eylem ve prosedürlerin ana hatlarıyla yer alacağı bir İSG Yönetim Planı hazırlanacaktır.
<i>Sosyal Çevre</i>		
Şikayetler	Etkilenen halk katmanlarının endişeleri ve şikayetleri	Projenin riskleri ve olumsuz etkileri hakkında istişare etmek ve etkilenen halk katmanlarının proje hakkındaki görüşlerini almak için fırsatlar yaratılması Müşterinin çevresel ve sosyal performansı ile ilgili olarak etkilenen halk katmanlarının endişe ve şikayetlerinin toplanması ve zamanında çözüme kavuşturulması için şikayet mekanizması kurulması. Projenin her aşamasının internet sitesi, duyuru panoları, iletişim araçları ve halka açık toplantılar yoluyla kamuoyuna şeffaf bir şekilde duyurulması. Etkilenen halk katmanlarından geri bildirim almak için iyi tasarlanmış ve yapılandırılmış bir kamuoyu anketi oluşturulması
Estetik ve Peyzaj	Tamamlanan işlerin yerel görsel etkisi ve genel insan yapımı ve doğal peyzaja bazı istenmeyen girişler, ağaç, bitki örtüsü v.s. kaybı İnşaat sırasında ve sonrasında gürültü, toz, atıklar v.s. Rüzgarla Savrulan Çöpler	Dikkatli yerleştirme ve işlerin tasarımı, elverişsiz maddelerin taranması Kaybedilen ağaçların, sınır yapılarının v.s.'nin yerine yenisinin konması, çalışma alanlarının yeniden bitkilendirilmesi İnşaat alanlarının dikkatli bir şekilde hizmet dışı bırakılması ve atıkların bertaraf edilmesi Sahanın dikkatli seçilmesi, atıkların sıkıştırılması ve her gün üzerlerinin kaplanması Toprak, Arazi, Hava Kalitesi ve Akustik bölümlerine de bakın
Halk Sağlığı ve Güvenliği	İnşaat sırasında ve sonrasındaki sağlık ve güvenlik tehlikeleri Tehlikeli inşaat malzemesi atıklarından ve çöp gazına maruz kalmaktan / çöp gazıyla çalışmaktan kaynaklanan sağlık etkileri ve hastalıklar Düzenli depolama sahasında patlama ve yangın	Tecrübeli yükleniciler görevlendirilmesi. Sözleşme dokümanlarına güvenlik ve çevre gerekliliklerinin dahil edilmesi. Etki hafifletme tedbirleri hakkında bilgi verilmesi. Çalışmanın güvenli olması, gözetimin iyi olması, iş faaliyetlerinin dikkatli planlanması ve programlanması İhtiyacının vurgulanmasına yönelik kapasite geliştirilmesi, halk katmanlarının sürece dahil edilmesi, tehlikeli alanların etrafının çevrilmesi Tesis işletme ve bakım faaliyetlerinin, güvenlik prosedürlerinin v.s.'nin doğru tasarlanması ve bunlar konusunda yeterli eğitim verilmesi Düzenli depolama sahasına giriş-çıkışların sıkı kontrol edilmesi, çöp toplayıcıların ve hayvanların girmemesi için düzenli depolama sahasının etrafının çevrilmesi; biriken atıkların sıkıştırılması, üzerlerinin her gün kapatılması ve hücre bazında dolgu yapılması suretiyle

		<p>haşere, böcek ve kuşların kontrol altında tutulması; ilk yardım imkanları sağlanması; düzenli depolama sahasında çalışan işçilerin mutlaka koruyucu giysi ve ekipman kullanması; personele düzenli sağlık kontrolü yapılması;</p> <p>Çöp gazının toplanması</p>
Cinsiyete Dayalı Şiddet/Cinsel Sömürü ve İstismar/Cinsel Taciz (CDŞ/CSİ/CT)	CDŞ/CSİ/CT'ye eğilimli bir sosyal çevreye yol açılması	<p>Halkla yapılan istişareler sırasında CDŞ/CSİ/CT ile ilgili hizmet sağlayıcılar hakkındaki bilgilerin paylaşılması</p> <p>Proje ŞÇKM'si, CDŞ/CSİ/CT şikayetlerinin isimsiz şekilde alınması ve gizlilik içinde işlem görmesi için Proje ŞÇKM kurulması.</p> <p>İlgili Proje personelinin CDŞ mağdurlarını mevcut tanımlanmış hizmet sağlayıcılara yönlendirmek ve onlara derhal hizmet verilmesini sağlamak için eğitilmesi.</p> <p>İşçilere yönelik Davranış Kurallarına CDŞ/CSİ/CT yasağı hükümleri dahil edilmesi.</p>
Arazi Edinimi	Projeden etkilenen kişilerin/ailelerin fiziksel/ekonomik olarak yer değiştirmelerine neden olunması.	<p>Arazi sahiplerinin ve (gerek resmi gerekse gayriresmi) kullanıcılarının tespit edilmesi ve araziye dayalı tüm etkilerin ele alındığı YİP hazırlanması</p> <p>Üçüncü taraflarca yürütülen her türlü ilişkili faaliyetin takibine yönelik tedbir ve eylemlerin YİP'e dahil edilmesi</p> <p>Tamamlanmış arazi edinimi süreci ile Banka gereklilikleri arasındaki her türlü farklılığın tespiti amacıyla Uygulama Sonrası Denetimler yapılması. Uygulama Sonrası Denetime göre ÇSS5'e uymaması durumunda, önceki arazi edinim tazminatının eksik kısmının tamamlanması.</p> <p>Proje uygulaması boyunca (varsa) örselenebilir gruplar dahil olmak üzere sürekli paydaş katılımı sağlanması</p> <p>Projede arazi edinimi ile ilgili şikayetlerin alınması için projesi ŞÇKM'si kurulması</p>
Tarihi / Kültürel Sahalar	Bilinen ve henüz keşfedilmemiş sahaların bozulması/zarar görmesi	<p>Dikkatli yerleştirme/işlerin ayarlanması; bilinen kaynaklar/alanlar için özel tedbirler alınması</p> <p>Buluntuların civarında yapılmakta olan işlerin derhal durdurulması, ilgili otoritelerden talimat beklenmesi</p>

5 ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM SÜRECİ

Uygulayıcı kuruluş olan İller Bankası projenin uygulanmasından genel olarak sorumlu olup, İller Bankası bünyesindeki PYB ise günlük proje yönetim ve destek faaliyetlerinden sorumlu olacaktır, proje uygulamasının başta ilgili ÇSS'ler olmak üzere Dünya Bankası ÇSÇ'sine, Dünya Bankası Grubu ÇSG Yönergelerine, Dünya Sağlık Örgütü Covid-19 Yönergelerine ve bu ÇSYÇ'ye uyumlu olmasını sağlamak da buna dahildir. Alt proje faaliyetlerinin çevresel ve sosyal yönlerinin belirlenmesi için belirli bir sürecin takip edilmesi gereklidir. Bu sürecin aşamaları aşağıda tanımlanmıştır. İller Bankası'nın çevresel ve sosyal yönetim kapasitesinin ayrıntılı bir incelemesi ve İller Bankası'ndaki iş gücü ve çalışma koşullarının bir değerlendirmesi 1. ve 6. kısımlarda yer almaktadır.

1. Adım: Tarama

Çevresel ve sosyal değerlendirme, önerilen alt projelerin Çevresel ve Sosyal Taraması ile başlar. Çevresel ve sosyal taramanın temel amacı, projenin uygulama aşamasında ele alınan endişelerin tespit edilmesidir. Çevresel ve Sosyal Taramada önerilen alt projenin ÇSYP veya tam kapsamlı ÇSED gerektirip gerektirmediği belirlenecektir. Bu süreç kapsamında, ÇSÇ kapsamında alt projenin istenen şartlara uygun olmama değerlendirmesi ve çevresel ve sosyal risk sınıflandırması yapılacaktır. İlk olarak alt projeler 1.4 Kısımında yer alan Yasaklı Faaliyetler Listesine göre taranacaktır.

Önerilen alt projeler, Dünya Bankası ile istişare edilerek ve Ek 1'de bulunan tarama formları kullanılarak, İller Bankası PYB tarafından taranacaktır. Projenin yaratacağı etkilerin ağırlığını tespit etmenin yanı sıra, Proje Etki Alanının hassasiyet seviyesini belirlemede (örneğin doğal yaşam alanlarının bulunması, öngörülen alanlar v.s.) kullanılacak bir diğer kaynak da Türk ÇED sürecinden elde edilen çıktılardır. Bu süreçte, daha bilinçli kararlar alınması için Ç-S risklerin ilk değerlendirmesinin yapılması da dahil olmak üzere, alt proje fizibilite raporlarının hazırlanması için dışarıdan danışmanlık hizmetleri alınmasından Belediyeler/İdareler sorumlu olacaktır.

Çevresel ve sosyal risk sınıflandırmasında aşağıdakiler gibi potansiyel risk ve etkiler hesaba katılır:

- Alt Projenin türü, konumu, hassasiyeti ve ölçeği.
- Doğal Yaşam Alanları üzerindeki etkiler de dahil olmak üzere, potansiyel Ç-S risk ve etkilerin niteliği ve büyüklüğü, potansiyel risk ve etkilerin doğası (örneğin, geri döndürülemez, benzeri görülmemiş veya karmaşık olup olmadıkları), yeniden Yerleşim faaliyetleri, örselenebilir grupların/kişilerin bulunması ve etki hafifletme hiyerarşisinin dikkate alındığı olası etki hafifletme tedbirleri;
- Alt Borçlanıcının bu tür risk ve etkileri, ülkenin politikası, yasal ve kurumsal çerçevesi dahil olmak üzere ÇSS'lerle tutarlı bir şekilde yönetme kapasitesi ve taahhüdü; yatırım sektörü için geçerli olan kanunlar, yönetmelikler, kurallar ve prosedürler; Alt Borçlanıcının teknik ve kurumsal kapasitesi; Alt Borçlanıcının geçmiş proje uygulama sicili ve Alt Projenin yönetimi için mevcut finansal kaynaklar ve insan kaynakları ve
- Belirli Alt Projeye ve geliştirilmekte olduğu bağlama bağlı olarak, çevresel ve sosyal etki hafifletme tedbirleri uygulamaya konması ve bunların sonuçlarının alınmasıyla ilgili olabilecek, önerilen hafifletme tedbirleri ve teknolojinin niteliği, yerel ve/veya bölgesel istikrar, çatışma veya güvenlikle ilgili hususlar. dahil olmak üzere, diğer risk

alanları. Tarama süreci sonucunda alt proje, çevresel ve sosyal risklerine göre sınıflandırılmış olur.

Olası çevresel etkiler ve bunların önemi dikkate alınarak, önerilen alt projeler i. Yüksek Riskli, ii. Önemli Ölçüde Riskli, iii. Orta Riskli ve iv. Düşük Riskli şeklinde dört seviyede sınıflandırılacaktır.

Tarama prosedürü uyarınca, Yüksek Risk Kategorisine sahip alt projeler finansman için uygun olmayacaktır.

2. Adım: Çevresel ve Sosyal Değerlendirme

ÇSS'leri karşılayan çevresel ve sosyal değerlendirmenin türü ve içeriği, yukarıda tartışıldığı ve aşağıdaki tabloda özetlendiği gibi projenin kategorisine ve proje ile ilgili konulara bağlı olacaktır.

İller Bankası, verilecek çevresel ve sosyal değerlendirme dokümanı konusunda belediyeye yol gösterecektir (bu belgenin 7. Kısımında açıklandığı şekilde).

Alt projenin birkaç ayrı yatırımdan (bileşenden) oluştuğu durumlarda, bileşenlerin tümü tek bir alt proje olarak değerlendirilecektir. Bu tür bir alt proje için hazırlanan ÇSED/ÇSYP, alt proje kapsamında uygulanacak tüm bileşenleri birleştirmelidir. Ancak, bileşenler sosyal ve kültürel çevre üzerindeki etkileri bakımından birbirinden bağımsız olduğu sürece, faaliyetlerin ÇSED'leri/ÇSYP'leri ayrı olarak hazırlanabilir ve işler ayrı zamanlarda başlayabilir. Şüpheye düşülmesi durumunda, İller Bankası projeye atanan Dünya Bankası çevre ve sosyal konular uzmanı ile istişare edecektir.

ÇSED'ler/ÇSYP'ler ile YİP'ler ve uygulama sonrası sosyal denetimlerin hazırlanmasından Belediyeler/İdareler sorumlu olacaklar ve istendiğinde bunları İller Bankası ve Dünya Bankası ile paylaşacaklardır. ÇSS'leri karşılayan çevresel ve sosyal değerlendirmenin türü ve içeriği, yukarıda tartışıldığı gibi alt projenin risk kategorisine ve alt proje ile ilgili konulara bağlı olacaktır. Önerilen alt proje Türk ÇED Yönetmeliğine göre bir Ek I veya Ek II projesi olarak sınıflandırılmışsa, bilgi ve analizin bir kısmı ÇED veya PTD dokümanında zaten mevcut olabilir. Dolayısıyla, alt projelerin kategorisine (Önemli Ölçüde, Orta, Düşük riskli olmasına) göre, ÇSED'leri ve ÇSYP'leri hazırlamak için Türk PTD'leri ve ÇED'leri kullanılabilir. **ÇSED/ÇSYP'nin yeterli düzeyde hazırlanmasından ilgili Belediyeler/İdareler sorumludur.** ÇSED/ÇSYP maliyetini ya belediyenin kendi kaynaklarından ya da alt proje kredisinden karşılayabilirler. Sahaya özel ÇSED/ÇSYP maliyet tahminlerinde, sorumlu kuruluş ve her bir etki hafifletme/takip faaliyetine ilişkin maliyetler hakkındaki ayrıntılı bilgiler yer alacaktır.

İller Bankası, hazırlanan belgelerin Dünya Bankası gerekliliklerini karşıladığını teyit etmek için genel bir kalite güvence işlevi görecektir. İller Bankası, incelediği ÇSED veya ÇSYP'nin açık ve net, uygulanabilir ve uygun olduğunu da teyit edecektir.

Önemli Ölçüde Riskli Alt Projeler

Aşağıdaki Tablo 14'te verilen prosedürlere göre, Önemli Ölçüde Riskli Kategorisindeki alt projeler için, Türk yönetmelikleri ve Dünya Bankası ÇSÇ'si doğrultusunda ayrıntılı ÇSED yapılması gerekli olacaktır. Bu değerlendirmede aşağıdakiler dahil ama bunlarla sınırlı olmamak üzere sahaya özel bilgiler yer alacaktır; başlangıç durumuna ilişkin bilgiler (örneğin, çevresel yönden hassas alanlar veya olası sorunların daha iyi tanımlanması ve anlaşılması ihtiyacı, iyi tanımlanmış hafifletme tedbirlerinin belirtildiği kısa etki açıklamaları ve kabul edilmiş işletme uygulamaları ve takibi yapılması), etki değerlendirmesine yönelik metodoloji,

alternatiflerin analizi ve ilgili çevresel ve sosyal etkilerin bu metodolojiye göre yapılmış analizi, etki hafifletme ve takip planları ve görev ve sorumlulukları. Herhangi bir ÇSED'in yapısı Ek 2'de verilmiştir.

Tablo 14. Önemli Ölçüde Riskli Alt Projelere İlişkin Prosedürler

Alt Proje Aşaması	Prosedür	Sorumlu Taraf
Proje Tanımlama / Ön Fizibilite	Alt projenin Çevresel ve Sosyal Taraması (Ek 1'e bakınız)	İller Bankası
Fizibilite Etüdü/Tasarım	ÇSED yapılması	İller Bankası, Belediye
	Halkla istişareler (PKP'ye uyarınca)	Belediye
	YYÇ Uygulanması ve gerekirse YİP hazırlanması	Belediye
Detay Tasarım ve İhaleye Çıkış	(ÇSYP'deki) etki hafifletme tedbirlerinin tasarıma dahil edildiğinden emin olunması	İller Bankası, Belediye
	ÇSYP ve İYP ile ilgili hususların İhale Dokümanına dahil edildiğinden emin olunması	İller Bankası, Belediye
	Gerekirse, Kültürel Mirasa yönelik olarak Bulguya Rastlama Prosedürü hazırlanması ve uygulanması	Belediye
Yapım İşleri	ÇSYP, İYP ve BRP (gerekliyse) hazırlanması ve takip edilmesi	Belediye
	ÇSED'in (ve ÇSYP'nin) gerektiğinde güncellenmesi	Belediye

Orta Riskli Alt Projeler

Aşağıdaki Tablo 15'de verilen prosedürlere göre, Orta Riskli Kategorisindeki alt projeler için, yeşillendirme tedbirleri gibi iyileştirmelerin yapılmasını sağlamak üzere sahaya özel bir ÇSYP gerekli olacaktır. Şunlar ÇSYP'de açıkça ortaya konmalıdır; (a) olumsuz çevresel ve sosyal etkilerin ortadan kaldırılması veya dengelenmesi ya da kabul edilebilir seviyelere indirilmesi için alt projenin hem inşaat hem de işletme aşamalarında alınması gereken önlemler, (b) bu tedbirlerin uygulanması için gereken eylemler ve (c) uygulanan etki hafifletme tedbirlerinin ne kadar etkili olduğunun ölçülmesine yönelik takip planı. Herhangi bir ÇSYP'nin yapısı Ek 2'de verilmiştir.

Tablo 15. Orta Riskli Alt Projelere İlişkin Prosedürler

Alt Proje Aşaması	Prosedür	Sorumlu Taraf
Proje Tanımlama / Ön Fizibilite	Alt projenin Çevresel ve Sosyal Taraması (Ek 1'e bakınız)	İller Bankası
Fizibilite Etüdü/Tasarım	ÇSYP yapılması	İller Bankası, Belediye
	Halkla istişareler (PKP'ye uyarınca)	Belediye
	YYÇ Uygulanması ve gerekirse YİP hazırlanması	Belediye
Detay Tasarım ve İhaleye Çıkış	(ÇSYP'deki) etki hafifletme tedbirlerinin tasarıma dahil edildiğinden emin olunması	İller Bankası, Belediye
	ÇSYP ve İYP ile ilgili hususların İhale Dokümanına dahil edildiğinden emin olunması	İller Bankası, Belediye
	Gerekirse, Kültürel Mirasa yönelik olarak Bulguya Rastlama Prosedürü hazırlanması ve uygulanması	Belediye
Yapım İşleri	ÇSYP, İYP ve BRP (gerekliyse) hazırlanması ve takip edilmesi	Belediye
	ÇSYP'nin gerektiğinde güncellenmesi	Belediye

Düşük Riskli Alt Projeler

Bir projenin insan popülasyonları ve/veya çevre üzerinde oluşturabileceği olumsuz risk ve etkilerin muhtemelen asgari veya ihmal edilebilir düzeyde olması durumunda, söz konusu proje Düşük Riskli olarak sınıflandırılır. Dolayısıyla, olumsuz risk ve etkileri ile sorunları çok az olan veya hiç olmayan Düşük Risk kategorisindeki alt projeler, Dünya Bankası ÇS Politikası uyarınca, ilk taramanın ardından herhangi bir Ç-S değerlendirme gerektirmeyecektir.

3. Adım: Halkla İstişare ve Halkı Bilgilendirme

Önerilen alt projelerin nitelik ve ölçeğiyle orantılı Paydaş Katılım Planları (PKP) 4.1 Kısımında verildiği şekliyle Ç-S değerlendirmenin ayrılmaz bir parçası olarak hazırlanacaktır. Alt projeye özel tüm Ç-S dokümanları (yani ÇSED, ÇSYP, YİP v.s.) PKP kapsamında kamuoyuna açıklanacaktır.

Projenin yaşam döngüsü boyunca paydaşların sürece katılımlarının ne zaman ve hangi yöntemlerle gerçekleşeceği PKP'lerde açıklanacaktır. Halkla istişare faaliyetleri (halkla istişare toplantıları dahil), hazırlanacak PKP'lere göre gerçekleştirilecektir. Tüm istişare faaliyetlerinde pandemi koşulları kapsamında hükümetin uyguladığı kısıtlamalar doğrultusunda ek tedbirler alınacaktır.

Paydaşlarla yapılan toplantı ve istişarelerin kayıtları taslak ve nihai Ç-S değerlendirme dokümanlarına dahil edilecektir.

PKP'nin yeterli düzeyde hazırlanmasından ve uygulanmasından belediyeler sorumludur. PKP maliyetini ya belediyenin kendi kaynaklarından ya da alt proje kredisinden karşılayabilirler.

İller Bankası, hazırlanan belgelerin Dünya Bankası gerekliliklerini karşıladığını teyit etmek için genel bir kalite güvence işlevi görecektir. İller Bankası, incelediği PKP'nin açık ve net, uygulanabilir ve uygun olduğunu da teyit edecektir.

4. Adım: Dünya Bankası İzni

Projenin genel tarama kriterleri uyarınca, önerilen alt projeler içinden ulusal ÇED prosedürünü tamamlamış, istenen şartlara uygunluk kriterlerine göre taranmış ve bu ÇSYÇ'de belirtilen hükümlere göre çevresel ve sosyal değerlendirmeye tabi tutulmuş olan alt projeler finansman için uygun olacaktır.

Alt projelerin risk sınıfları Dünya Bankası ile istişare yoluyla belirlenecektir. Risk sınıfında herhangi bir değişiklik olması durumunda, İller Bankası yeni risk sınıfını Dünya Bankası ile görüşmeli ve fikir birliğine varmalıdır.

Dünya Bankası önemli ölçüde riskli alt projeleri önceden gözden geçirip onaylayacak, ardından ilgili çevresel ve sosyal değerlendirme dokümanları için uygun görüş verecektir. Düşük ve Orta Riskli alt projelere ait çevresel ve sosyal değerlendirme dokümanlarını ise İller Bankası önceden gözden geçirecek, Dünya Bankası da bunları sonradan inceleyecektir. Alt projelerin Dünya Bankası tarafından önceden gözden geçirilmesi süreci, bu sürecin bazı koşullar veya tüm koşullar altında devam etmemesi konusunda İller Bankası ile Dünya Bankası anlaşmaya varana kadar devam edecektir.

5. Adım: Yapım İşi Sözleşmelerine Dahil Edilme

Uygulama sırasında hazırlanacak sahaya özel ÇSED'leri ve ÇSYP'leri uygulamaya koyma gerekliliği alt kredi anlaşmasında yer almalıdır. ÇSYÇ ve Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planına (ÇSTP), Paydaş Katılım Planına (PKP), İş Gücü Yönetim Prosedürüne (İYP), Uygulama Sonrası Sosyal Denetimlere ve YİP'lere uyulmasına ilişkin unsurlar da alt kredi anlaşmalarında yer alacaktır. Tüm alt projelerde, sahaya özel ÇSED'ler (ÇSYP kısmı), ÇSYP'ler, İYP ve YİP'ler tedarik dokümanlarının ekinde yer alacaklar ve alt projenin yapım işlerini yapması için seçilen yükleniciyle yapılan sözleşmenin birer parçası olacaklardır. Söz konusu yapım işleri sırasında meydana gelebilecek olası etkiler ve yüklenicinin bunları hafifletmek için alması gereken tedbirler bu kısımlarda bulunur. Buna ek olarak, ihale dokümanlarında çevresel, sosyal ve İSG ile ilgili gereklilikler belirtilecek ve bu gereklilikler sözleşmelerde bağlayıcı maddeler/hükümler olarak yer alacaktır.

6. Adım: Halkı Bilgilendirme

Benzer şekilde, halkla istişare ve halkı bilgilendirme faaliyetleri de PKP'de açıklanacak ve PKP'ye göre yürütülecektir. Proje ve alt projeler kapsamında hazırlanan tüm Ç-S dokümanlar (hem İngilizce hem de Türkçe olarak) açıklanacak ve COVID19 pandemisine ilişkin her türlü hükümet kısıtlaması dikkate alınarak zamanında ve Banka tarafından kabul edilebilir şeffaflıkta ve PKP'ye uygun olarak istişare edilecektir.

Sahaya özel taslak Ç-S dokümanlar istişare toplantıları öncesinde ve paydaşlardan geri bildirim alınması sonrasında kamuoyuna duyurulacaktır. Ç-S dokümanlar kesinleştirilecek ve alt proje sahalarındaki veya yakınlarındaki yerel alanlar da dahil olmak üzere ülkede kamuoyuna duyurulacaktır. Alt projenin (Dünya Bankası tarafından) onaylanması öncesinde, İller Bankası nihai ÇSED, ÇSYP ve YİP dokümanlarının İngilizce sürümlerini kendi harici internet sitesine koyması için Dünya Bankası'na sunacaktır.

7. Adım: Alt Projeler için ÇSYP'ler Uygulanması

Yüklenici, inşaat öncesi İSG planları da dahil olmak üzere alt proje için hazırlanan ÇSYP'ye uygun olarak sahaya özel alt yönetim planları hazırlayacaktır (Ek-2A). Yüklenici:

- İhtiyaca göre, sahada kullanılan yeterli nitelik ve becerileri içeren Ç-S kapasiteye sahip olacaktır
- Kendi yöntem beyanı kapsamında, yapım öncesinde ihtiyaca göre sahaya özel ÇSYP ve alt yönetim planları hazırlayacak ve inceleme ve onay için Belediyeye sunacaktır;
- Sahaya özel ÇSD dokümanında ve yapım işine ilişkin alt yönetim planlarında belirlenmiş etki hafifletme tedbirlerini hakkında uygulayacaktır;
- Çevresel ve sosyal etkileri kontrol edecek ve en aza indirecektir;
- Tüm personelin ve işçilerin çevresel ve sosyal yönetim programındaki prosedür ve görevleri anlamasını sağlayacaktır;
- Çevresel hijyeni sağlayacaktır;
- Belediyeye inşaat dönemi boyunca koruma önlemleri, etki hafifletme ve sonuçlar hakkında aylık rapor sunacaktır;
- Herhangi bir kaza veya vaka meydana geldiğinde bunu derhal Belediyeye bildirecek ve Projenin ömrü boyunca şantiyede vaka kaydı tutacaktır ve
- Personel ve işçilerin çevresel, sosyal ve İSG ile ilgili konularda eğitilmesinden sorumlu olacaktır.

8. Adım: Gözetim ve Takip

Sahadaki yükleniciler, faydalanıcı Belediyenin ÇS ekibi tarafından sürekli kontrol edilecektir. Bu bağlamda Belediye, sahaya özel ÇSD dokümanlarının sahada usulüne uygun olarak uygulanmasını sağlayacaktır. Bunun için Belediyenin ÇS kapasitesi kullanılacaktır. Bunun için:

- İhtiyaca göre, yeterli nitelik ve becerilere sahip çevre ve sosyal konular uzmanları işe alınacak/görevlendirilecektir
- Sahaya özel ÇSD dokümanlarının mevcut olduğundan ve ilgili çevresel ve sosyal etki hafifletme tedbirlerinin yüklenici tarafından sahada usulüne uygun olarak uygulandığından emin olunacaktır
- Yüklenicinin faaliyetleri Dünya Bankası ÇSÇ gerekliliklerine göre takip edilecek ve gözetimi yapılacaktır.
- Yüklenicinin günlük faaliyetleri, sahaya özel ÇSD dokümanlarının uygulanmasına yönelik taahhütleri, iş kalitesi, güvenlik yönergelerine bağlılığı ve yöntem beyanları takip edilecektir.
- İller Bankası'na ve oradan da Dünya Bankası'na sunulan aylık ilerleme raporları için çevresel ve sosyal konular hakkında bilgi toplanacak ve bunların tamamının Bankanın gerekliliklerine uygun olduğundan emin olunacaktır

ÇSED raporları, ÇSYP'ler, İYP'ler, YİP'ler, PKP'ler ve diğer her türlü Ç-S raporun/planın gerektiği şekilde uygulanmakta olduğundan ve ŞM'lerin erişilebilir ve işlevsel olduğundan emin olmak amacıyla, İller Bankası inşaat süresince alt projelerin düzenli olarak gözetimini yapacaktır. İller Bankası ÇSED, ÇSYP, PKP'ler, İYP'ler veya YİP'nin uygulanmasında herhangi bir sorun fark ettiğinde, ilgili belediyeye haber verecek ve söz konusu sorunların giderilmesi için atılacak adımlar konusunda belediye ile mutabık kalacaktır. Özellikle, herhangi bir önemli çevresel veya sosyal vaka (örneğin ölüm, zaman kaybına neden olan vaka, çevreye zarar veren dökülme olayları v.s.) meydana geldiğinde, belediyeler İller Bankası'na 3 iş günü içinde haber verecek, İller Bankası da haberdar olur olmaz Dünya Bankası'na bildirecektir. Kök neden analizini, alınan önlemleri ve tazmin tedbirlerini içeren vaka raporu 30 iş günü içinde İller Bankası'na iletilecek, İller Bankası da Dünya Bankası'na gönderecektir. İller Bankası ayrıca, Dünya Bankası'nın dikkatine sunmak istediği hususlarla ilgili bulgularını altı ayda bir veya ihtiyaca göre daha sıklıkla Dünya Bankası'na proje ilerleme raporu sunarak bildirecektir. Dünya Bankası'nın projeye bakan Görev Ekibi de proje gözetimi kapsamında ara sıra ve gerektiğinde proje sahalarını ziyaret edecektir.

6 ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM UYGULAMASINA YÖNELİK KURUMSAL DÜZENLEMELER VE KAPASİTE

6.1 Kurumsal Düzenlemeler

Bu çerçevenin uygulanmasında yer alacak kilit aktörler İller Bankası PYB ve projeye katılan belediyeler/idarelerdir.

PYB, Belediye Hizmetleri Projesi Ek Finansmanı ile hazırlıklarına 2003 yılında başlamış ve 2016 yılına kadar uygulanmış olan Belediye Hizmetleri İyileştirme Projesinin (BHİP) uygulanması için İller Bankası Uluslararası İlişkiler Dairesi bünyesinde kurulmuştur. Bu PYB çalışmaya devam ederek Sürdürülebilir Şehirler Projesi (SSP) 1, 2, SSP2-EF ve FRIT-BHİP'nin uygulamasını yürütmüştür. PYB'nin başında bir bölüm yöneticisi ve birim yöneticileri bulunmakta olup, tedarik, finansal yönetim (FY), su, atık su ve ulaşım başta olmak üzere çevresel ve sosyal ve teknik sektörlerde personel kapasitesine sahiptir. Teknik sektörler bakımından, İller Bankası'nın diğer daireleri proje hazırlama ve uygulamada konusunda PYB'ye destek vermektedir. İller Bankası ve PYB'si Dünya Bankası yönerge, prosedür ve standartlarını bilmektedir ve bunların hem vekaleten yönetim (tedarik yönetimi ve FY) hem de çevresel ve sosyal yönetim bakımından uygulanması konusunda tecrübelidir. SSP1, SSP2 ve FRIT-BHİP kapsamında, İller Bankası'nın teknik desteği ve gözetimi ile kendi spesifik alt projeleri için tedarik ve ihale-sözleşme faaliyetlerini gerçekleştirmekten katılımcı belediyeler sorumludur.

BHİP ve SSP'nin olumlu miraslarından biri de İller Bankası'nın kendi proje uygulama ve yönetme kapasitesini önemli ölçüde geliştirmiş olmasıdır. İller Bankası PYB personeli Dünya Bankası'nın tedarik, koruma önlemleri uygulaması ve diğer konularda verdiği yoğun eğitimlerden faydalanmıştır. Uygulama sırasında edinilen tecrübe, Türkiye Hükümetinin reform çabalarıyla birlikte İller Bankası'nı diğer uluslararası yatırımcılar için daha cazip bir kurum haline getirmiş ve sektördeki kalkınma finansmanının uyumlaştırılması için zemin hazırlamıştır. İller Bankası PYB'nin halihazırdaki mevcut teşkilat yapısı ve Dünya Bankası ile yapılan uzun süreli iş birliği sonucunda artan proje uygulama kapasitesi projenin sürdürülebilirliğini arttıracaktır.

Büyükşehir ve İl belediyelerinin çoğunda Uluslararası Finans Kuruluşları (UFK'ler) tarafından finanse edilen projelerin yürütülmesi konusunda tecrübeli ve özel olarak kurulmuş bölümler bulunmakta, buna karşın bazı belediyelerin kurumsal kapasiteleri istenen sonuçların alınması için hala yeterli gelmemektedir. İlçe belediyelerinin çoğunun ise UFK finansmanlı projeleri yürütecek kapasiteleri yoktur.

Aşağıda kilit aktörlerin genel olarak üstlendikleri görevler ve kapasiteleri ele alınmıştır. Görev ve sorumlulukların özeti Tablo 16'da sıralanmıştır.

Tablo 16. Görev ve Sorumluluklar

	Belediyeler	İller Bankası	Dünya Bankası
Finansal Görevler	Alt Borçlanıcı	Finansal Aracı	Ana Finans Kaynağı
Başvuru Süreci	Talebe Dayalı Başvuruların İller Bankası'na sunulması	Dünya Bankası'na bilgi verilmesi amacıyla başvuruların gözden geçirilmesi/analiz edilmesi	Seçilen alt projeler konusunda beş katılımcı belediye ile nihai mutabakata varılması
Hazırlık Süreci	Dünya Bankası'nın İller Bankası kanalıyla getirdiği ilgili çevresel ve sosyal standartların uygulanması Önerilen alt projelerin Dünya Bankası risk sınıflandırmasına göre Ç-S risk taramasından geçirilmesi ve sahaya özel Ç-S değerlendirmeler için ayarlama yapılması	İlgili kural ve düzenlemelerin tümüne proje boyunca uyulmasını sağlamak için, seçilmiş belediyelerin koordine edilmesi Dahili çalışma yapısının yatırım seçenekleri için düzenlenmesi	Projeye ait Sonuçlar Çerçevesinin takibi konusunda İller Bankası'na yardımcı olunması İller Bankası'na teknik rehberlik sağlanması
Personel Sayısı	Listesi verilen her uzmandan/odak noktasından birinin, Sosyal Konular Uzmanının, Çevre Uzmanının ve İSG uzmanlarının atanması.	PYB'nin mevcut ekibi bir çevre uzmanı, bir sosyal konular uzmanı ve bir İSG uzmanı ile takviye edilecektir. Serbest çalışan bireysel danışmanlar da görevlendirilebilir.	Takip ekibinin kurulmasında İller Bankası'na yardımcı olunması
Proje Görevleri	Alt proje seviyesindeki Şikayet Mekanizmalarının yönetimi dahil olmak üzere, ÇSED'lerin, ÇSYP'lerin, İYP'nin, YİP'nin ve PKP'lerin hazırlanması ve uygulanması Yüklenicilerin sahada yaptığı işlerde gösterdikleri çevresel ve sosyal performansın sahaya özel çevresel ve sosyal gerekliliklere göre takip edilmesi. Ç-S uyum ve takip konusunda İller Bankası'na üç ayda bir rapor verilmesi	Riski düşük ve orta seviyedeki alt projeler için sahaya özel Ç-S dokümanların gözden geçirilmesinden ve onaylanmasından ve ÇSYÇ, ÇSTP, ÇSED'ler, ÇSYP'ler, İYP ve Şikayet sürecinin uygulamasının takip edilmesinden sorumlu Ç-S uyum ve takip konusunda Dünya Bankası'na altı ayda bir rapor verilmesi	Önemli ölçüde riskli alt projelere ilişkin Ç-S dokümanların önceden gözden geçirilmesi ve onaylanması Proje geliştirme aşamalarının genel olarak gözden geçirilmesi
	Projedeki tüm yapım işleri ve danışmanlık hizmetleri için ihaleye çıkılması	Dünya Bankası ÇSS'lerinin ve koruma politikalarının düzgün şekilde uygulandığından emin olunması için tüm sürecin gözetiminin yapılması ve takip edilmesi	Verilen raporların Dünya Bankası standartlarına uyduklarından emin olunması için gözden geçirilmesi

6.1.1 İller Bankası PYB

Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi uygulamasının koordine edilmesi için, İller Bankası PYB'de bu proje kapsamında en az bir çevre, bir sosyal konular ve bir İSG uzmanı bulunacaktır. İSG, Çevre ve Sosyal Konular uzmanlarının sorumlulukları şöyle olacaktır:

- Alt projelerin Dünya Bankası gereklilikleri uyarınca Ç-S risk sınıflandırmasına göre taramalarının yapılması.
- Dünya Bankası gerekliliklerine göre Ç-S değerlendirme dokümanlarının hazırlanması konusunda belediye Ç-S konular danışmanlarına rehberlik edilmesi
- Belediye yetkililerine/belediye Ç-S konular danışmanlarına Dünya Bankası'nın Ç-S değerlendirme standart ve prosedürleri, özellikle de alt projelerin istişare ve halkı bilgilendirme gereklilikleri hakkında rehberlik edilmesi
- Belediye yetkililerine/belediye Ç-S konular danışmanlarına Dünya Bankası'nın kültür varlıkları, doğal kritik yaşam alanları, ormanlar ve uluslararası su yollarına ilişkin ÇSS'leri ve koruma önlemleri gereklilikleri (dokümanlar ve prosedürler) hakkında rehberlik edilmesi.
- Ç-S değerlendirme dokümanlarının gözden geçirilmesi, belediye Ç-S konular danışmanlarına yazılı yorumlar verilmesi ve nihayetinde Dünya Bankası Ç-S politikaları ve ÇSS'leri gerekliliklerine göre Ç-S değerlendirme doküman ve prosedürlerinin resmi onayının verilmesi.
- Alt kredi dokümanları arasında ÇSYÇ, ÇSTP, sahaya özel ÇSYP'ler, ÇSD ve diğer her türlü ÇSS'nin ve koruma önlemleri gerekliliklerinin uygulamasına ilişkin anlaşmalar bulunduğundan emin olunması.
- Belediyelerin ÇSYÇ, ÇSTP, sahaya özel Ç-S dokümanlar ve diğer her türlü ÇSS'nin gereklilikleri konusunda Belediyelerin yaptığı uygulamaların gözetiminin yapılması, belediyelerin Ç-S performansının belgelenmesi ve Dünya Bankası'na yapılan genel proje gözetimi raporlaması kapsamında gerekli tavsiyelerin ve diğer eylemlerin bildirilmesi.
- Alt proje uygulamasının çevresel ve sosyal yönleriyle ilgili olarak etkilenen gruplar ve yerel çevre otoriteleri tarafından dile getirilen endişelere açık ve duyarlı olunması. Saha ziyaretleri sırasında, gerektiğinde bu gruplarla bir araya gelinmesi.
- Proje çerçeve dokümanlarında, sahaya özel ÇSD'lerde ve ÇSTP'de belirtilen çevresel, sosyal ve İSG ile ilgili gerekliliklere uyumun Dünya Bankası'na raporlanması.
- Önemli vakaların (kazalar, dökülme olayları, ölümler v.s.) 3 iş günü içinde Dünya Bankası'na bildirilmesi ve 30 iş günü içinde Dünya Bankası'na vaka soruşturma raporu ve düzeltici faaliyet planı gönderilmesi
- Alt proje uygulamasının çevresel ve sosyal yönleri ile ilgili olarak Dünya Bankası gözetim misyonları ile koordine olunması ve irtibat sağlanması.

6.1.2 Belediyeler/İdareler

Kendi yüklenicilerinin performansı da dahil olmak üzere, alt projelerin çevresel ve sosyal performansının nihai sorumluluğu Belediyelere ait olacaktır. Ç-S dokümanların uygulanmasını

denetlemeye ve ilerlemeleri takip etmeye yönelik operasyonel ve idari görevleri yerine getirmek üzere bir Proje Uygulama Birimi (PUB) kurulacaktır. Alt proje seviyesindeki Şikayet Mekanizmalarının yönetimi dahil olmak üzere ÇSED'ler, ÇSYP'ler, YYP'ler ve PKP'lerin hazırlanmasından ve uygulanmasından, yüklenicilerin sahada yaptıkları işlerin çevresel ve sosyal performansının sahaya özel çevresel ve sosyal gerekliliklere göre takip edilmesinden, Tablo 16'da belirtildiği şekilde Ç-S uyum ve takip hakkında üç ayda bir İller Bankası'na rapor verilmesinden belediyeler/idareler sorumlu olacaktır.

Aşağıda açıklanan hükümlere göre, vaka ve kazaların raporlanmasından ve gerekli kurumlara (Dünya Bankası, İller Bankası v.s.) bildirilmesinden Belediyeler sorumlu olacaktır.

- İnşaat işleri sırasında meydana gelen vaka ve kazalar, çevreye zarar veren dökülme olayları v.s. de dahil olmak üzere, çevre, projeden etkilenen halk katmanları, halk veya işçiler üzerinde önemli ölçüde olumsuz etki yaratan veya yaratması muhtemel olan her türlü vaka veya kaza Dünya Bankası ve İller Bankası'na derhal bildirilecektir.
- Vaka veya kaza ve Kök Neden Analizi (KNA) bulguları hakkında yeterli ayrıntı verilecek, bunlara yönelik olarak hemen alınan veya alınması planlanan tedbir ve düzeltici faaliyetler, tazminat ödemeleri ve duruma göre yüklenici veya denetim danışmanın verdiği bilgiler belirtilecektir. Vaka raporunun Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Vakalara Müdahale Araç Seti (Environment and Social Incidence Response Toolkit) doğrultusunda olması sağlanacaktır. Daha sonra, Bankanın talebi doğrultusunda, vaka veya kaza hakkında rapor hazırlanacak ve tekrar meydana gelmemesi için tedbir önerilecektir.
- Belediye her türlü önemli çevresel veya sosyal vakaya (örneğin ölüm, zaman kaybına neden olan vaka, çevreye zarar veren dökülme olayı v.s.) ilişkin ayrıntılı bilgileri 3 iş günü içinde raporlayacak ve kök neden analizini, önlemleri ve alınan tazmin tedbirlerini içeren bir vaka raporunu 30 iş günü içinde sunacaktır. İller Bankası, vaka raporunu belediyeden gelir gelmez Dünya Bankası'na gönderecektir.

Belediyeler tarafından hazırlanacak Ç-S dokümanlar konusunda Türkiye'de Belediyelerin kullanabileceği yeterli sayıda danışmanlık şirketi bulunmaktadır. Belediyeler altyapı yatırımları gerçekleştirmekte olup, Türkiye'deki çevre mevzuatına ve inşaat prosedürlerine hakimdir. Ancak, Dünya Bankası'nın gereklilikleri hakkındaki bilgi birikimi daha az yaygındır. Bu yönde kapasite oluşturulması için, İller Bankası belediyeleri ve muhtemel danışmanlarını Dünya Bankası'nın ÇSÇ'si, ÇSS'leri ve koruma politikaları hakkında bilgilendirmek için eğitim çalışmaları düzenleyecektir.

Belediyeler yapım ve işletme aşamalarında ÇSYÇ, ÇSED/ÇSYP, YYÇ, ÇSTP, PKP, İYP ve alt projeye özel Ç-S dokümanları uygun şekilde uygulama kapasitesine genel olarak sahiptir. Böyle bir kapasitenin olmadığı durumlarda, belediyeler yüklenici tarafından yapılan işlerin gözetiminin yapılmasında ve ÇSYÇ, ÇSED, ÇSYP, YYÇ, ÇSTP, PKÇ ve alt projeye özel Ç-S dokümanların yeterince uygulandığından emin olunmasında kendilerine yardımcı olması için çevre ve sosyal konular uzmanları ve İSG danışmanı görevlendirmeleri için teşvik edileceklerdir. Ayrıca gerektiğinde, projede ek eğitim veya ekipman alımı yoluyla belediyelere kurumsal takviye sağlanabilir. Katılımcı belediyelerin kapasitelerini güçlendirme faaliyetleri 6.1.4 Kısımında ele alındığı şekilde İller Bankası PYB tarafından Dünya Bankası ile yakın iş birliği içinde yürütülecektir.

Tablo 16'da belirtildiği üzere, projedeki tüm yapım işleri ve danışmanlık hizmetleri için ihaleye

çıkılmasından belediyeler/idareler sorumlu olacaktır.

6.1.3 İnşaat Yüklenicisi/ Alt Yükleniciler, Gözetim Mühendislik Danışmanları

Yüklenici alt proje kapsamındaki inşaat faaliyetlerini onaylanmış tasarım dokümanları doğrultusunda gerçekleştirecek ve ÇSED/ÇSYP'de belirtilen etki hafifletme tedbirlerini inşaat aşamasında almaktan ve uygulamaktan sorumlu organ olacaktır. Yüklenici, ilgili ulusal düzenlemelere ve Dünya Bankası'nın ÇSS'lerine uyumu sağlamak konusunda ÇSED/ÇSYP'de belirtilen görev ve sorumluluklarına bağlı kalmalıdır. Yüklenici, tam zamanlı bir İSG uzmanı ve tam zamanlı bir çevre ve sosyal konular uzmanı istihdam edecek, bu uzmanlar (şikayet ve çözüme kavuşturma mekanizması ve proje PKP'sinde ayrıntıları verilen uygulanabilir paydaş katılım faaliyetleri dahil olmak üzere) ÇSED/ÇSYP'ye uyumlu bir çalışma yapısı ve ÇSED/ÇSYP'nin uygulanması konularında işçilere talimat verecek ve onlarla istişare edeceklerdir. Ayrıca, yüklenicinin yetkili bir ÇSSG yöneticisi, etki hafifletme planında verilen tedbirlerin uygulanmasını takip edecektir. İnşaat işleri kapsamına giren kaza ve vakaların yukarıda belirtilen hükümler doğrultusunda derhal bildirilmesi yüklenicinin sorumluluğundadır. Yüklenici, inşaat ve kusur sorumluluk süresi boyunca şantiyede bir vaka kaydı tutacaktır.

Yüklenici, Belediye ve gözetim danışmanı aracılığıyla İller Bankası'na sunmak üzere aylık ve üç aylık Çevresel ve Sosyal Takip Raporları hazırlayacaktır. Yüklenici,

- aylık takip raporu hazırlayacak ve gözetim danışmanı aracılığıyla belediyeye sunacaktır,
- üç aylık takip raporu hazırlayacak ve gözetim danışmanı aracılığıyla belediyeye sunacaktır.

Gözetim danışmanı, varsa inşaat işlerindeki uygunsuzlukları aylık ve üçer aylık raporlarla belediyeye bildirecek, belediye ise İller Bankası'na üç ayda bir takip raporu sunacaktır.

İnşaat aşamasında, çevresel ve sosyal farkındalığı artırmak amacıyla, Dünya Bankası ÇSS'leri ve ulusal yönetmelikler uyarınca, yüklenici firma işçilerini (İSG dahil olmak üzere) çevresel ve sosyal konularda eğitecektir. Kusur sorumluluk süresi boyunca, yasal düzenlemeler uyarınca, yüklenici yeni yapılmış tesislerdeki her türlü onarımdan geçici kabul tarihinden itibaren sorumlu olacaktır. Sorumluluk süresi içinde, yüklenici Çevresel ve Sosyal Etki Hafifletme Planında işletme için verilen tedbirleri uygulayacaktır.

Gözetim Danışmanında en az bir Çevre Uzmanı, bir Sosyal Konular Uzmanı ve bir İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı bulunacaktır. Uzman sayısı gerektiğinde arttırılacaktır. Gözetim Danışmanı inşaat ve/veya ıslah işlerinin ve ekipman montajının gözetimini yapacaktır. Uzmanlar çevresel, sosyal ve İSG ile ilgili riskleri tespit edecek ve yönetecek, gerektiğinde düzeltici faaliyet başlatacaktır. Uzmanlar, yüklenici tarafından verilen hizmetlerin performansını da takip edecek ve değerlendirecektir. Buna ek olarak, Projenin inşaat aşamasında meydana gelen çevresel, sosyal ve İSG ile ilgili sorunlar hakkındaki düzenli aylık raporlar da Gözetim Danışmanı tarafından ilgili belediyeye sunulacaktır. Bu raporlar, İller Bankası'nın Dünya Bankası'na sunduğu düzenli raporlara entegre edilecektir.

6.2 Eğitim Programı ve Bütçe

5.b Bileşeni kapsamındaki katılımcı belediyelerin/idarelerin kapasitelerini güçlendirme faaliyetleri İller Bankası PYB tarafından Dünya Bankası ile yakın iş birliği içinde yürütülecektir. Bu bağlamda, İller Bankası belediyeleri ve muhtemel danışmanlarını Dünya Bankası'nın ÇSS'leri ve Ç-S politikalar hakkında bilgilendirmek için eğitim çalışmaları

düzenleyecektir. Gerektiğinde, projede ek eğitim veya ekipman alımı yoluyla belediyelere/idarelere kurumsal takviye de sağlanabilir. Kapasite oluşturma faaliyetleri bütçesi Projenin 5.b Alt Bileşeni kapsamında karşılanmaktadır.

Tablo 17. Eğitim Programı

Sıra No	Eğitim Başlığı	Hedef Grup	Zamanlama ve Süre
1	Çevresel ve Sosyal Çerçeve: <ul style="list-style-type: none"> • ÇSÇ ve ÇSED, ÇSYP, YİP hazırlama dahil 10 ÇSS konusunda eğitim • ÇSYÇ, YYÇ, ÇSED, ÇSYP, İYP, PKP, ŞM ve YİP uygulaması 	PUB'ler	Sözleşmenin yapılmasından sonra (1 hafta içinde)
2	İş Sağlığı ve Güvenliği <ul style="list-style-type: none"> • İş yeri risk yönetimi Çalışma sahalarında kazaların önlenmesi • Kişisel Koruyucu Donanım (KKD) kullanımı • Sağlık ve güvenlik standartları • Tehlikeli atık yönetimi • Katı ve sıvı atık yönetimi • Acil durumlara hazırlıklı olma ve müdahale • Bulaşıcı hastalıklar (örneğin Covid-19, HIV/AIDS) konusunda farkındalık 	PUB'ler	Sözleşmenin yapılmasından sonra (2 hafta içinde)
3	İş Gücü ve Çalışma Koşulları: <ul style="list-style-type: none"> • İYP uygulaması • Ulusal çalışma kanun ve yönetmeliklerine göre istihdam şartları ve koşulları • Yüklenici ve alt yüklenici davranış kuralları • İşçi örgütleri • Çocuk işçiliği ve zorla çalıştırma sorunları • İşçilere Yönelik Şikayet Mekanizması 	PUB'ler	Sözleşmenin yapılmasından sonra (3 hafta içinde)
4	Şikayet Mekanizması: <ul style="list-style-type: none"> • ŞM uygulaması • Kayıt ve işlem prosedürü • Şikayet ve çözüme kavuşturma prosedürü • Şikayetlerin belgelenmesi ve işlenmesi 	PUB'ler	Sözleşmenin yapılmasından sonra (4 hafta içinde)

6.3 İller Bankası Kapasite Değerlendirmesi

İller Bankası'nın teşkilat yapısına ilişkin bilgiler 1.5 Kısımında verilmiştir. İller Bankası'nın çevresel ve sosyal yönetim kapasitesi bu bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

6.3.1 Faaliyet Alanı

İller Bankası yerel yönetimlere finansman sağlama, proje geliştirme ve yürütme, danışmanlık hizmetleri ve teknik hizmetler sağlama, genel bütçeden yerel yönetimlere ayrılan payları dağıtma, kar amaçlı gayrimenkul yatırım projeleri için uygulama yapma, talep edilen özel projelerin ve kentsel altyapı projelerinin yapım işlerini yürütme gibi temel alanlarda önemli faaliyetler yürüten lider bir kuruluştur. Söz konusu iş kapsamında, yerel yönetimlerin su şebekesi, su arıtma tesisi, kanalizasyon şebekesi, atık su arıtma tesisi ve düzenli katı atık depolama sahaları, asfaltlama ve yol yapım faaliyetleri ile köprü yapım ve benzeri altyapı projelerinin yanı sıra üstyapı işleri de bulunmaktadır. Yurt içindeki iş alanlarının yanı sıra, İller Bankası gerek yurt içi operasyonlarında gerekse yurt dışından kredi ve fon kullanımında Dünya Bankası, EIB, JICA ve İslam Kalkınma Bankası gibi çeşitli uluslararası kuruluşlarla kapsamlı iş birlikleri yapmaktadır.

6.3.2 Çevresel ve Sosyal Yönetim Kapasitesi

İller Bankası bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (ÇSYS) uygulamaya koyacak olup, bu sistemde Çevresel ve Sosyal Politika, alt projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesine ilişkin prosedürler, söz konusu uygulamayı desteklemek için gerekli olan teşkilat yapısı ve personel kapasitesi kaynakları, alt projelerin ve portföyün çevresel ve sosyal risklerinin takip edilmesi ve gözden geçirilmesi ve harici iletişim mekanizması yer alacaktır.

ÇŞİDB'ye bağlı olan İller Bankası, Türkiye'nin ulusal kanun ve yönetmeliklerine tabidir. Bu nedenle, finanse ettiği veya alt kredi anlaşmaları imzaladığı alt projeler için Çevre Kanunu, Kamulaştırma Kanunu, Yeniden Yerleşim Kanunu v.s. dahil olmak üzere çeşitli kanun ve yönetmeliklerin uygulanmasından sorumludur.

İller Bankası'nın kredi değerlendirme süreci, söz konusu kredilerin teknik, ekonomik ve mali değerlendirmesini içermektedir. Çevresel ve sosyal değerlendirmede genel olarak teknik değerlendirme kapsamındaki izin ve arazi edinim gereklilikleri esas alınır.

İller Bankası'nın Dünya Bankası, EIB ve JICA gibi uluslararası finans kurumları aracılığı ile finanse ettiği projeler, uluslararası finansmanlı yatırımlara ilişkin temel prosedür dokümanlarını kullanan Uluslararası İlişkiler Dairesi tarafından yönetilmektedir. Alt projelere yönelik olarak projenin çevresel ve sosyal tarama, gözden geçirme ve takip prosedürlerinin esas alındığı temel prosedür dokümanları ÇSYÇ ve YYÇ olup, bunlar uluslararası finansmanlı projelerin ömrü boyunca uygulanırlar. Dünya Bankası finansmanlı projeler içinse, bu çerçeve dokümanları PDD ve projenin İşletim Kılavuzlarına entegre edilir ve temel unsurlarına da Kredi Anlaşmalarında atıfta bulunulur. Dolayısıyla, çerçeve Ç-S dokümanlarının yeterli düzeyde uygulanmasından tamamıyla İller Bankası sorumludur. ÇSYÇ ve YYÇ'de alt projeler için alt projeye özel Ç-S dokümanlar hazırlanması da şart koşulmakta olup, bunlar İller Bankası ile alt borçlanıcılar arasındaki alt kredi anlaşmalarının birer parçası haline gelirler. Bu alt kredi anlaşmaları aracılığıyla İller Bankası ve Dünya Bankası, alt projeleri Dünya Bankası'nın Ç-S gereklilikleri bakımından yönetir ve nezaret eder.

PYB, uluslararası finansmanlı tüm projeleri prosedür dokümanlarından yararlanarak denetleyen ve yöneten Uluslararası İlişkiler Dairesi bünyesinde kurulmuştur. İller Bankası PYB'de Dünya Bankası'nın teknik, tedarik, çevre, sosyal konular ve FY ile ilgili prosedürlerinde uzmanlaşmış personel bulunmaktadır. İller Bankası personeli Dünya Bankası'nın koruma politikaları ile ilgili çok sayıda eğitim almış, ayrıca son dönemde Çevresel ve Sosyal Çerçeve (ÇSÇ) Borçlanıcı Eğitim yaygınlaştırma programı kapsamında ÇSÇ eğitimleri de almıştır. İller Bankası Ç-S ekibi biri çevre odak noktası, diğeri ise sosyal gelişim/arazi edinimi odak noktası olarak çalışan 2 uzmandan oluşmaktadır. Ayrıca, 2 ilave

sosyal konular danışmanı, 3 de ilave çevre danışmanı görevlendirilerek İller Bankası PYB güçlendirilmiştir.

6.3.3 İş Gücü ve Çalışma Koşulları (ÇSS2'ye göre)

İş Sağlığı ve Güvenliği

Son yıllarda Türkiye, ulusal İSG sistemini iyileştirmek amacıyla, 1981 tarihli (155 sayılı) ILO İş Güvenliği ve Sağlığı Sözleşmesinde tanımlanan mesleki risklerin önlenmesine yönelik bir dizi uluslararası ve bölgesel standardı ulusal düzeydeki gerekliliklerine uyarlayarak bir reform yapmıştır. Söz konusu sözleşme, 1985 tarihli (161 sayılı) İş Sağlığı Hizmetleri Sözleşmesi ile birlikte, Türkiye tarafından 2005 yılında onaylanmış olup, Türkiye 1951 yılından beri 1945 tarihli (81 sayılı) İş Teftişi Sözleşmesine de taraftır. 2014 yılında, Türkiye 2006 tarihli (187 sayılı) İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesini onaylamıştır.

2012 yılında, bağımsız bir İSG Kanunu (6331 sayılı Kanun) yürürlüğe girmiştir (20 Haziran 2012). İSG Kanunu işyeri ortamları ve (hem kamu hem de özel) sektörlerin yanı sıra, kısmi zamanlı işçiler, stajyerler ve çıraklar dahil olmak üzere, hemen her çalışan sınıfını düzenler. Söz konusu mevzuat kapsamlıdır ve genel olarak tüm sektörlerde ve birçok sanayi kolunda yürürlüktedir.

İller Bankası'nın ayrı bir İş Sağlığı ve Güvenliği Politikası olmakla birlikte, bu politikada ayrıntılı prosedürler bulunmamaktadır. Bir resmi kurum olan İller Bankası, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın İSG hakkındaki iç hukukuna tabidir. İller Bankası, Türk İSG kanun ve yönetmeliklerinin ve ÇSS2'nin gerektirdiği İSG tedbirleri uygulanmasının gözetimini yapmaktan sorumlu bir İSG uzmanı atayacaktır. İller Bankası, gözetim danışmanları ve belediyelerin de İSG tedbirleri uygulanmasının gözetimini yapmaktan sorumlu İSG uzmanı atayacağından emin olacaktır.

Ulusal İSG Kanununa göre, her işveren İSG ile ilgili vakaları 3 iş günü içinde Bakanlığa bildirmek zorundadır. Özellikle, herhangi bir önemli çevresel veya sosyal vaka (örneğin ölüm, zaman kaybına neden olan vaka, çevreye zarar veren dökülme olayları v.s.) meydana geldiğinde, belediyeler İller Bankası'na 3 iş günü içinde haber verecek, İller Bankası da haberdar olur olmaz Bankaya bildirecektir. Kök neden analizini, alınan önlemleri ve tazmin tedbirlerini içeren vaka raporu 30 iş günü içinde İller Bankası'na iletilecek, İller Bankası da Dünya Bankası'na gönderecektir.

İller Bankası tesislerinin tümü yerel yönetmelik gereği yangın güvenliği ekipmanları ile donatılmıştır. Yangın güvenliği planları da sorumlu daire tarafından hazırlanır ve revize edilir. Personel, yangın güvenliği ve ilk yardım konularında rutin eğitim almaktadır. Düzenli tatbikatlar yapılmakta ve raporlanmaktadır. Her alt proje için, İller Bankası alt borçlanıcı belediyeden/idareden ulusal İSG kanununa ve uluslararası en iyi uygulamalara göre İSG tedbirlerinin alınmasını sağlamasını isteyecektir.

İş Gücü ve Çalışma Koşulları

Türkiye çok sayıda ILO sözleşmesine taraf olup, bunlar arasında çalışanların eşit muamele görmesi, cinsiyet eşitliği, çocuk işçiliği, zorla çalıştırma, İSG, örgütlenme hakkı ve asgari ücretle ilgili olan sözleşmeler de bulunmaktadır. Buna göre, Türkiye'de yürürlükte olan (4857 sayılı) İş Kanunu ÇSS2'nin gereklilikleri ile büyük oranda tutarlıdır.

İller Bankası ulusal yönetmeliklerin yanı sıra Dünya Bankası gerekliliklerine de uygun olan, kurumsal düzeyde bir İnsan Kaynakları Politikası yayınlamıştır (4 Ocak 2013 tarihli ve 28518 sayılı Resmi Gazete). İller Bankası çalışanları devlet memurudur ve devlet memurları için ÇSS 2'nin sadece İSG'ye ve çocuk işçiliğinin ve zorla çalıştırmanın yasak olmasına ilişkin hükümleri

geçerlidir. İK politikasının amacı dokümanda çalışma saatleri, izinler (doğum izni, sosyal olay izni, ücretsiz izin), mali haklar, çalışma koşulları, terfiler v.s. dahil olmak üzere çalışanların özlük haklarının tanımlanmasıdır. Söz konusu politikayla fırsat eşitliği ve istihdam hakları sağlanmış olmaktadır. İller Bankası bir resmi kurum olduğu için kurumda yasal yaşın (18 yaşın) altında hiç kimsenin çalışmasına izin verilmez, dolayısıyla çocuk işçiliği ile ilgili herhangi bir sorun yoktur. İnşaat işleriyle ilgili olabilecek kayıt dışı/sigortasız çalıştırma, kadınlara istihdamda fırsat eşitliği tanınmaması v.s. gibi İller Bankası'nın veya borçlanan belediyenin yüklenicilerinin karşılaşılabileceği durumlar İller Bankası için ÇSS2'ye uyumsuzluk açısından sorun teşkil etmeyecektir.

İller Bankası kendi operasyonlarının ve Projede çalışan tüm yüklenici veya alt yüklenicilerin operasyonlarının aşağıdakilere uygunluğunun sağlanmasını taahhüt eder:

- Türk İş Kanunu
- Dünya Bankası ÇSS 2 Gereklilikleri
- İller Bankası İnsan Kaynakları Politikası.

İller Bankası Projenin faydalı etkilerinin en üst düzeye çıkarılmasına ve potansiyel olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine veya hafifletilmesine yönelik spesifik politikaları vardır:

- İstihdam için yerel halka öncelik veren, böylece en yakınında yaşayan halk katmanlarının gördüğü sosyoekonomik faydaları en üst düzeye çıkaran İnsan Kaynakları Politikası;
- Ayrımcılıkla mücadeleyle ilişkin spesifik politikaları ve şikayet yönetimi prosedürleri.

İller Bankası'nın veya borçlanan belediyenin yüklenicilerinin inşaat işleri ile ilgili olabilecek kayıt dışı/sigortasız istihdam, kadın istihdamında fırsat eşitsizliği v.s. gibi konuların raporlanması ve takibine yönelik temel yönetim tedbirleri İş Gücü Yönetim Politikasında sunulacaktır.

İş Gücü Yönetim Prosedürleri: İller Bankası ulusal yönetmeliklerin yanı sıra Dünya Bankası gerekliliklerine de uygun olan, kurumsal düzeyde bir İnsan Kaynakları Politikası yayınlamıştır (4 Ocak 2013 tarihli ve 28518 sayılı Resmi Gazete). Bu dokümanda çalışma saatleri, izinler (doğum izni, sosyal olay izni, ücretsiz izin), mali haklar, çalışma koşulları, terfiler v.s. dahil olmak üzere çalışanın özlük haklarının tanımlanması amaçlanmıştır. Söz konusu politikayla fırsat eşitliği ve istihdam hakları sağlanmış olmaktadır. İller Bankası bir resmi kurum olduğu için kurumda yasal yaşın (18 yaşın) altında hiç kimsenin çalışmasına izin verilmez, dolayısıyla çocuk işçiliği ile ilgili herhangi bir sorun çıkmayacaktır. Yükleniciler tarafından yürütülen inşaat işlerinde Türk iş kanunu gerekliliklerinin yerine getirildiğinin doğrulanması amacıyla, İller Bankası'nın mevcut operasyonel prosedürleri kapsamındaki iş gücü yönetiminin ayrıntılı bir değerlendirmesi yapılmış ve projenin İYP dokümanında sunulmuştur.

İller Bankası Çalışanlarına Yönelik Şikayet Mekanizması: İller Bankası, bir şikayet mekanizması aracılığıyla müşteri memnuniyetini takip etmenin yanı sıra çalışanlarının ihtiyaç ve beklentilerini karşılamayı hedeflemektedir. Bu amaçla, İller Bankası binalarının çeşitli yerlerinde Talep ve Şikayet Kutuları bulunmaktadır. Buna ek olarak, 2021 Eylül ayında bir Şikayet Mekanizması (ŞM) halihazırda kurulmuş olup, bu mekanizma Proje süresince faal olacaktır. ŞM Politikasına ilişkin ayrıntılı bilgiler Ek 3'te verilmiştir. Belediyelere Yönelik Şikayet Mekanizması

ŞM'ye ilişkin ayrıntılı bilgiler Ek 3'te verilmiştir. (Beyaz Masa Sistemi)

İller Bankası tarafından kurulan ŞM'ye ek olarak, Türkiye'deki tüm belediyeler vatandaşlardan geri bildirim toplamak için Beyaz Masa adlı bir hizmeti uygulamaya koymuştur. Belediye içindeki bu daire bölge sakinlerinin tüm şikayet ve taleplerinin toplanması için kurulmuş olup, iletilen endişelere belediye yapısı içinde olası çözümler sunmayı amaçlamaktadır.

Beyaz Masa sistemi bir şikayet mekanizması olarak görülmemekle birlikte, belediyelerin kendi yapıları içinde uygulamaya geçirdikleri genel bir şikayet mekanizması olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, seçilen projeler zaten belediye yapısı içinde olduğundan Beyaz Masa sistemi, seçilen projeler için ek bir şikayet mekanizması olarak düşünülebilir.

Vatandaşlar Beyaz Masaya Çağrı Merkezini (Alo 153'ü) arayarak, internet sayfasından veya bizzat gelerek ulaşabilmektedir. İletilen her görüş/şikayet için bir takip numarası verilecek, bu numara sayesinde iletilen görüşün/şikayetin durumu takip edilebilecektir. Alo 153 Çağrı Merkezinin amacı endişelerini bildiren sakinlere daha kaliteli destek vermek ve Beyaz Masa çözüm ekibi aracılığıyla daha hızlı çözüm sunmaktır. Belediyelerin birer internet sayfası da bulunmakta olup, bu sayfalarda bulunan Beyaz Masa bölümü sakinlerin halkla ilişkiler uzmanlarıyla elektronik iletişim kurmasına imkan sağlamaktadır. Ayrıca, bölge sakinleri anında çözüm için taleplerini bizzat iletebilmektedir.

Beyaz Masa sistemi vatandaşların geri bildirimleri aracılığıyla veri yönetimi yapılmasını sağlamakla birlikte, teşkilat yapısı ile ilgili bazı engeller (belirli bir daire ve personelinin olmaması) nedeniyle sistem alınan endişelerin/görüşlerin ele alınmasında kendisini devre dışı bırakabilmektedir. Bu nedenle, bu sistem yukarıda belirtildiği gibi geliştirilecek ve gerektiğinde alt proje ihtiyaçlarına göre uyarlanacaktır.

Beyaz Masa sisteminden alınan tüm şikayet ve geri bildirimler mevcut ŞM içinde kayıt altına alınacak ve işlem görecektir.

7 TAKİP VE RAPORLAMA

7.1 Çevresel ve Sosyal Takip

Çevresel ve sosyal takip sistemi projenin yapım aşamasından başlayarak işletme aşaması boyunca devam eder, Ç-S dokümanlarında etki hafifletme tedbirlerinin uygulandığının doğrulanmasını ve bunların etkililiğinin ölçülmesini sağlamakta, böylece Borçlanıcının ve Dünya Bankası'nın gerektiğinde önlem almasına olanak sağlar.

Takip sistemi şunları sağlar:

- Gerektiğinde teknik yardım ve gözetim,
- Belirli etki hafifletme tedbirleri ile ilgili durumların erken tespit edilmesi,
- Etki hafifletme tedbirlerinden alınan sonuçların izlenmesi ve
- Projede sağlanan ilerleme hakkında bilgi edinilmesi.

Belediyeler kendi proje faaliyetlerinin çevresel ve sosyal etkilerini düzenli olarak takip edecektir (yani, yüklenici aylık ve üç aylık takip raporları hazırlayacak ve gözetim danışmanı aracılığıyla belediyeye sunacaktır). Etki hafifletme tedbirleri kapsamında yer alan çevresel ve sosyal konular da İller Bankası aracılığıyla görevlendirilen uzmanlar tarafından takip edilecek ve gözetimi yapılacaktır.

Üç Aylık Çevresel ve Sosyal Takip Raporu, yapım aşamasında belediye tarafından İller Bankası'na sunulacak takip faaliyetlerinin kaydedilmesine yönelik en önemli araçlardan biri olup, alt projenin ÇSED/ÇSYP'sinde belirtilen noktaların tümünü asgaride içerecektir. Takip sonuçları, ulusal mevzuat gereklilikleri ve Dünya Bankası ÇSG Yönergeleri ile karşılaştırılacaktır.

İller Bankası ÇSED, ÇSYP, İYP, PKP veya YİP uygulanmasında herhangi bir sorun fark ettiğinde, ilgili belediyeye haber verecek ve söz konusu sorunların giderilmesi için atılacak adımlar konusunda belediye ile mutabık kalacaktır. Özellikle, herhangi bir önemli çevresel veya sosyal vaka meydana geldiğinde, belediyeler İller Bankası'na haber verecek, İller Bankası da Dünya Bankası'na bildirecektir.

7.2 Dünya Bankası'na Raporlama

İller Bankası, altı ayda bir sunduğu proje ilerleme raporlarına "Çevresel ve Sosyal Gereklilikler" başlıklı bir kısım ekleyecek ve kendi yaptığı takip faaliyetlerinin yanı sıra, meydana gelmişse vakaları/kazaları esas alarak ÇSTP'nin durumunu ve ÇSYÇ, YYÇ (alt projeye özel ÇSED'ler, ÇSYP'ler ve YİP'ler ilgili performans dahil), İYP ve PKP uygulamasının uygunluğunu bu kısımda özetleyecektir. Arazi edinimi içerebilecek ve YİP hazırlanmış her türlü alt proje de takip edilecek ve YİP uygulaması hakkındaki güncel bilgiler altı aylık ilerleme raporlarına dahil edilecek veya altı ayda bir ayrı olarak sunulacaktır. Söz konusu raporlarda, Ç-S gerekliliklere uyulmamasından kaynaklanan sorunlar ve bunların çevresel ve sosyal açıdan nasıl ele alındıkları/alınmakta oldukları vurgulanacaktır. Altı aylık raporlarda, ilgili raporlama döneminde alınan ve çözülen tüm şikayetlerin özeti ile birlikte yürütülen tüm paydaş katılım faaliyetlerinin açıklaması da yer alacaktır. Dünya Bankası ile mutabakata varıldıktan sonra, Ç-S gereklilikler ile İSG gerekliliklerinin uygulamasına ilişkin raporlar daha sık olarak da (örneğin aylık veya üç aylık dönemler halinde) hazırlanıp sunulabilir. Tablo 18'de ilgili birimlerin sorumlulukları da dahil olmak üzere genel Ç-S

raporlama gereklilikleri hakkında bir özet sunulmuştur. İSG'ye ilişkin raporlama gereklilikleri ise özel olarak 6.1.2 Kısmında açıklanmıştır.

Tablo 18. İlgili Birimlerin Raporlama Gereklilikleri

Şirket/Kurum	Görevler
İnşaat Yüklenicisi	İnşaat yüklenicisi, aylık ve üç aylık Çevresel ve Sosyal Takip Raporları hazırlamalı ve Gözetim Danışmanı aracılığıyla Belediyeye sunmalıdır. Kusur sorumluluk süresi boyunca, yasal düzenlemeler uyarınca, yüklenici yeni yapılmış tesislerdeki her türlü onarımdan geçici kabul tarihinden itibaren sorumlu olacaktır. Sorumluluk süresi içinde, yüklenici Çevresel ve Sosyal Etki Hafifletme Planında işletme için verilen tedbirleri uygulayacaktır.
Belediye PUB	PUB, yüklenicinin/yüklenicilerin ve Gözetim Danışmanlarının aylık ve üç aylık Çevresel ve Sosyal Takip Raporlarını inceleyecek ve Üç Aylık ÇSTR'nin İller Bankası'na zamanında verilmesinden sorumlu olacaktır.
Gözetim Danışmanı	Gözetim Danışmanı, yüklenicinin/yüklenicilerin aylık ve üç aylık Çevresel ve Sosyal Takip Raporlarını gözden geçirecek ve ÇSSG konularıyla ilgili kendi değerlendirme ve gözlemlerini dahil edecektir. Gözetim Danışmanı, saha incelemeleri sırasında ve raporlarda herhangi bir uygunsuzluk görmesi durumunda uygunsuzluk formları hazırlamakla yükümlüdür.
İller Bankası PYB	PYB, inşaat aşaması sırasında Belediye tarafından verilen üç aylık raporları gözden geçirecektir. İller Bankası, projenin ÇSSG performansı hakkında altı aylık düzenli takip raporları vererek Dünya Bankası'nı bilgilendirecektir.
Dünya Bankası	Dünya Bankası, projenin ÇSSG performansı hakkındaki altı aylık düzenli takip raporlarını gözden geçirecek ve herhangi bir uyumsuzluk veya uygunsuzluk görmesi durumunda İller Bankası'na bildirecektir.

8 ÇSYÇ'NİN DUYURULMASI VE İSTİŞARE EDİLMESİ

Taslak ÇSYÇ, ilgili paydaşların görüş ve yorumlarının alınması amacıyla, İller Bankası tarafından paydaş katılım toplantısıyla paylaşılacaktır.

İstişare toplantılarına aşağıdaki kurumlar davet edilecektir:

1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
2. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü
3. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Milli Emlak Genel Müdürlüğü
4. Türkiye Belediyeler Birliği
5. İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (İZSU)
6. İzmir Büyükşehir Belediyesi
7. Kahramanmaraş Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (KASKİ)
8. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi
9. Manisa Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (MASKİ)
10. Manisa Büyükşehir Belediyesi
11. Tekirdağ Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (TESKİ)
12. Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Osmaniye Belediyesi
13. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
14. Belediye Meclisleri
15. Üniversitelere Bağlı Kentsel Araştırma Merkezleri
16. Dünya Engelliler Vakfı
17. Kadın Dernekleri Federasyonu

Paydaş İstişare Toplantısında, ÇSÇ ve Türk Mevzuatı doğrultusunda hazırlanmış "Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi (ÇSYÇ)" ve Dünya Bankası ÇSS5 doğrultusunda hazırlanmış YYÇ tartışılacaktır. Toplantının sonunda, soru-cevap oturumu yapılacaktır. Toplantı için katılımcı listesi ve toplantı tutanağı hazırlanacak ve bu ÇSYP'nin ekine konacaktır. ÇSYÇ, İller Bankası'nın internet sitesinde, yerel halk arasında ve Dünya Bankası'nın harici internet sitesinde duyurulacaktır.

EKLER

EK 1. DÜNYA BANKASI PROJE SINIFLANDIRMASI

Dünya Bankası Ç-S Politikasına göre, (FA'ların yer aldığı projeler dahil olmak üzere) projeler **Yüksek Riskli**, **Önemli Ölçüde Riskli**, **Orta Riskli** veya **Düşük Riskli** şeklindeki dört sınıftan birine ayrılır; bu sınıflandırma yapılırken projenin tipi, konumu, hassasiyeti ve ölçeği gibi ilgili muhtemel risk ve etkiler, muhtemel Ç-S risk ve etkilerin niteliği ve büyüklüğü, Borçlanıcının kapasitesi ve bağlılığı ve çevresel ve sosyal etki hafifletme tedbir ve sonuçlarının sağlanmasıyla ilgili olabilecek diğer risk alanları hesaba katılır.

Bir proje, duruma göre aşağıdakiler dikkate alınarak, projenin risk ve etkileri entegre bir şekilde değerlendirildikten sonra **Yüksek Riskli** şeklinde sınıflandırılır.

- a. Projenin, insan popülasyonları veya çevre üzerinde çok çeşitli önemli olumsuz risk ve etkiler yaratması muhtemeldir. Projenin karmaşık yapısı, ölçeği (büyükten çok büyüğe kadar) ölçeği veya projenin yerinin (yerlerinin) hassasiyeti bunun nedeni olabilir. Bu konuda, Proje ile ilişkili muhtemel risk ve etkilerin aşağıdaki özelliklerin çoğuna veya tümüne sahip olup olmadığı dikkate alınır:
 - i. Uzun süreli, kalıcı ve/veya geri çevrilemez olan (örneğin, büyük doğal yaşam alanlarının kaybedilmesi veya sulak alanların dönüşmesi) ve projenin niteliğinden dolayı bütünüyle kaçınılması mümkün olmayan;
 - ii. Büyüklüğü ve/veya mekansal kapsamı fazla olan (etkilenmesi muhtemel nüfusun coğrafi alanı veya büyüklüğünün büyükten çok büyüğe kadar olması)
 - iii. Önemli olumsuz kümülatif etkileri olan;
 - iv. Önemli olumsuz sınır aşan etkileri olan ve
 - v. İnsan sağlığına ve/veya çevreye ciddi olumsuz etkileri olma olasılığı yüksek olan (örneğin kazalar, toksik atık bertaraf edilmesi v.s. yüzünden).
- b. Etkilenmesi muhtemel alanın değeri ve hassasiyeti yüksektir, örneğin (yasal olarak koruma altında olan ve biyolojik çeşitlilik değerinin yüksek olduğu uluslararası kabul görmüş) hassas ve değerli ekosistem ve yaşam alanları, Yöreye Özel Halklar / Sahra Altı Afrika Ülkelerinde Tarih Boyunca Yetersiz Hizmet Almış Geleneksel Yerel Topluluklar ve diğer örselenebilir azınlıkların toprakları ve hakları, yoğun veya karmaşık gönülsüz yeniden Yerleşim veya arazi edinimi, kültürel miras veya yoğun nüfuslu kentsel alanlar üzerindeki etkiler.
- c. Projenin bazı önemli olumsuz ÇS risk ve etkileri hafifletilememekte veya belirli etki hafifletme tedbirleri için karmaşık ve/veya kanıtlanmamış hafifletme uygulamaları, tazmin edici tedbirler veya teknoloji ya da sofistike sosyal analiz ve uygulama gerekmektedir.
- d. Projenin olumsuz sosyal etkilerinin ve bunlarla ilişkili hafifletme tedbirlerinin önemli sosyal anlaşmazlıklara yol açması veya insanların güvenliğine zarar vermesi veya önemli risklere maruz bırakmasına ilişkin önemli endişeler bulunmaktadır.
- e. Proje alanında veya sektörde geçmişte huzursuzluk olmuştur ve güvenlik güçlerinin faaliyetlerine ilişkin önemli endişeler olabilir.
- f. Proje, rakip kuruluşların yetki alanı konusunun önemli ölçüde belirsiz olduğu veya karmaşık projelerin risk ve etkilerinin mevzuat veya yönetmeliklerde yeteri kadar ele almadığı veya yürürlükteki mevzuatta değişikliklerin yapıldığı veya yürürlüğün zayıf olduğu bir yasal veya mevzuat ortamında geliştirilmektedir.

- g. Borçlanıcının ve uygulayıcı kuruluşların karmaşık projeler geliştirme konusundaki geçmiş deneyimleri sınırlıdır, projenin muhtemel risk ve etkilerinin niteliği göz önüne alındığında, ÇS konulara ilişkin geçmiş performansları önemli zorluklara işaret etmekte veya endişeye neden olmaktadır.
- h. Paydaş katılımı ile ilgili olarak, ilgili Proje taraflarının kapasitesi ve taahhüdü ile geçmiş sicilleri önemli zorluklara işaret etmektedir.
- i. Projenin kontrolü dışında olan ve Projenin ÇS performansı ve çıktıları üzerinde önemli etkisi olabilecek bir dizi faktör bulunmaktadır.

Bir proje, duruma göre aşağıdakiler dikkate alınarak, projenin risk ve etkileri entegre bir şekilde değerlendirildikten sonra **Önemli Ölçüde Riskli** şeklinde sınıflandırılır.

- a. Proje **Yüksek Riskli** projeler kadar karmaşık olmayabilir, ÇS ölçeği ve etkisi daha küçük (büyük ila orta) olabilir ve konumu çok hassas olmayan bir alanda bulunabilir veya bazı risk ve etkileri kayda değer olabilir. Bu konuda, muhtemel risk ve etkilerin aşağıdaki özelliklerin çoğuna veya tümüne sahip olup olmadığı dikkate alınır:
 - i. Bunlar çoğunlukla geçici, öngörülebilir ve/veya tersine çevrilebilirdir ve projenin niteliği bunlardan kaçınma veya tersine çevirme olasılığını ortadan kaldırmaz (her ne kadar önemli miktarda yatırım ve zaman gerektirebilse de);
 - ii. Projenin olumsuz sosyal etkilerinin ve bunlarla ilişkili hafifletme tedbirlerinin sınırlı ölçüde sosyal anlaşmazlıklara yol açması veya insanların güvenliğine zarar vermesi veya önemli risklere maruz bırakmasına ilişkin endişeler bulunmaktadır;
 - iii. Büyüklükleri ve/veya mekansal kapsamaları orta derecededir (etkilenmesi muhtemel nüfusun coğrafi alanı veya büyüklüğünün ortadan büyüğe kadar olması);
 - iv. Kümülatif ve/veya sınır aşan etkiler için potansiyel mevcut olabilir fakat bunlar **Yüksek Riskli** projelere kıyasla daha az şiddetlidir ve kaçınılması veya hafifletilmesi daha kolaydır ve
 - v. İnsan sağlığına ve/veya çevreye ciddi olumsuz etkileri olma olasılığı orta ila düşüktür (örneğin kazalar, toksik atık bertaraf edilmesi v.s. yüzünden) ve söz konusu vakaların önlenmesi veya en aza indirilmesi için kullanılabilecek bilinen ve güvenilir mekanizmalar vardır.
- b. Projenin, değeri veya hassasiyeti yüksek alanlar üzerindeki etkisinin **Yüksek Riskli** projelerden daha düşük olması beklenmektedir.
- c. Etki hafifletici ve/veya tazmin edici tedbirler **Yüksek Riskli** projelere göre daha kolay tasarlanabilir ve daha güvenilir olabilir.
- d. Proje, rakip kuruluşların yetki alanı konusunun belirsiz olduğu veya karmaşık projelerin risk ve etkilerinin mevzuat veya yönetmeliklerde yeteri kadar ele almadığı veya yürürlükteki mevzuatta değişikliklerin yapıldığı veya yürürlüğün zayıf olduğu bir yasal veya mevzuat ortamında geliştirilmektedir.
- e. Borçlanıcının ve uygulayıcı kuruluşların karmaşık projeler geliştirme konusundaki geçmiş deneyimleri bazı açılardan sınırlıdır ve ÇS konulara ilişkin geçmiş performansları uygulama desteği yoluyla kolayca ele alınabilecek bazı endişelere işaret etmektedir.

- f. Paydaş katılımını yönetme kapasitesi ve tecrübesi konusunda bazı endişeler vardır fakat bunlar uygulama desteği yoluyla kolaylıkla ele alınabilir.

Bir proje, duruma göre aşağıdakiler dikkate alınarak, projenin risk ve etkileri entegre bir şekilde değerlendirildikten sonra **Orta Riskli** şeklinde sınıflandırılır.

- a. İnsan popülasyonları ve/veya çevre üzerinde oluşabilecek olumsuz risk ve etkilerin önemli ölçüde olması olası değildir. Bunun nedeni, projenin karmaşık ve/veya büyük olmaması, insanlara veya çevreye zarar verme ihtimali yüksek faaliyetler içermemesi ve çevresel veya sosyal açıdan hassas alanlardan uzakta yer almasıdır. Bu itibarla, muhtemel risk ve etkiler ile sorunların aşağıdaki özelliklere sahip olması büyük olasılıktır:
- (i) Öngörülebilirdir ve geçici ve/veya tersine çevrilebilir olması beklenir;
 - (ii) Büyüklüğü düşüktür;
 - (iii) Sahaya özeldir, projenin fiili ayak izi ötesinde etki yaratması olası değildir ve
 - (iv) İnsan sağlığı ve/veya çevre ciddi olumsuz etki yapma olasılığı düşüktür (örneğin, toksik malzemelerin kullanımını veya bertaraf edilmesini içermez, kazaları önlemek için rutin güvenlik önlemlerinin yeterli olması beklenir v.s.).
- b. Projenin risk ve etkileri, öngörülebilir bir şekilde kolayca azaltılabilir.

Bir projenin insan popülasyonları ve/veya çevre üzerinde oluşturabileceği olumsuz risk ve etkilerin muhtemelen asgari veya ihmal edilebilir düzeyde olması durumunda, söz konusu proje **Düşük Riskli** olarak sınıflandırılır. Olumsuz risk ve etkileri ile sorunları çok az olan veya hiç olmayan bu projeler ilk taramanın ardından herhangi bir Ç-S değerlendirme gerektirmez.

Ek 1-A: Çevresel ve Sosyal Etki Taraması Şablonu**Örnek Çevresel Tarama Formu****Alt Proje Bilgileri**

Alt Proje Adı	
Tedarik Planı Madde No	
Alt Proje Tipi	
Uygulayıcı Kuruluş (Kuruluşlar)	
Alt Projenin Yeri (Mahalle/Mahalleler, İlçe, İl)	
Alt Proje Faaliyetlerinin Kısa Açıklaması: (yapım ve işletme/uygulama faaliyetleri)	
Sahanın Coğrafi Koordinatları:	
Alt Proje İçin Kullanılacak Arazinin Yüzölçümü:	
Mevcut Arazi Kullanımı	
Arazi Mülkiyeti	
Sahaya Ulaşım Güzergahları	

Başlangıç Durumundaki Çevresel Koşullar

Alt proje sahası aşağıdakilerden herhangi birinin üzerinde veya bitişiğinde yer alıyor mu? (tüm sahalarda ve proje bileşenlerinin/alt bileşenlerinin, ilgili faaliyetlerin sıraya konulması, ilişkili faaliyetler konularında bilgi verin; ayrıntı verin, bu özelliklere olan mesafeyi km olarak belirtin)

No	Çevresel Yönler	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	Hassas ekosistemler			
2.	Doğal yaşam alanları			
3.	Koruma statüsündeki alanlar (kültürel/arkeolojik/doğal)			
4.	Kritik yaşam alanları			
5.	Sahadaki toprak ve bitki örtüsünü tarif edin	Uygulanabilir değil	Uygulanabilir değil	

Hassas Alıcılar**Alt projenin etki alanında aşağıdakiler gibi hassas alıcılar var mı?**

No	Hassas alıcılar	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	Konutlar, okullar, hastaneler veya başka hassas alıcılar			
2.	Kültürel ve/veya sosyal açıdan önemli yollar, alanlar/dini yerleşim yerleri, mezarlıklar, turist veya hacıların toplanma alanları v.s.			
3.	İçme suyu kaynakları (yer altı su kuyuları, pınarlar, yüzey su kaynakları)			
4.	Taşkına/heyelana yatkın alanlar			
5.	Akış yönündeki halk katmanları			
6.	Heyelanlardan etkilenen alanlar			
7.	Diğer hassas alıcılar			

Mevcut Çevresel Durum

	Saha kritik ölçüde/aşırı sömürülmüş durumda mı?			
	Saha bitki örtüsü ile kaplı mı?			
	Saha afete açık mı? Evet ise, geçerli tüm afet bölgesi kategorilerini sıralayın.			
	Saha önerilen yapılaşmaya uygun mu?			
	Sahadaki (sahalardaki) mevcut kirliliği veya bozulmayı tarif edin	Uygulanabilir değil	Uygulanabilir değil	
	Başlangıç durumu ile ilgili başka açıklamalar var mı?			

Öngörülen Çevresel Etkiler: Arazi, Jeoloji ve Toprak Üzerindeki Etkiler

Önerilen alt proje arazi/toprak üzerinde aşağıdakilere yol açacak mı?

Madde	Etkiler	Evet / Belki	/Hayır	Ayrıntılar
1.	Yüzey toprağının önemli ölçüde kaldırılması (m ² olarak belirtin)			
2.	Arazinin bozulması			
3.	Kültürel mirasta/varlıklarda kayıp veya etki meydana gelmesi			
4.	Kazma-doldurma, kazı, hafriyat veya başka bir faaliyetten dolayı proje alanında fiziksel değişimler olması (yani topografyanın değişmesi)			
5.	Arazinin kontamine olması veya kirlenmesi (olası riskleri belirtin)			

Su Ortamı Üzerindeki Etkiler

Alt proje veya bileşenleri su kaynaklarının nicelik veya niteliği üzerinde aşağıdaki etkilerden herhangi birine yol açacak mı?

Madde	Etkiler	Evet / Belki	/Hayır	Ayrıntılar
1.	Alt proje nehir ortamında dip taraması içerecek mi?			
2.	Su kaynaklarının kullanılabilirliği ve erişilebilirliği üzerindeki etkiler			
3.	Yakındaki veya akış yönündeki su kütlelerinin/yer altı suyunun kirlenmesi			
4.	Nehir akış desenleri üzerindeki etkiler			
5.	Proje, su akışının durgunlaşmasına veya göllenmeye neden olacak mı?			

Biyolojik Çeşitlilik Üzerindeki Etkiler

Alt proje veya bileşenleri biyolojik çeşitlilik üzerinde aşağıdaki etkilerden herhangi birine yol açacak mı?

Madde	Çevresel Etkiler	Evet / Belki	/Hayır	Ayrıntılar
1.	Ağaçların kesilmesi veya bitki örtüsünün kaldırılması?			
2.	Bu kaldırma faaliyetlerinden ötürü yaşam alanlarının parçalanması? (yani, balıkların, kuşların, memelilerin v.s.'nin göç yollarının bozulması gibi nedenlerle yerel biyolojik çeşitliliğin engellenmesi)			
3.	Gürültü ve ışık kirliliği kaynaklı muhtemel rahatsızlıklar veya çevre yaşam alanlarındaki her türlü bozulma			

Halk Katmanları Üzerindeki Etkiler

Alt proje veya bileşenleri yakındaki halk katmanları üzerinde aşağıdaki etkilerden herhangi birine yol açacak mı?

Madde	Çevresel Etkiler	Evet / Belki	Hayır	Ayrıntılar
1.	Yakındaki halk katmanlarının Sağlık ve Güvenlik risklerine maruz kalması (patlama, yangın, toksik madde açığa çıkması v.s. gibi büyük kaza riskleri)			
2.	Yakındaki halk katmanlarının olası gürültüye/titreşime maruz kalması			
3.	Ortak varlıkların, yolların v.s.'nin görebileceği zararlar			
4.	Olası trafik kazası riskleri			

Depolama ve Atıklardan kaynaklı etkiler: Kirlilik ve Tehlikeler

Alt proje veya bileşenleri çeşitli proje faaliyetleri sırasında malzeme depolanması, atıklar veya açığa çıkan maddelerin yarattığı kirlilik kaynaklı herhangi bir etkiye yol açacak mı?

Madde	Tip	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	Proje tehlikeli maddelerin kullanımını veya depolanmasını içeriyor mu (örneğin, Klor, Mazot, Petrol ürünleri gibi büyük miktarlarda tehlikeli kimyasallar/malzemeler; başka herhangi bir şey)?			
2.	Projede katı veya sıvı atık oluşacak mı? İnşaat/yıkım atıkları (dip taraması, ot temizleme artıkları, çamur/alüvyon, toz dahil), kirlenmiş sıvılar dahil.			

Çevre Kirliliği

Proses, aşağıdakilere neden olacak mı ya da arttıracak mı?

Madde	Tip	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	Hava kirliliği			
2.	Rahatsız edici koku			
3.	Gürültü kirliliği			
4.	Görüntü veya ışık kirliliği			
5.	Su kirliliği (yüzey sular, yer altı suyu)			
6.	Toprak kontaminasyonu			
7.	Çevre ortamı üzerindeki başka tip etkiler			

Önerilen Çevresel İyileştirme Önlemleri

Alt proje tasarımında aşağıdaki iyileştirme tedbirleri dikkate alınmış mı?

Madde	İyileştirme Tedbirleri	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	Alt proje tasarımına dahil edilen enerji tasarrufu tedbirleri/enerji geri kazanım seçenekleri			
2.	Atıkların en aza indirilmesi veya atık yeniden kullanma/geri dönüştürme seçenekleri			
3.	Yağmur suyu toplama, su geri dönüşümü ve su kaynaklarının iyileştirilmesine yönelik diğer tedbirler			
4.	Aşırı olaylar, kuraklık, sel ve diğer doğal afetlere karşı alınan hafifletme tedbirleri			
5.	Yüzey su kaynaklarından su çekmek için ruhsat			
6.	Dip tarama izinleri			
7.	Mazot, petrol ve yağ v.s.'nin nakledilmesi ve depolanması için ruhsat			
8.	Tehlikeli atık nakledilmesi için ruhsat			

Büyük barajların ve diğer su tutma yapılarının yapım veya ıslahının öngörüldüğü alt projeler için, muhtemelen yüksek riskli olan yatırımların belirlenmesi amacıyla, aşağıdaki tarama kriterleri uygulanmalıdır. Aşağıdaki kriterlerden bir veya daha fazlasının "Evet" olarak yanıtlanması durumunda ilgili yatırımın Yüksek riskli olduğu kabul edilecektir. Önemli ölçüde riskli olarak derecelendirilen alt projeler için ve belirli "Evet/Hayır" yanıtlarının daha fazla araştırma/analiz gerektirdiği durumlarda, etki hafifletme öncesi risk değerlendirmesine dayalı olarak, sahaya özel ÇSED yoluyla risk sınıflandırması yeniden teyit edilecektir. Aşağıdaki tarama ve/veya sahaya özel ÇSED yoluyla yüksek riskli olduğu tespit edilen faaliyetler proje kapsamında çıkarılacaktır.

Madde	Tip	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	(1 km ² 'den büyük) rezervuar alanlı baraj olması			
2.	En alçak temel kretinden yüksekliği 15 metre veya daha fazla olan barajlar veya 5 metre ile 15 metre arasında olan ve 3 milyon metreküpten fazla su tutan barajlar bulunması			
3.	Önerilen alt proje alanı içinde veya yakınında koruma altındaki alanların/nehirlerin, değerli doğal yaşam alanlarının, Kritik yaşam alanlarının bulunması			
4.	Baraj yapımı, ıslahı/ çok amaçlı rezervuar için önerilen su kütlelerinde değerli sucul canlı türleri bulunması			
5.	Yaşam alanlarının parçalanması riskinin önemli derecede olması			
6.	Akış yönünde büyük akış sapmaları riski bulunması			
7.	Memba yönündeki su durgunluğu riskinin önemli derecede olması			
8.	Aynı su kütlesi üzerinde önemli kümülatif etkiye neden olabilecek başka su tutma yapıları olması			
9.	(200 haneden fazla) fiziksel yeniden Yerleşim ihtiyacı olması <i>Dünya Bankası yeniden Yerleşimle ilişkili risk düzeyini değerlendirmeye ve uygulamayı yakından takip etmeye 200'den az haneyi kapsayan fiziksel yeniden Yerleşim olduğu durumlarda da devam edecektir.</i>			
10.	(200 haneden fazla) ekonomik yer değiştirme ihtiyacı olması <i>(değerlendirmeler Banka tarafından tek tek yapılabilir)</i>			

ÇEVRESEL TARAMA ÖZETİ

Proje Sınıflandırması ve ÇSÇ Dokümanlarına İhtiyaç, Gözetim

Proje Kategorisi	☐ Düşük ☐ Orta ☐ Önemli ☐ Yüksek
Temel Nedenler	
Gereken Koruma Önlemleri Dokümanları	☐ ÇSED ve ÇSYP ☐ ÇSYP ☐ PKP ☐ YİP ☐ İş Gücü Yönetim Planı

Durum	IA	İsim, İmza, Tarih
Hazırlayan		
(Düşük, Orta, Önemli, Yüksek) olarak işaretleyen ve sınıflandıran		
Gözden geçiren ve onaylayan		

Ek 1-B: Örnek Sosyal Tarama Formu**Arazi Edinimi ve Geçim Kaynakları**

Arazi Edinimi	Evet	Hayır	Ayrıntılar
Alt proje özel mülkiyete ait arazilerin edinilmesini gerektiriyor mu?			
Alt proje için gerekli arazi halihazırda edinilmiş durumda mı?			
Edinilen araziler usulüne uygun olarak devredildi mi ve (tapu devri, tazminat ödemesi, mülkiyet anlaşmazlıkları v.s. için bekleyen) herhangi bir dava/miras sorun var mı?			
Halihazırda edinilmiş arazilerle ilgili şikayetler/çözülmemiş durumlar var mı?			
Özel mülkiyete ait arazinin alan razı satan razı türünde bir anlaşmayla satın alınması mümkün mü?			
Alt proje, yolcular/yayalar/iş yerleri ve esnaf için herhangi bir erişim kısıtlamasına neden oluyor mu?			
Mevcut arsa/Geçiş Hakkı içinde malzeme taşımak veya inşaat işlerine yönelik nakliye yapmak için arazi mevcut mu?			
İnşaat işleri için kullanılacak olan önerilmiş sahayı/proje yerlerini kullanan (ikamet eden/iş yapan veya başka amaçlar için kullanan v.s.) resmi/gayriresmi kullanıcılar veya unvan sahibi olmayan kişiler var mı? Evet ise, lütfen hangi amaçlarla kullandıklarını ve sayılarını belirtin.			
Edinilecek arazide yaşayan kişilerin geçim kaynakları üzerinde herhangi bir geçici etki meydana gelmesi olası mı?			
İnşaat faaliyetleri sırasında insanların evlerinden taşınması, iş yerlerini kapatması, ticari faaliyetlerine veya geçinmek için yaptıkları işlere son vermesi olasılığı var mı?			
Alt proje çalışmaları nedeniyle insanların geçici veya kalıcı olarak fiziksel yer değiştirmesi durumu var mı?			
Bu proje herhangi bir kişinin yeniden yerleştirilmesini (fiziksel olarak yer değiştirmesini) içeriyor mu? Evet ise, ayrıntılı bilgi veriniz.			
Hanelerin geçim kaynağı olan verimli ağaçlar, meyve bitkileri veya mahsullerde kayıp/zarar olacak mı?			
Projenin araya girmesinden dolayı herhangi bir kişinin gelir ve geçim kaynağı kaybı olacak mı?			
İnsanlar tesis, hizmet veya doğal kaynaklara erişimlerini kalıcı veya geçici olarak kaybedecek mi?			

İş Gücü

İş Gücü Sorunları	Evet	Hayır	Ayrıntılar
Proje istihdam/iş kaybına neden olacak mı?			
Proje kapsamındaki yeni inşaatlar sonucunda aşırı iş gücü akını meydana gelecek mi?			
İnşaat faaliyetleri yöre dışından ek/vasıflı iş gücü gerektiriyor mu?			
Alt proje/inşaat faaliyetleri, ev sahibi halkın yaşamında yıkıma/rahatsızlığa neden olur mu?			
Yeni binaların, drenaj hatlarının, enerji hatlarının yapılması kamu binaları/kaynakları/ bitişik konutlar, kuyular, araziler, mezarlıklar, çocuk parkları, okullar v.s. için herhangi bir bozulma/rahatsızlık yaratır mı?			
Bu proje, kurumun mevcut iş gücünde küçülmeye (azaltmaya) neden olacak mı?			

Örselenebilir Gruplar

Örselenebilirlik Sorunları	Evet	Hayır	Ayrıntılar
Alt projeden olumsuz etkilenebilecek örselenebilir gruplar var mı?			

SOSYAL TARAMA ÖZETİ

Proje Sınıflandırması ve Koruma Önlemleri Dokümanlarına İhtiyaç, Gözetim

Proje Kategorisi	☐ Düşük ☐ Orta ☐ Önemli ☐ Yüksek
Temel Nedenler	
Gereken Koruma Önlemleri Dokümanları	☐ ÇSED ve ÇSYP ☐ ÇSYP ☐ PKP ☐ YYP ☐ İş Gücü Yönetim Planı

Durum	Kurum / Resmi	İsim, İmza, Tarih
Hazırlayan		
(Düşük, Orta, Önemli, Yüksek) olarak işaretleyen ve sınıflandıran		
Gözden geçiren ve kabul eden		

EK 2. ÖNERİLEN FORMATLAR

Ek 2A. Gösterge Niteliğinde Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (CSED) Ana Hatları

(a) Yönetim Özeti

- Önemli bulgular ve önerilen eylemler kısaca ele alınır.

(b) Yasal ve Kurumsal Çerçeve³

- ÇSS1'in 26. paragrafında belirtilmiş olan konular dahil olmak üzere, çevresel ve sosyal değerlendirme yapılan projeye ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve analiz edilir.
- Borçlanıcının mevcut çevresel ve sosyal çerçevesi ve ÇSS'ler karşılaştırılır ve aralarındaki farklılıklar tespit edilir.
- Varsa, eş finansörlerin çevresel ve sosyal gereklilikleri tespit edilir ve değerlendirilir.

(c) Proje Açıklaması

- Önerilen projenin ve coğrafi, çevresel, sosyal ve geçici bağlamının açıklaması yapılır, yapılması gerekebilecek (özel boru hatları, bağlantı yolları, güç kaynağı, su temini, konut ve ham madde ve ürün depolama tesisleri gibi) her türlü saha dışı yatırımın yanı sıra projenin birinci basamak tedarikçileri de buna dahil edilir.
- Projenin detayları göz önüne alınarak, ÇSS1 ile ÇSS10'daki gerekliliklerin karşılanmasına yönelik bir plana ihtiyaç varsa, bu gösterilir.
- Yeterli ayrıntı seviyesinde bir harita verilir, bu haritada proje sahası ve projenin doğrudan, dolaylı ve kümülatif etkisi altında kalabilecek alan gösterilir.

(d) Başlangıç Verileri

- Projenin konumu, tasarımı, işletilmesi ve hafifletme tedbirleri hakkındaki kararların verilmesine ilişkin başlangıç verileri ayrıntılı şekilde belirlenir. Bu kapsamda verilerin doğruluğu, güvenilirliği ve kaynakları tartışılmalı ve proje tanımlama, planlama ve uygulamasını çevreleyen tarihler hakkındaki bilgiler yer almalıdır.
- Mevcut verilerin kapsamı ve kalitesi, önemli veri eksikleri ve tahminlerle ilişkili belirsizlikler belirlenir ve tahmin edilir.
- Mevcut verilere dayanılarak, çalışılacak alanın kapsamı değerlendirilir ve varsa projenin başlamasından önce meydana gelen değişimler dahil olmak üzere ilgili fiziksel, biyolojik, demografik ve sosyoekonomik koşullar tarif edilir.
- Proje alanı içinde olan ama proje ile doğrudan bağlantılı olmayan mevcut ve önerilen yapılaşma faaliyetleri dikkate alınır.

³ Bu analizde çalışma, sağlık ve güvenlik kanunları da yer alır.

(e) Çevresel ve Sosyal Riskler ve Etkiler

- Projenin ilgili tüm çevresel ve sosyal risk ve etkileri dikkate alınır. Bunun içinde ÇSS2 ile 8 arasında özellikle tarif edilen çevresel ve sosyal risk ve etkiler ve ÇSS1 28. paragrafta tanımlanan risk ve etkiler dahil olmak üzere projenin kendine özgü nitelikleri ve bağlamının bir sonucu olarak ortaya çıkan diğer her türlü çevresel ve sosyal risk ve etkiler yer alacaktır.

(f) Etki Hafifletme Tedbirleri

- Hafifletme tedbirleri ve hafifletilemeyerek artakalan önemli olumsuz etkiler tespit edilir ve söz konusu artık olumsuz etkilerin kabul edilebilirliği mümkün olduğu ölçüde değerlendirilir.
- Dezavantajlı veya örselenebilir gruplar üzerinde orantısız olumsuz etkiler oluşmamasına yönelik farklılaştırılmış tedbirler tanımlanır.
- Çevresel ve sosyal etkilerin hafifletilmesinin fizibilitesi, önerilen hafifletme tedbirlerinin sermaye maliyetleri ve tekrarlayan maliyetleri ve bunların yerel koşullar altındaki uygunluğu, önerilen hafifletme tedbirlerinin kurumsal ve eğitim ve takibe ilişkin gereklilikleri değerlendirilir.
- Daha fazla dikkat gerektirmeyen sorunlar ve bunların neye göre belirlendiği belirtilir.

(g) Alternatiflerin Analizi

- Fizibilitesi olan alternatifler ile önerilen proje sahası, teknolojisi, tasarımı ve işletimi olası çevresel ve sosyal etkileri bakımından sistematik olarak karşılaştırılır, bu alternatiflerin arasında "projenin hiç gerçekleştirilmemesi" durumu da yer alır.
- Alternatiflerin çevresel ve sosyal etkilerinin hafifletilmesinin fizibilitesi, alternatif hafifletme tedbirlerinin sermaye maliyetleri ve tekrarlayan maliyetleri ve bunların yerel koşullar altındaki uygunluğu, alternatif hafifletme tedbirlerinin kurumsal ve eğitim ve takibe ilişkin gereklilikleri değerlendirilir.
- Her alternatif için, çevresel ve sosyal etkilerin mümkün olduğu ölçüde nicelikleri belirlenir ve fizibilitesi olduğu durumda ekonomik değerleri belirlenir.

(h) Tasarım Tedbirleri

- Önerilen belirli proje tasarımının seçimine ilişkin esaslar belirlenir ve uygulanabilir ÇSGY'ler belirtilir veya çevre, ÇSGY'lerin uygulanamaz olduğu anlaşılır ise, tavsiye edilen emisyon değerleri ve iyi uluslararası endüstri uygulamaları ile tutarlı kirlilik önleme ve azaltma yaklaşımları gerekçelendirilir.

(i) Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı (ÇSYP) (Ek 2B'ye bakınız)

(j) Ekler

- Çevresel ve sosyal değerlendirmeyi hazırlayan ya da katkıda bulunan kişi ve kuruluşların listesi.
- Kullanılan gerek yayınlanmış gerekse yayınlanmamış yazılı materyallerin belirtildiği referanslar.

- Etkilenen kişiler ve ilgili diğer taraflar dahil olmak üzere paydaşlarla yapılan toplantı, istişare ve anketlerin kayıtları. Etkilenen kişilerin ve ilgili diğer tarafların görüşlerini almak için kullanılan söz konusu paydaş katılım araçlarını belirten kayıtlar.
- Ana metinde atıfta bulunulan veya özetlenen verileri gösteren tablolar.
- İlişkili rapor veya planların listesi.

Ek 2B. Gösterge Niteliğindeki Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı (ÇSYP) Ana Hatları

ÇSYP, olumsuz çevresel ve sosyal risk ve etkileri ortadan kaldırmak, dengelemek veya kabul edilebilir seviyelere indirmek amacıyla projenin uygulanması ve işletilmesi sırasında alınacak hafifletme tedbirleri, takip tedbirleri ve kurumsal tedbirlerden oluşur. ÇSYP'de ayrıca bu tedbirlerin uygulanması için gereken önlem ve eylemler de bulunur. Borçlanıcı (a) olası olumsuz etkilere yönelik müdahaleleri belirleyecek, (b) bu müdahalelerin etkili şekilde ve zamanda yapılmasına yönelik gereklilikleri tespit edecek ve (c) bu gereklilikleri karşılamaya yönelik araçları tarif edecektir.

ÇSYP'ler bağımsız birer belge olarak hazırlanacaktır. ÇSYP'nin içeriğinde aşağıdakiler bulunacaktır:

(a) Etki Hafifletme

- ÇSYP'de olası olumsuz çevresel ve sosyal etkileri kabul edilebilir seviyelere indiren ve hafifletme hiyerarşisine uygun tedbir ve eylemler belirlenir. Varsa, tazmin edici tedbirler planda yer alacaktır. ÇSYP'de özellikle
 - (i) beklenen olumsuz çevresel ve sosyal etkilerin tümü tespit edilir ve özetlenir (arazi edinimi, gönülsüz yeniden Yerleşim, işçi ve halk sağlığı ve güvenliği, örselenebilir gruplar ve kültürel miras dahil);
 - (ii) ilgili olduğu etki türü ve gerekli olduğu koşullar (örneğin sürekli veya beklenmedik durumlar) dahil olmak üzere -teknik ayrıntılarla birlikte- her bir etki hafifletme tedbiri ve duruma göre tasarımlar, ekipman açıklamaları ve çalıştırma prosedürleri tarif edilir;
 - (iii) bu tedbirlerin her türlü olası çevresel ve sosyal etkileri tahmin edilir ve
 - (iv) proje için ihtiyaç duyulan diğer hafifletme planları (örneğin, gönülsüz yeniden Yerleşim, iş gücü, paydaş katılımı veya kültürel miras) dikkate alınır ve bunlarla tutarlılık sağlanır.

(b) Takip

- ÇSYP'de takip hedefleri belirlenir ve takip türü belirtilir, çevresel ve sosyal değerlendirmede değerlendirilen etkilerle ve ÇSYP'de tarif edilen hafifletme tedbirleriyle bağlantıları açıklanır. Özellikle, ÇSYP'nin takip bölümünde şunlar yer alır; (a) ölçülecek parametreler, kullanılacak yöntemler, örnekleme yerleri, ölçümlerin sıklığı, tespit limitleri (uygun durumlarda) ve düzeltici faaliyet gerektiğine işaret eden eşiklerin tanımı dahil olmak üzere takip tedbirlerinin belirli birer açıklaması ve teknik detayları ve (b) (i) belirli hafifletme tedbirleri gerektiren koşulların erken tespitini sağlamak ve (ii) hafifletme çalışmalarının ilerlemesi ve sonuçları hakkında bilgi edinmek amaçlı takip ve raporlama prosedürleri.

(c) Kapasite Geliştirme ve Eğitim

- Çevresel ve sosyal proje bileşenleri ve hafifletme tedbirlerinin zamanında ve etkili bir şekilde uygulanması için, ÇSYP'de sahada bulunan ya da kurum ve bakanlık seviyesinde olan sorumlu tarafların varlıkları, üstlendikleri roller ve sahip oldukları kabiliyetler hakkında yapılan çevresel ve sosyal değerlendirmeden faydalanılır.
- Özellikle, hafifletme ve takip tedbirlerini yürütmekten hangi tarafın sorumlu olduğunu belirleyen kurumsal düzenlemelerin spesifik tanımı ÇSYP'de yer alır (örneğin işletme, gözetim, yürürlük, uygulama takibi, düzeltici işlem, finansman, raporlama ve personel eğitimi için).

- Uygulamadan sorumlu kurumların çevresel ve sosyal yönetim kabiliyetini güçlendirmek amacıyla, personel eğitimlerinden ve hafifletme tedbirlerinin uygulanmasını desteklemek için gerekebilecek her türlü ilave tedbirden sorumlu olacak tarafların belirlenmesi veya genişletilmesi yönündeki tavsiyeler ve çevresel ve sosyal değerlendirmeye ilişkin diğer her türlü tavsiye ÇSYP'de yer alır.

(d) Uygulama Programı ve Maliyet Tahminleri

- Her üç konu (hafifletme, takip ve kapasite geliştirme) için (a) proje kapsamında yürütülmesi gereken, aşamaları ve genel proje uygulama planları ile olan koordinasyonu göstermesi gereken tedbir uygulama programı ve (b) sermaye maliyeti ve tekrarlayan maliyet tahminleri ve ÇSYP'nin uygulanmasına yönelik fon kaynakları ÇSYP'de yer alır. Bu rakamlar toplam proje maliyeti tablolarına da dahil edilir.

EK-2C Projenin Yapım ve İşletme Aşamalarına İçin Tavsiye Edilen Yönetim Planları

Yönetim Planları	Hazırlanacağı Aşama	Sorumlu Taraf	Onaylayan Taraf
Yapım Aşaması			
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Toprak Yönetim Planı	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Hava Kalitesi Yönetim Planı	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Gürültü Yönetim Planı	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Su Kaynakları Yönetim Planı	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Atık Yönetim Planı	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS4 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Trafik Yönetim Planı	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS2 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri ve İller Bankası'nın İş Gücü Yönetim Planı doğrultusunda İş Gücü Yönetim Planı	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS2, Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Planı	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS4 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Halk Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Planı	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
Proje Seviyesinde İYP ve ÇSS2 doğrultusunda Yüklenici Seviyesinde İş Gücü Yönetim Prosedürleri	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS2, Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Yüklenici ve Alt Yüklenici Yönetim Planı	Yapım öncesinde	Belediye	İller Bankası
Dünya Bankası Grubunun ÇSS'leri ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Acil Durumlara Hazırlıklı Olma ve Müdahale Planı	Yapım öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
İşletme Aşaması			
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Hava Kalitesi Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Çamur Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Atık Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Su Kaynakları Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Bakım Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS2, Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS2 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri ve İller Bankası'nın İş Gücü Yönetim Planı doğrultusunda İş Gücü Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
Dünya Bankası Grubunun ÇSS'leri ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Acil Durumlara Hazırlıklı Olma ve Müdahale Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası

EK-2D Alt Projeye Yönelik Çevresel Takip Planı Şablonu

Aşama	Hangi parametre takip edilecek?	Bu parametre nerede takip edilecek?	Nasıl? <i>bu parametre nerede nasıl takip edilecek/takip ekipmanı tipi nedir?</i>	Ne Zaman? <i>bu parametre ne zaman takip edilecek-ölçüm sıklığı nedir veya sürekli ölçüm mü olacak?</i>	Takip Maliyeti <i>Takip yapmak için gereken ekipmanın maliyeti veya yüklenici ücretleri nedir?</i>	Sorumluluk	Gözetim, Gözlem ve Yorumlar <i>Gözetim sırasında ve yeterli ölçüm raporlarına atıfta bulunularak doldurulacak</i>
Arazi Hazırlama							
Yapım							
İşletme							

EK 3. ŞİKAYET MEKANİZMASI

(Ayrı dosyalar olarak eklenmiştir)